

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

**Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός ως μέσο ενίσχυσης της
συμμετοχικής Δημοκρατίας –**

**Ένας θεσμός με μικρή απήχηση στην ελληνική Τοπική
Αυτοδιοίκηση.**

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΠΙΛΙΑ

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής και
Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού
Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2021

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

**Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός ως μέσο ενίσχυσης της
συμμετοχικής Δημοκρατίας –**

**Ένας θεσμός με μικρή απήχηση στην ελληνική Τοπική
Αυτοδιοίκηση.**

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΠΙΛΙΑ ΑΜ: 02618

Επιβλέπων: Νικόλαος Στρόμπλος, Διδάσκων Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, Τμήμα
Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής/ Διευθυντής στην ΕΛΣΤΑΤ

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής και
Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού
Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2021

University of West Attica
School of Administration, Economic, and Social Sciences
Department of Accounting & Finance
M.Sc. in Public Economics and Policy

**Participatory Budgeting, as a reinforced tool of participatory
democracy –**

An institution with a small impact on the Greek local government

EKATERINI BILIA, R.N: 02618

Supervisor: Nikolaos Stromblos, Instructor, University of West Attica, Department of Accounting & Finance, University of West Attica /Manager in Greek Statistical Office

Master Thesis submitted to the Dept. Of Accounting & Finance of the University of West Attica in partial fulfilment of the requirements for the degree of M.Sc. in Public Economics and Policy.

Egaleo, Greece, 2021

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
**Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική &
Πολιτική»**

Τίτλος εργασίας

**Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός ως μέσο ενίσχυσης της συμμετοχικής
Δημοκρατίας –**

Ένας θεσμός με μικρή απήχηση στην ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 15/7/2021

A /α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	Στρόμπλος Νικόλαος	Διδάσκων, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής / Διευθυντής στην ΕΛΣΤΑΤ	
2	Χυζ Αλίνα	Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
3	Δεδούλη Αικατερίνη	Επίκουρος καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Αικατερίνη Μπίλια του Γεωργίου, με αριθμό μητρώου 02618 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημόσια Οικονομική και Πολιτική του Τμήματος Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

* Όνομα Επώνυμο/Ιδιοτητα

Ψηφιακή Υπογραφή

Στην πηγή της δύναμής μου

Ευχαριστίες

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον Καθηγητή και επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας κ. Στρόμπλο Νικόλαο για την καθοδήγησή του στην επιλογή του θέματος, τις πολύτιμες συμβουλές καθώς και για τη στήριξη που μου παρείχε.

Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον διευθυντή του προγράμματος κ. Παπαηλία Θεόδωρο, ιδιαίτερα δε για την αμέριστη ηθική συμπαράσταση απέναντι μου καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Επιπροσθέτως ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους τους φίλους και συνεργάτες που βοήθησαν με οποιονδήποτε τρόπο στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου για τη στήριξη που μου παρείχε προκειμένου να φτάσω στην υλοποίηση του στόχου μου.

Περίληψη

Ο κύριος στόχος της παρούσας εργασίας επικεντρώνεται στη διερεύνηση του θέματος του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού, ως προς την κοινωνική και οικονομικό – πολιτική του διάσταση. Επιχειρείται η αποτίμηση και κωδικοποίηση της εφαρμογής των νέων θεσμών συμμετοχικής δημοκρατίας σε ζητήματα δημοσιονομικού ενδιαφέροντος, ερευνώντας παράλληλα τα προβλήματα και τις αδυναμίες που οδηγούν στη μη εφαρμογή τέτοιων διαδικασιών στην συντριπτική πλειοψηφία των Δήμων στον Ελλαδικό χώρο.

Αρχικά, επιχειρείται μια συνολική θεώρηση του θεσμού του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού, όπως αυτή έχει αναδειχθεί μέσα από την εφαρμογή του σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ειδικότερα, ορίζεται η έννοια του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού, οι στόχοι που καλείται να υπηρετήσει, οι μορφές που έχει λάβει καθώς και οι βασικές αρχές που τον διέπουν αλλά και οι προϋποθέσεις που πρέπει να είναι σε ισχύ κατά την εφαρμογή του.

Η είσπραξη, η κατανομή και η διάθεση των δημοσίων πόρων αποτελούν βασικές λειτουργίες και μέσα χάραξης πολιτικής κάθε κυβέρνησης. Ο κρατικός προϋπολογισμός, ως εργαλείο προώθησης και υλοποίησης της πολιτικής της εκάστοτε κυβέρνησης, επηρεάζει άμεσα την οικονομία της χώρας και την ευημερία των πολιτών. Ωστόσο, οι διαδικασίες χάραξης της δημοσιονομικής πολιτικής, είτε αφορούν τα έσοδα είτε τις δαπάνες του κράτους, αποτελούσαν ανέκαθεν μια κλειστή διαδικασία, στην οποία καλούνταν να συμμετάσχουν κατά κύριο λόγο μόνο οι εμπλεκόμενοι φορείς αλλά και τεχνοκράτες με την κατάλληλη εμπειρία.

Λαμβάνοντας υπόψη τον νέο τροποποιημένο νόμο για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, η Κυβέρνηση δεσμεύεται να αναπτύξει ένα ανοικτό οικοσύστημα το οποίο θα επιλύσει το πρόβλημα της τυποποίησης των ανοικτών δαπανών και των δημοσιονομικών δεδομένων τόσο των εσόδων όσο και των εξόδων, καθώς και των δημοσιονομικών πληροφοριών για τους δημόσιους φορείς, όπως είναι οι περιφέρειες και οι δήμοι. Στόχος είναι να έχουν πρόσβαση στα στοιχεία του προϋπολογισμού και των δαπανών του δημόσιου τομέα, οι πολίτες που μέχρι τώρα έχουν ελάχιστες ευκαιρίες να εκφέρουν τη γνώμη τους για τις δημόσιες δαπάνες.

Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός αποτελεί ένα εργαλείο για την τόνωση της συμμετοχής των πολιτών σε τοπικό επίπεδο, και σύμφωνα με τον νέο νόμο-πλαίσιο, ένα εργαλείο βελτίωσης για την ανοικτή διακυβέρνηση, περιλαμβάνοντας θεσμική πρόβλεψη για τη δημιουργία μόνιμης δομής πολλαπλών ενδιαφερομένων (φόρουμ κυβέρνησης-κοινωνίας πολιτών-εμπλεκόμενων φορέων).

Τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να αναπτύσσεται διεθνώς ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα οφέλη που προκύπτουν από την ενίσχυση της διαφάνειας και της «ανοιχτότητας» (openness/transparency by default) των δημοσιονομικών συστημάτων. Τα τελευταία χρόνια κυρίως, η κινητοποίηση αυτή για το άνοιγμα των δημοσιονομικών διαδικασιών έχει λάβει και

θεσμικές διαστάσεις με την προώθηση διεθνών κανόνων για την ενίσχυση της διαφάνειας καθώς και με την αξιολόγηση του βαθμού της ανοιχτότητας των δημοσιονομικών συστημάτων από ανεξάρτητους φορείς.

Έτσι, διάφοροι διεθνείς φορείς και οργανισμοί, όπως μεταξύ άλλων το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF), ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD), ο Διεθνής Οργανισμός Ανώτατων Ελεγκτικών Ιδρυμάτων (INTOSAI) και η Διακοινοβουλευτική Ένωση (IPU) έχουν δημοσιεύσει οδηγίες και κατευθυντήριες γραμμές προς τις κυβερνήσεις για την προώθηση περισσότερο εξωστρεφών δημοσιονομικών διαδικασιών αλλά και για την βελτίωση της δημοσιοποίησης και χρήσης των δημοσιονομικών πληροφοριών.

Προς την ίδια κατεύθυνση, της προώθησης και θεσμοθέτησης παγκόσμιων προτύπων στον τομέα της διαφάνειας, της συμμετοχικότητας και της λογοδοσίας κινούνται και η “Παγκόσμια Πρωτοβουλία για Δημοσιονομική Διαφάνεια” (GIFT)¹, η “Πρωτοβουλία για Διαφάνεια και Λογοδοσία”² καθώς και η Παγκόσμια Τράπεζα³.

Μια ακόμη σημαντική διεθνής πρωτοβουλία στον τομέα της διαφάνειας και της ενθάρρυνσης της συμμετοχής των πολιτών στη χάραξη πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης και της δημοσιονομικής πολιτικής, είναι η δημιουργία της “Open Government Partnership” (OGP)⁴ το 2011.

Ο Ανεξάρτητος Μηχανισμός Αξιολόγησης (IRM)⁵, στο πλαίσιο της Αξιολόγησης «ΕΛΛΑΔΑ- Έκθεση Προόδου 2016-2018», συνέστησε: «Αποκαταστήστε την εμπιστοσύνη τους

¹ Η “Παγκόσμια Πρωτοβουλία για Δημοσιονομική Διαφάνεια” (Global Initiative for Fiscal Transparency, <http://fiscaltransparency.net>) είναι ένα πολυμερές δίκτυο συνεργασίας και δράσης στον τομέα της δημοσιονομικής διαφάνειας. Συστάθηκε κατόπιν συνεννόησης των κυβερνήσεων της Βραζιλίας και των Φιλιππίνων, της Παγκόσμιας Τράπεζας, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της International Budget Partnership και άλλων φορέων.

² “Πρωτοβουλία για Διαφάνεια και Λογοδοσία” (Transparency and Accountability Initiative, <http://www.transparency-initiative.org/>)

³ Κυρίως μέσω Boost Initiative και του Open Budgets Portal, <http://wbi.worldbank.org/boost>

⁴ <http://www.opengovpartnership.org>.

⁵ https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/02/Greece_Mid-Term_IRM-Report_2016-2018_GR.pdf. Ο IRM είναι το βασικό μέσο με το οποίο όλοι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να παρακολουθούν την πρόοδο του OGP στις συμμετέχουσες χώρες. Ο IRM εκπονεί εξαμηνιαίες ανεξάρτητες αναφορές προόδου για κάθε χώρα που συμμετέχει στο OGP. Οι εκθέσεις προόδου αξιολογούν τις κυβερνήσεις σχετικά με την ανάπτυξη και την εφαρμογή των σχεδίων δράσης τους για την OGP, καθώς και την πρόδοό τους στην τήρηση των αρχών της ανοιχτής κυβέρνησης. Οι εκθέσεις παρέχουν επίσης τεχνικές συστάσεις για βελτιώσεις. Αυτές οι εκθέσεις αποσκοπούν στην τόνωση του διαλόγου και στην προώθηση της λογοδοσίας μεταξύ των κυβερνήσεων μελών και των πολιτών.

δημόσιους φορείς. Συνεχίστε τη δουλειά όσον αφορά τη δημοσιονομική διαφάνεια, με έμφαση **στη συμμετοχή των πολιτών**, τον έλεγχο και τη δημόσια λογοδοσία».

Λέξεις κλειδιά: Συμμετοχικός Προϋπολογισμός (ΣΠ) , Συμμετοχική Δημοκρατία, Τοπική Αυτοδιοίκηση, διαφάνεια, ανοιχτότητα.

Abstract

The main goal of this study is to explore the issue of Participatory Budget in reference to its social and economic-political aspects. Assessment and classification of the implementation of new participatory democracy institutions is attempted with a view to fiscal issues. It also explores problems and weaknesses leading to non-implementation of such procedures in the vast majority of Municipalities in Greece.

An overview of the Participatory Budget institution is attempted initially, as emerging from implementation at the international and European levels. Specifically, the Participatory Budget concept is defined, along with the goals it is called upon to serve, the forms it has assumed and its basic governing principles, as well as prerequisites for implementation.

Collection, distribution and allocation of public resources are key policy-making functions and tools for any government. State budget, as a government policy promotion and implementation tool, directly affects national economy and the citizens' well-being. However, fiscal policy-making processes, whether related to state revenue or expenditure, have always been a closed process, mainly involving just the engaging bodies as well as technical experts of appropriate experience.

In view of the recently modified Law on Local Governments, the Government is committed to developing an open ecosystem that will resolve the problem of standardization of open expenditure and fiscal data for both revenue and expenditure as well as fiscal information on the part of public bodies, such as regional governments and municipalities. The aim is to allow access to public sector budget and expenditure data on the part of citizens who so far have had little opportunity to express their opinion on public expenditure.

Participatory Budgeting is a tool to stimulate citizen participation at the local level, and under the new framework law, an improvement tool for open governance, which includes institutional provisions for the establishment of a permanent multi-stakeholder structure (government-civil society forum-engaging bodies' forum).

International interest in the benefits of boosting the transparency and openness of fiscal systems has been growing in recent years. In the past few years in particular, such mobilization for opening up fiscal procedures has also taken on institutional aspects with the promotion of international rules to enhance transparency as well as with the independently-assessed degree of openness of fiscal systems.

Therefore, various international bodies and organizations, such as the International Monetary Fund (IMF), the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) and the Inter-Parliamentary Union (IPU), have published directives and guidelines for governments to

promote more extroverted fiscal processes but also to improve fiscal information disclosure and use.

The Global Initiative for Fiscal Transparency (GIFT)⁶, the “Transparency and Accountability Initiative”⁷ and the World Bank⁸ also move in the same direction of promoting and establishing global standards in the field of transparency, participation and accountability.

Another significant international initiative in the field of transparency and encouraging citizen participation in policy making, including fiscal policy, is the establishment of the Open Government Partnership (OGP)⁹ in 2011.

The Independent Reporting Mechanism (IRM)¹⁰ has recommended the following as part of “GREECE - 2016-2018 Mid Term Report”: “Regain trust in public institutions. Continue work in fiscal openness with a focus on citizen engagement, auditing, and public accountability.”

Keywords: Participatory Budgeting (PB), Participatory Democracy, Local Government, transparency, openness /transparency by default.

⁶The Global Initiative for Fiscal Transparency, <http://fiscaltransparency.net>) is a multilateral network of cooperation and action in the field of fiscal transparency. It was set up in consultation with the governments of Brazil and the Philippines, the World Bank, the International Monetary Fund, the International Budget Partnership and other bodies.

⁷ Transparency and Accountability Initiative, <http://www.transparency-initiative.org/>)

⁸ Mainly through the Boost Initiative and the Open Budgets Portal, <http://wbi.worldbank.org/boost>

⁹ <http://www.opengovpartnership.org>.

¹⁰https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/02/Greece_Mid-Term_IRM-Report_2016-2018_GR.pdf. The IRM is a key means for all stakeholders to monitor OGP in participating countries. The IRM produces semi-annual independent progress reports for each OGP participating country. Progress reports assess governments on the development and implementation of their OGP action plans, as well as progress in adhering to the open government principles. The reports also provide technical recommendations for improvement. These reports intend to stimulate debate and promote accountability between member governments and citizens.

Περιεχόμενα

Περίληψη	xv
Abstract.....	xix
Κατάλογος Σχημάτων	xxiii
Πίνακας Συντομογραφιών	xxv
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ Τ.Α.....	1
1.1 Εισαγωγή.....	1
1.2 Ο Θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης	5
1.3 Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Ο.Τ.Α.....	5
1.4 Η δομή των ΟΤΑ Α' και Β' βαθμού.....	6
1.5 Συμμετοχή πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	11
Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	11
2.1 Έννοια του Προϋπολογισμού.....	11
2.2 Ιδιότητες και σημασία του Προϋπολογισμού	11
2.3 Η έννοια του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού (ΣΠ)	12
2.4 Στόχοι Συμμετοχικού Προϋπολογισμού	14
2.5 Κατηγορίες Συμμετοχικού Προϋπολογισμού	14
2.6 Βασικές Αρχές Συμμετοχικού Προϋπολογισμού.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	19
Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ	19
3.1 Γενικά.....	19
3.1.1 Porto Alegre. Η γενέτειρα του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού.....	21
3.1.2 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Γαλλία.....	30
3.1.3 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Γερμανία.....	36
3.1.4 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Πολωνία.....	42
3.1.5 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Ισπανία.....	46
3.1.6 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Λισαβόνα.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	59
Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	59
4.1 Συμμετοχική Δημοκρατία και Τοπική Αυτοδιοίκηση	59

4.2 Το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα.....	66
4.3 Συμμετοχικός Προϋπολογισμός και Ελλάδα	69
4.3.1 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.....	69
4.3.2 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στον Δήμο Ιωαννιτών.....	69
4.3.3 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στον Δήμο Αθηναίων.	74
4.3.4 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στον Δήμο Κηφισιάς.	76
4.3.5 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στον Δήμο Θεσσαλονίκης.	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	85
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	85
5.1 Συμπεράσματα	86
5.2 Προτάσεις.....	92
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 3.1	Κύκλος ΣΠ Δήμου Παρισίων.....	36
Σχήμα 3.2	Κύκλος ΣΠ 2010/11 της Λισαβόνα.....	51
Σχήμα 4.3	Κύκλος ΣΠ στον Δήμο Αθηναίων.....	75
Σχήμα 4.4	Κύκλος ΣΠ στον Δήμο Κηφισιάς.....	77

Πίνακας Συντομογραφιών

- Σ.Π. : Συμμετοχικός Προϋπολογισμός
P. B : Participatory Budget
Τ.Α : Τοπική Αυτοδιοίκηση
Ο.ΤΑ : Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Ε.Χ.Τ.Α : Ευρωπαϊκός Χάρτης Τοπικής Αυτονομίας
Δ.Ε.Π. : Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης
Ο.Γ.Ρ: Open Government Partnership
I.R.M: Ανεξάρτητος Μηχανισμός Αξιολόγησης
Μ.Κ.Ο: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
U.S.A.I.D.: United States Agency for International Development
Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση
Κ.Δ.Κ : Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων
P.B.P.: Participatory Budgeting Plan
OBS: Open Budget Survey
IRM: Independent Reporting Mechanism

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ Τ.Α

1.1 Εισαγωγή

Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός αντιπροσωπεύει μια προσέγγιση άμεσης δημοκρατίας στην κατάρτιση προϋπολογισμού. Σε μια εποχή δημοσιονομικής λιτότητας, όπου το ύψος των διαθέσιμων πόρων για την επίτευξη των πολιτικών στόχων είναι αρκετά περιορισμένο και οι κυβερνήσεις επιθυμούν να επανακτήσουν την εμπιστοσύνη των πολιτών, η ενίσχυση της διαφάνειας και της ανοιχτότητας του προϋπολογισμού κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική. Με αυτήν την προϋπόθεση προσφέρεται στους πολίτες η δυνατότητα να ενημερώνονται για τον τρόπο λειτουργίας των Δημόσιων Φορέων, να συζητούν και να λαμβάνουν μέρος στην κατανομή των δημόσιων πόρων περιορίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο τις μη αποδοτικές και μη αποτελεσματικές δαπάνες. Αποτελεί εργαλείο για την εκπαίδευση, την ενδυνάμωση της συμμετοχής των πολιτών και την ενίσχυση της ολοένα αυξανόμενης απαίτησης για χρηστή διακυβέρνηση και χρηστή δημοσιονομική διαχείριση. Η αυξημένη διαφάνεια και λογοδοσία που δημιουργεί η συμμετοχική κατάρτιση προϋπολογισμού μπορεί, δυνητικά, να συμβάλει στη μείωση της ανεπάρκειας της κυβέρνησης και να περιορίσει την πελατειακή συμπεριφορά και τη διαφθορά¹¹.

Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός ενισχύει επίσης την έννοια της ολοκληρωμένης διακυβέρνησης παρέχοντας ακόμα και στις περιθωριοποιημένες και αποκλεισμένες ομάδες τη δυνατότητα να προβάλουν τις δικές τους επιδιώξεις και να επηρεάσουν στον βαθμό που μπορούν τη λήψη αποφάσεων από δημόσιους φορείς ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντά τους. Με αυτόν τον τρόπο, οι κυβερνήσεις καλούνται να λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις και τις προτάσεις των διαφόρων εμπλεκόμενων φορέων και εν γένει των πολιτών και να είναι πιο υπεύθυνοι απέναντί τους για την απόδοση στην κατανομή πόρων και την παροχή υπηρεσιών.

Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί η έννοια της διακυβέρνησης (Governance), η οποία αρχικά έχει αποτυπωθεί στο πεδίο της διαχείρισης και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος με έναν τρόπο ο οποίος τυγχάνει εφαρμογής σε όλο το φάσμα των ανθρωπογενών πολιτικών. Η χρήση του 'Governance' δεν

¹¹ Σχετικές απόψεις έχουν διατυπωθεί στις παρακάτω μελέτες: Goetz and Jenkins (2001), Rajkumar and Swaroop (2008), και Reinikka and Svensson (2004).

περιθωριοποιεί τον ρόλο του κράτους, αλλά τον διαφοροποιεί. Σηματοδοτεί τη μετάβαση από τον παραδοσιακό τρόπο άσκησης διαχείρισης/κυβέρνησης σε ένα νέο, μοντέρνο, εμπλουτισμένο με κάθετες και οριζόντιες δομές, τρόπο διαχείρισης/διακυβέρνησης.¹² Τι εννοούμε όμως με τον όρο ‘Governance’; Αν επιχειρήσει κανείς να ανατρέξει στη σχετική βιβλιογραφία θα βρεθεί αντιμέτωπος με ένα πλήθος ορισμών σχετιζόμενων με τον όρο «διακυβέρνηση», άλλοι στενά διατυπωμένοι και άλλοι σκοπίμως διευρυμένοι. Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Rosenau η χρήση του όρου ‘διακυβέρνηση’ «σηματοδοτεί μια αλλαγή στις μεθόδους κυβέρνησης, απομακρυνόμενη από εκείνες που απορρέουν από μια κυρίαρχη αρχή· συνεπάγεται τη δημιουργία και τήρηση κανόνων μέσα από αναρίθμητες διαδικασίες οι οποίες δεν δημιουργούνται ή επιβάλλονται από μια υπέρτατη αρχή, προικισμένη με την ικανότητα και την νομιμοποίηση να τους επιβάλλει».¹³ Παρομοίως ο Jessop, με τον όρο ‘Διακυβέρνηση’ αναφέρεται «στις μεθόδους που εφευρίσκουν οι κοινωνίες για την επίτευξη συλλογικών στόχων διαμέσου μιας ειδικής σύνδεσης δρώντων, στην οποία περιλαμβάνονται «διαπλεγμένες ιεραρχίες», παράλληλα δίκτυα ισχύος, ή άλλες μορφές σύνθετης αλληλεξάρτησης διαμέσου διαφορετικών κυβερνητικών βαθμίδων και/ή διαφορετικών λειτουργικών τομέων».¹⁴ Ο Rhodes παραθέτει τον ορισμό του Jan Koiman αναφορικά με τη ‘Διακυβέρνηση’ και σύμφωνα με τον οποίο μπορεί να διατυπωθεί ως «το πρότυπο ή δομή που αναδύεται από ένα κοινωνικό-πολιτικό σύστημα ως «κοινό» αποτέλεσμα ή έκβαση των παρεμβατικών αλληλεπιδρούμενων προσπαθειών όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Το πρότυπο αυτό δεν μπορεί να περιορισθεί σε έναν φορέα ή σε μία συγκεκριμένη ομάδα φορέων».¹⁵ Είναι προφανές ότι ο Koiman δίδει ιδιαίτερη έμφαση στη διαδικασία παραγωγής της πολιτικής, η οποία στην περίπτωση της ‘διακυβέρνησης’ είναι αποτέλεσμα της διαπραγμάτευσης όλων των εμπλεκόμενων φορέων και όχι απόρροια της ισχύος και της επιβολής της κεντρικής κυβέρνησης. Με άλλα λόγια, η ‘διακυβέρνηση’ «αντιπροσωπεύει έναν μηχανισμό διαπραγμάτευσης για τη διαμόρφωση και την εφαρμογή πολιτικής που επιδιώκει την ενεργό συμμετοχή των

¹² Eckerberg, K.; Joas, M., “Multi-Level Environmental Governance: A Concept under Stress?”, *Local Environment*, Vol. 9, no. 5, Carfax Publishing, 2004, σελ. 406

¹³ Patterson, M.; Humphreys, D.; Pettiford, L., “Conceptualizing Global Environmental Governance: From Interstate Regimes to Counter-Hegemonic Struggles”, *Global Environmental Politics*, Vol.3, no2, 2003, σσ.2-3

¹⁴ Biaggio, C.D., "Bridging National Boundaries: How Networks of Local Actors Are Building the Alpine Region", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Vol.14, Elsevier Ltd., 2011, σελ.122

¹⁵ Rhodes, R.A.W., “The New Governance: Governing without Government”, *Political Studies*, Vol.44, Issue 4, Blackwell Publishers, 1996, σελ.657

ενδιαφερομένων φορέων (stakeholders) και των οργανώσεων της Κοινωνίας των πολιτών πέρα από τους κρατικούς φορείς και του εμπειρογνώμονες».¹⁶

Αυτή η μετάβαση από την κυβέρνηση στη διακυβέρνηση είναι απόρροια αφενός της διαπίστωσης της εμφανούς αδυναμίας αποτελεσματικής αντιμετώπισης από τις κυβερνήσεις των κρατών εξαιτίας της φύσης, των περιβαλλοντικών προβλημάτων, αφετέρου, της συνεπαγόμενης διαρκούς μεταβαλλόμενης σύνθεσης του πεδίου αναφοράς με τη δημιουργία και την ενεργό συμμετοχή νέων μορφωμάτων .

Χαρακτηριστική είναι επίσης και η διάκριση, που επιχειρεί ο Berger, της ‘διακυβέρνησης’ ως δομής και ως διαδικασίας. Ως προς τη δομή, ο Berger διακρίνει πέντε προσεγγίσεις οι οποίες κάποιες φορές είναι αλληλένδετες. Έτσι έχουμε τη διακυβέρνηση (α) να λαμβάνει τη μορφή δικτύων (*networks*), (β) να νοηματοδοτείται ως η συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων ευρύτερων τμημάτων της κοινωνίας, (γ) να λαμβάνει χαρακτηριστικά πολύ-επίπεδης διακυβέρνησης με έμφαση στη συμμετοχή, διαμόρφωση και σχεδιασμό πολιτικών των περιφερειακών και τοπικών αρχών, (δ) να αναδεικνύεται ως ο νέος τρόπος δημόσιας διαχείρισης (*public management*), ενώ τέλος (ε) να εκλαμβάνεται ως ένα σύστημα «ιεράρχησης».¹⁷ Παράλληλα, ισοβαρής θα πρέπει να θεωρείται η οπτική της ‘διακυβέρνησης’ ως διαδικασίας, καθότι το ενδιαφέρον δεν πρέπει να στρέφεται αποκλειστικά στη διάρθρωση των δομών της, αλλά και στην αλληλεπίδραση των δομών αυτών, η οποία μεταβάλλεται ανάλογα με τη συμμετοχή και την επιρροή των εκάστοτε συμμετεχόντων.¹⁸

Με τον τρόπο αυτό, ο συμμετοχικός προϋπολογισμός μπορεί να βελτιώσει τις επιδόσεις των Φορέων του Δημόσιου Τομέα και να ενισχύσει την ποιότητα της δημοκρατικής συμμετοχής, περιορίζοντας τις πελατειακές σχέσεις και συμβάλλοντας στη μείωση της κυβερνητικής αναποτελεσματικότητάς και διαφθοράς.

Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός έχει προωθηθεί ως ένα σημαντικό εργαλείο για μια διαφανή και υπεύθυνη διακυβέρνηση και έχει εφαρμοστεί με διάφορες μορφές σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες ανά τον κόσμο. Μέσω του συμμετοχικού προϋπολογισμού, οι πολίτες έχουν την ευκαιρία να εξοικειωθούν με τις διάφορες κυβερνητικές πράξεις και πρακτικές, να επηρεάσουν τη διαμόρφωση των κρατικών

¹⁶ Berger, G., “Reflections on Governance: Power Relations and Policy Making in Regional Sustainable Development”, *Journal of Environmental Policy and Planning*, Vol. 5, no.3, Routledge, 2003, σελ.220

¹⁷ Ο.π. σελ.221

¹⁸ Ο.π. σελ. 223

πολιτικών ενώ ταυτόχρονα να απαιτούν από την κυβέρνηση αυξημένη διαφάνεια και λογοδοσία. Ωστόσο, οι συμμετοχικές διαδικασίες διατρέχουν επίσης τον κίνδυνο από ομάδες συμφερόντων.

Η παρούσα εργασία εστιάζει κυρίως σε μια γενική εικόνα των αρχών που διέπουν τη συμμετοχική κατάρτιση προϋπολογισμού. Αναλύεται σε διεθνές επίπεδο το παράδειγμα του Porto Alegre, το οποίο προκρίνεται ως βέλτιστη πρακτική συμμετοχικού προϋπολογισμού.¹⁹ Ο καινοτόμος και πειραματικός χαρακτήρας αγκαλιάστηκε από μια πληθώρα δήμων σε όλο τον κόσμο αναζητώντας έναν νέο μηχανισμό προσέγγισης των κατοίκων τους, για την αντιμετώπιση του προβλήματος της απώλειας της νομιμότητας της διοίκησής τους καθώς και της βαθιάς κρίσης της αστικής συμμετοχής.²⁰

Η παρούσα εργασία δομείται σε πέντε κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται βασικές έννοιες, με βάση την κείμενη νομοθεσία όπως αυτή του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η διάρθρωση των Ο.Τ.Α α' και β' βαθμού. Ακολουθεί η ανάλυση του σημαντικότερου μέσου προαγωγής της συμμετοχής των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αυτού της Δημοτικής Επιτροπής Διαβούλευσης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται να αποσαφηνιστεί η έννοια του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού, καθώς επίσης οι στόχοι που καλείται να υπηρετήσει, οι μορφές που έχει λάβει, καθώς και οι βασικές αρχές που τον διέπουν αλλά και οι προϋποθέσεις που πρέπει να ισχύσουν κατά την εφαρμογή του.

Το τρίτο κεφάλαιο εξετάζει τις βέλτιστες πρακτικές εφαρμογής του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, εξετάζοντας παραδείγματα χωρών επιλέγοντας από αυτές ενδεικτικά ως μελέτη περίπτωσης πώς λειτουργεί ο θεσμός του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού στους δήμους των χωρών αυτών.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο εφαρμογής συμμετοχικών διαδικασιών στην Ελλάδα και επιλέγονται ως μελέτη περίπτωσης οι Δήμοι των Ιωαννιτών, της Κηφισιάς και της Θεσσαλονίκης, ως οι Δήμοι που επιχείρησαν να εφαρμόσουν τον συμμετοχικό προϋπολογισμό.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα οφέλη που απορρέουν από την εφαρμογή του θεσμού του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού σε συνάρτηση με τα

¹⁹ Βλ. Σχετικά Friesecke, F., Public participation in urban development projects – a German perspective. Fédération Internationale des Geometers, 2011

https://fig.net/resources/proceedings/fig_proceedings/fig2011/papers/ts03d/ts03d_friesecke_4868.pdf

²⁰ Ganuza, E. and Nez, H. (2012) “Las paradojas de la participación: conflictos entre saberes en los nuevos dispositivos participativos [Paradoxes of participation: knowledge conflicts in new participatory devices]. Praxis Sociológica 16, pp. 79–98

οικονομικό-κοινωνικά δεδομένα της Ελληνικής πραγματικότητας, τα συμπεράσματα που θα προκύψουν από την ανάλυση εφαρμογής του εργαλείου του ΣΠ στις διάφορες χώρες και θα διατυπωθούν σχετικές προτάσεις.

1.2 Ο Θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 102 του Συντάγματος και του Ευρωπαϊκού Χάρτη Τοπικής Αυτονομίας που κυρώθηκε με το ν. 1850/1989 (ΦΕΚ 114 Α'), «Οι Δήμοι και οι Περιφέρειες συγκροτούν τον πρώτο (Α') και δεύτερο (Β') βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης και ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας αποτελούν θεμελιώδη θεσμό του δημόσιου βίου των Ελλήνων».²¹

1.3 Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Ο.Τ.Α

Με βάση το Σύνταγμα της Ελλάδος, όπως αυτό αναθεωρήθηκε και ισχύει (ΦΕΚ 85 Α-18.04.2001) και συγκεκριμένα στο άρθρο 102, περιγράφεται η οργάνωση της Διοίκησης και συγκεκριμένα:

1. Οι τοπικές υποθέσεις διοικούνται από την τοπική αυτοδιοίκηση πρώτου και δεύτερου βαθμού, μέσω των σχετικών οργανισμών (Ο.Τ.Α.) που έχουν την αρμοδιότητα. Το εύρος, οι κατηγορίες και η κατανομή των τοπικών υποθέσεων καθορίζονται με τη νομοθεσία. Η νομοθεσία επίσης μπορεί να αναθέτει στους Ο.Τ.Α. Αρμοδιότητες που αποτελούν αποστολή του Κράτους.

2. Οι Ο.Τ.Α έχουν διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια. Οι αρχές τους εκλέγονται με καθολική και μυστική ψηφοφορία, όπως νόμος ορίζει.

3. Σύνδεσμοι Ο.Τ.Α. με αιρετή διοίκηση μπορούν βάσει νομοθεσίας να εκτελούν έργα, να παρέχουν υπηρεσίες ή να ασκούν αρμοδιότητες των Ο.Τ.Α.

4. Το Κράτος ασκεί εποπτεία επί των Ο.Τ.Α. αναφορικά με τη νομιμότητα χωρίς να επεμβαίνει στην δράση τους. Οι πειθαρχικές ποινές στα αιρετά όργανα απαιτούν σύμφωνη γνώμη συμβουλίου του οποίου η πλειονότητα αποτελείται από τακτικούς δικαστές.

5. Το Κράτος εξασφαλίζει την οικονομική αυτοτέλεια και αναγκαίους πόρους ώστε οι Ο.Τ.Α. να εκπληρώνουν την αποστολή τους και να ασκούν τις αρμοδιότητές τους, αλλά πρέπει να διασφαλίζεται επίσης η διαφάνεια της διαχείρισης των πόρων αυτών. Τα νομοθετικά, κανονιστικά και δημοσιονομικά μέτρα που απαιτούνται για τη διασφάλιση των παραπάνω ορίζονται μέσω της νομοθεσίας. Όταν κεντρικά ή

²¹ Βλ. σχετικά Αρ.102 του Ν.1850/1989 (ΦΕΚ Α' 114/1-6-1989') & Αρ.1 του Ν. 3463/2006 «Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων» (ΦΕΚ Α' 114/8-06-2006)

περιφερειακά κρατικά όργανα, μεταβιβάζουν αρμοδιότητες στην τοπική αυτοδιοίκηση, μεταφέρονται και οι αντίστοιχοι πόροι, και πάλι μέσω της νομοθεσίας.»²²

1.4 Η δομή των ΟΤΑ Α' και Β' βαθμού

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα οργανώνεται διαχρονικά σε δύο βαθμούς. Η δομή αυτής της οργάνωσης τα τελευταία χρόνια αναμορφώθηκε, με στόχο να καταστεί πιο αποδοτική, αποτελεσματική, λειτουργική, υπεύθυνη και πλέον διαφανής τόσο ως προς τη λειτουργία της όσο και ως προς τις υπηρεσίες της στους πολίτες.

«Πρώτος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης είναι οι Δήμοι, δηλαδή οι τοπικές αυτοδιοικούμενες νομικές οντότητες, οι οποίοι επιφορτίζονται με τη διοίκηση των τοπικών υποθέσεων».

Το «Πρόγραμμα Καλλικράτης» όρισε την εδαφική περιφέρεια των δήμων μετά από συνένωση τοπικών Ο.Τ.Α. Δήμοι και κοινότητες με πληθυσμό μέχρι 2.000 κατοίκους, που είχαν ήδη συνενωθεί με τον παλαιότερο ν. 2539/1997, αποτελούν τις τοπικές κοινότητες των νέων δήμων, ενώ στην περίπτωση πληθυσμού άνω των 2.000 κατοίκων, οι συνενωμένοι δήμοι και κοινότητες καθιστούν δημοτικές κοινότητες.

«Δεύτερος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης είναι οι Περιφέρειες, επίσης τοπικές νομικές οντότητες. Κάθε Περιφέρεια αποτελείται από περισσότερους από έναν νομούς, οι οποίοι ήταν παλαιότεροι διοικητικοί διαχωρισμοί. Σε γενικές γραμμές οι περιφέρειες διατηρούν ως περιφερειακές ενότητες τους παλαιότερους νομούς ή επαρχίες, ενισχύοντας έτσι σημαντικά την ενδοπεριφερειακή αποκέντρωση, καθώς διατηρούν και την έδρα των πρώην νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων εξυπηρετώντας καλύτερα τους πολίτες.»²³

Σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία οι περιφέρειες αναλαμβάνουν αρμοδιότητες χάραξης πολιτικών στον χώρο αρμοδιότητάς τους βάσει των αρχών αειφόρου ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής, τηρώντας πάντα τόσο την εθνική όσο και την ευρωπαϊκή πολιτική».

Στον δεύτερο βαθμό αυτοδιοίκησης ανήκουν και οι δύο μητροπολιτικές περιφέρειες, η Περιφέρεια Αττικής (στο σύνολό της) και η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (μόνο στο επίπεδο της Μητροπολιτικής Ενότητας Θεσσαλονίκης). Οι μητροπολιτικές αρμοδιότητες έχουν στόχο την ομοιομορφή αντιμετώπιση ζητημάτων υπερτοπικού χαρακτήρα, για τα οποία είναι αναγκαίος ο ενιαίος σχεδιασμός και ανάπτυξη των

²² Βλ. σχετικά «Σύνταγμα της Ελλάδος» (ΦΕΚ Α' 85/18-04-2001')

²³ Όπως πριν

περιοχών, με στόχο εντέλει την παροχή βέλτιστων υπηρεσιών στους πολίτες των δύο μεγαλύτερων αστικών κέντρων της χώρας.

1.5 Συμμετοχή πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων

Η Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης έχει συμβουλευτικές αρμοδιότητες και τα μέλη της απαρτίζονται από εκπροσώπους της τοπικής κοινωνίας των πολιτών και από δημότες. Ο ρόλος της είναι να γνωμοδοτεί στο Δημοτικό Συμβούλιο σχετικά με σημαντικά ζητήματα και να διατυπώνει γνώμη για την επίλυση των τοπικών θεμάτων αλλά και την αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων του δήμου ακόμη και με παράλληλη ηλεκτρονική διαβούλευση με τους πολίτες μέσω διαδικτύου.

Συγκεκριμένα σύμφωνα με το αρ. 78 του Ν. 4555/2018²⁴:

Όταν ο δήμος έχει πληθυσμό μεγαλύτερο των 5.000 κατοίκων, συγκροτείται Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης εντός δύο μηνών από την εγκατάσταση της δημοτικής αρχής, με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου. Η ΔΕΔ έχει την ίδια θητεία με τη δημοτική αρχή, και αποτελεί συμβουλευτικό όργανο. Ωστόσο και μικρότεροι Δήμοι μπορούν να συγκροτήσουν Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης. Η ΔΕΔ αποτελείται από εκπροσώπους της τοπικής κοινωνίας, και συγκεκριμένα εκπροσώπους από εμπορικούς και επαγγελματικούς συλλόγους και οργανώσεις, από επιστημονικούς συλλόγους και φορείς, από οργανώσεις εργαζομένων και εργοδοτών, από εργαζόμενους των δήμων και των νομικών οντοτήτων των δήμων, από συλλόγους γονέων, από αθλητικούς και πολιτιστικούς συλλόγους, από εθελοντικές οργανώσεις και οργανώσεις πολιτών, από άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών, από τοπικά συμβούλια νέων και από απλούς δημότες.

Οι ΔΕΔ μπορούν να απαριθμούν είκοσι πέντε έως πενήντα μέλη, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου, με εξαίρεση την περίπτωση των δημοτών. Οι συμμετέχοντες δημότες μπορούν να συμμετέχουν σε αριθμό ίσο με το ένα τρίτο (1/3) του αριθμού των υπόλοιπων μελών, και ορίζονται με κλήρωση από κατάλογο προεγγεγραμμένων μελών. Στον ειδικό αυτόν κατάλογο μπορεί να εγγραφεί οποιοσδήποτε δημότης επιθυμεί, αρκεί να είναι εγγεγραμμένος και στον εκλογικό κατάλογο του εν λόγω Δήμου. Ο ειδικός κατάλογος συγκροτείται μετά από υποχρεωτική πρόσκληση του Δημάρχου στον ιστότοπο του Δήμου απευθυνόμενη στους δημότες με προθεσμία

²⁴ Βλ. σχετικά Αρ.78 του Ν.4555/2018 «Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Εμβάθυνση της Δημοκρατίας - Ενίσχυση της Συμμετοχής - Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α. [Πρόγραμμα «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ Ι»]» (ΦΕΚ Α'133/19-07-2018)

τουλάχιστον ενός μήνα. Οι δημότες που συμμετέχουν στην ΔΕΔ έχουν δικαίωμα ψήφου αλλά δεν συνυπολογίζονται για την απαρτία της ΔΕΔ.

Ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου είναι και πρόεδρος της Δημοτικής Επιτροπής Διαβούλευσης. Υποχρεωτικά προσκαλούνται στις συναντήσεις, αλλά χωρίς δικαίωμα ψήφου, ο δήμαρχος, οι αντιδήμαρχοι, οι πρόεδροι των δημοτικών νομικών προσώπων, οι πρόεδροι των συμβουλίων των δημοτικών κοινοτήτων, οι πρόεδροι των δημοτικών κοινοτήτων με πληθυσμό έως 300 κατοίκων, αλλά και οι εκπρόσωποι των δημοτικών πολιτικών κομμάτων και οι επικεφαλής των δημοτικών παρατάξεων που έχουν εκλεγεί. Ανάλογα με τις περιστάσεις είναι δυνατόν να προσκαλούνται επίσης εκπρόσωποι των αρμόδιων κρατικών αρχών και φορέων.

Η Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης:

Η Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης, ως γνωμοδοτικό όργανο, έχει ευρείες αρμοδιότητες και γνωμοδοτεί απευθείας στο δημοτικό συμβούλιο. Μέσα στα πλαίσια ευθύνης της είναι τα δημοτικά αναπτυξιακά σχέδια και σχέδια δράσης, το επιχειρησιακό πρόγραμμα, αλλά και το τεχνικό πρόγραμμα του δήμου. Το δημοτικό συμβούλιο ή/και ο δήμαρχος μπορούν να ζητήσουν γνωμοδότηση σχετικά με οποιοδήποτε θέμα τοπικού ενδιαφέροντος. Επίσης η ΔΕΔ διερευνά τα τοπικά προβλήματα αλλά και τις δυνατότητες ανάπτυξης του δήμου, και γνωμοδοτεί τόσο για την επίλυση όσο και για τη βέλτιστη ανάπτυξη των δυνατοτήτων. Ακόμα η ΔΕΔ μπορεί να γνωμοδοτήσει για αποφάσεις κανονιστικής φύσης που βασίζονται στο άρθρο 79 του Κ.Δ.Κ.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η ηλεκτρονική διαβούλευση με τους δημότες ενσωματώνεται στις διαδικασίες γνωμοδότησης της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, οι προτάσεις των δημοτών που προέρχονται από την ηλεκτρονική διαβούλευση συλλέγονται και συστηματοποιούνται από σχετικές δημοτικές υπηρεσίες, παραδίδονται στην Επιτροπή και ο πρόεδρός της παρουσιάζει αυτές τις προτάσεις κατά τη συνάντηση της Επιτροπής.

Η ΔΕΔ μπορεί επίσης να προτείνει τη διεξαγωγή δημοτικών δημοψηφισμάτων αλλά και να διατυπώσει τη γνώμη της σχετικά με το προσχέδιο του προϋπολογισμού.

Οι συνεδριάσεις της ΔΕΔ είναι δημόσιες, ακολουθούν πρόσκληση εκ μέρους του προέδρου και είναι υποχρεωτικές τουλάχιστον μία φορά ετησίως πριν από τη σύνταξη του προσχεδίου του προϋπολογισμού και του ετήσιου προγράμματος δράσης. Είναι επίσης υποχρεωτικές τουλάχιστον μία φορά ανά τρίμηνο για θέματα συζήτησης που προτείνει ο πρόεδρος ή οι φορείς που συμμετέχουν, ή θέματα που προτείνει το πενήντα

τοις εκατό (50%) συν ένας από τους δημότες τους συμμετέχοντες στην Επιτροπή. Οι προσκλήσεις για τις συνεδριάσεις κοινοποιούνται στα μέλη επτά εργάσιμες ημέρες πριν τη συνάντηση και πρέπει να περιλαμβάνουν τα θέματα προς συζήτηση, τόπο, ημερομηνία και ώρα συνάντησης, αλλά και τη σχετική εισήγηση για τα θέματα της ημερήσιας διάταξης. Αν δεν υπάρχει απαρτία την ημέρα της συνεδρίασης, η τελευταία επαναλαμβάνεται την επόμενη εργάσιμη μέρα, οπότε και δεν τίθεται θέμα απαρτίας πλέον. Οι δημοτικές υπηρεσίες υποστηρίζουν γραμματειακά τις συναντήσεις της ΔΕΔ και τηρούν τα πρακτικά. Η γνωμοδότηση της Επιτροπής δίνεται μετά από συζήτηση ενώ το έγγραφο της γνωμοδότησης αναφέρει όλες τις γνώμες που διατυπώνονται.

Ο δημόσιος χαρακτήρας των συνεδριάσεων ενισχύεται από το γεγονός ότι τόσο η πρόσκληση όσο και η ημερήσια διάταξη δημοσιεύονται στον ιστότοπο του δήμου, ενώ ο πρόεδρος μεριμνά ώστε να δημοσιοποιούνται με κάθε δέοντα τρόπο, και ιδιαίτερα μέσω των τοπικών μέσων μαζικής ενημέρωσης. Στις δημόσιες συναντήσεις της ΔΕΔ μπορούν να λαμβάνουν τον λόγο και απλοί δημότες που δεν είναι μέλη της Επιτροπής αλλά παρευρίσκονται, αρκεί να επιτραπεί με απλή πλειοψηφία των παρόντων μελών της Επιτροπής.

Οι αποφάσεις που λαμβάνει η ΔΕΔ δημοσιεύονται στον ιστότοπο του δήμου και είναι υποχρεωτική η συζήτησή τους από το δημοτικό συμβούλιο μέσα σε έναν μήνα από τη λήψη τους.

Όπως αναφέρθηκε, κάθε νέα δημοτική αρχή συγκροτεί τη νέα ΔΕΔ εντός δύο μηνών από την εγκατάστασή της. Αντίστοιχα δύναται να ψηφίσει ή να επικαιροποιήσει τον κανονισμό διαβούλευσης εντός τριών μηνών, ο οποίος και ρυθμίζει όλα τα σχετικά θέματα διαδικασιών, συμμετοχής φορέων και πολιτών αλλά και παρουσίασης των γνωμοδοτήσεων που δεν ορίζονται από τη νομοθεσία.

Με βάση τα παραπάνω παρατηρούμε ότι το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο ενθαρρύνει τη συμμετοχή των πολιτών – δημοτών στην λήψη αποφάσεων επί ζητημάτων που ενυπάρχουν σε όλο το φάσμα της ανθρωπογενούς δραστηριότητας και έχουν άμεση επίπτωση στην καθημερινότητά τους. Αναμφίβολα πρόκειται για ένα χρήσιμο εργαλείο το οποίο αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για τη μετάβαση από το πλαίσιο της «κυβέρνησης» σε ένα πλέον ολοκληρωμένο πλαίσιο συμμετοχικής «διακυβέρνησης» μέσω του οποίου οι αποφάσεις που λαμβάνονται τυγχάνουν, δυνητικά, μεγαλύτερης νομιμοποίησης (legitimacy) και ως εκ τούτου αποτελεσματικότερης εφαρμογής τους.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, επιχειρείται η παράθεση και ο εννοιολογικός προσδιορισμός τόσο του Προϋπολογισμού, ως διαδικασία, όσο και του «Συμμετοχικού Προϋπολογισμού», ως διαδικασία και πρακτική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

2.1 Έννοια του Προϋπολογισμού

Το αρ. 10 παρ. 12 Ν. 4337/2015 ορίζει τον Κρατικό Προϋπολογισμό ως τον νόμο που προσδιορίζει τα προβλεπόμενα προς είσπραξη δημόσια έσοδα καθώς και τα όρια των κρατικών δαπανών, αλλά και οι πηγές χρηματοδότησης για το οικονομικό έτος. Αυτός ο νόμος περιλαμβάνει τις δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού, του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων ανά Υπουργείο, Αποκεντρωμένη Διοίκηση και Περιφερειακή Υπηρεσία Υπουργείου. Η δημοσίευση, προσάρτηση ή κύρωση οποιουδήποτε άλλου προϋπολογισμού καταργείται μετά την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού.²⁵

Ο Κρατικός Προϋπολογισμός ψηφίζεται από τη Βουλή και χωρίζεται στον Τακτικό Προϋπολογισμό και τον Προϋπολογισμό Δημοσίων Επενδύσεων. Περιλαμβάνει αναλυτικές κατά ΚΑΕ προβλέψεις των εσόδων για το επόμενο έτος, κατά φορέα Κεντρικής Διοίκησης, αλλά και όποιο άλλο στοιχείο κρίνει ότι χρειάζεται ο Υπουργός Οικονομικών. Επίσης περιλαμβάνει με δεσμευτικό τρόπο τα ανώτατα όρια των συνολικών δαπανών.²⁶

Ειδικότερα για τους Ο.Τ.Α ο προϋπολογισμός προσδιορίζεται ως η απόφαση που λαμβάνεται από το Δημοτικό Συμβούλιο με την οποία προσδιορίζονται τα έσοδα και οι δαπάνες του Ο.Τ.Α. για έκαστο οικονομικό έτος. Επίσης, απεικονίζονται τα ποσά των εσόδων, τα οποία υπολογίζει να εισπράξει ο ΟΤΑ στο επόμενο οικονομικό έτος από την κατάρτιση του Π/Υ καθώς και τα αντίστοιχα ποσά των δαπανών που προτίθεται να πραγματοποιήσει στην ίδια οικονομική χρήση. Για την κατάρτιση, ψήφιση και εκτέλεση του Προϋπολογισμού των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.), ως Φορέων Γενικής Κυβέρνησης έχουν εφαρμογή οι Βασικές και Γενικές Αρχές του Δημοσιονομικού Δικαίου.

2.2 Ιδιότητες και σημασία του Προϋπολογισμού

Οι κύριες ιδιότητες του Προϋπολογισμού είναι οι εξής:

Α) Είναι μια πράξη περιοδική.

²⁵ Βλ. σχετικά Αρ.10, παρ.12 του Ν.4337/2015 «Μέτρα για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων» (ΦΕΚ Α'129/17-10-2015)

²⁶ Βλ. σχετικά Αρ.183 του Ν.4270/2014 «Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/85/ΕΕ) –δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'143/28-06-2014)

B) Αποτελεί μια βραχυπρόθεσμη πράξη πρόβλεψης και συγκεκριμένα αφορά στα δημόσια έσοδα και τις δημόσιες δαπάνες για ένα οικονομικό έτος .

Γ) Πράξη προκαταβολικής εξουσιοδότησης για την είσπραξη των προβλεπόμενων εσόδων και την πραγματοποίηση των εξόδων.

Η σημασία του Προϋπολογισμού αναλύεται ως ακολούθως:

A) Λογιστική σημασία – προσδιορισμός προσδοκώμενων εσόδων και δαπάνες – έξοδα (αρχή της ενότητας και της καθολικότητας) που δύνανται να πραγματοποιηθούν μέσα σε ένα οικονομικό έτος (αρχή της ετήσιας διάρκειας).

B) Πολιτική σημασία – είναι το μέσο για τη βραχυχρόνια υλοποίηση του δημοσιονομικού προγράμματος της κυβέρνησης.

Γ) Νομική σημασία – αποτελεί έναν ιδιότυπο τυπικό νόμο, μια διοικητική πράξη η οποία ψηφίζεται από τη Βουλή και δεν θεσπίζει νομικούς κανόνες.

Τέλος, σύμφωνα με την αρχή της ειδικεύσης του προϋπολογισμού και της ειδικότητας των πιστώσεων, τα έσοδα και οι δαπάνες των προϋπολογισμών προσδιορίζονται με βάση την προκαθορισμένη αναλυτική κωδικοποιημένη ταξινόμηση, ενώ οι πιστώσεις δεν δύνανται να χρησιμοποιηθούν για να εκπληρώσουν άλλη ανάγκη από αυτήν που προσδιορίζεται σε αυτόν.

Στόχος των αρχών αυτών είναι η επίτευξη της ορθότερης απεικόνισης των εσόδων και των δαπανών, η ευχερής εξαγωγή συμπερασμάτων για την οικονομική κατάσταση των φορέων καθώς και ο αποτελεσματικότερος έλεγχος των συνθηκών υπό τις οποίες χρησιμοποιούνται οι πόροι.

Ο Προϋπολογισμός των φορέων αποσκοπεί στη νομιμότητα, στη λογιστική ορθότητα στην αποτελεσματικότητα, στη διαφάνεια και στη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση του δημοσίου χρήματος .

2.3 Η έννοια του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού (ΣΠ)

Πολυάριθμοι είναι οι ορισμοί που έχουν αποδοθεί στην ερμηνεία του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού (ΣΠ) και περιγράφουν αυτήν την πρακτική ως ένα καινοτόμο έργο που επιτρέπει την άμεση συμμετοχή²⁷ και τη συμβολή²⁸ των «μη εκλεγμένων πολιτών»²⁹ που συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που

²⁷ Wampler, B., “A guide to participatory budgeting”, in Participatory Budgeting (ed. A. Shah), The World Bank, Washington, D.C., 2007, pp. 21–54

²⁸ Goldfrank, B., “Lessons from Latin America’s experience with participatory budgeting”, in Participatory Budgeting (ed. A. Shah), The World Bank, Washington, D.C., 2007, pp.91–126

²⁹ Sintomer, Y.; Herzberg, C.; Röcke, A., “Participatory budgeting in Europe: Potentials and challenges”, *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 32, no1, 2008, pp. 164–178

οργανώνεται «με εντολή κυβερνήσεων, πολιτών, μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών»³⁰, και εστιάζει στην κατανομή των δημοσίων πόρων. Ωστόσο, οι πρακτικές που αναφέρονται ως ΣΠ μπορεί μερικές φορές να περιλαμβάνουν πολύ μικρή συμμετοχή, ενώ έργα που περιλαμβάνουν μεγάλο αριθμό στοιχείων ΣΠ ενδέχεται να παρουσιάζονται ως εμπάθυνση της συμμετοχικής διαδικασίας του προϋπολογισμού που δεν φέρει όμως την ετικέτα του ΣΠ.

Ένας γενικός ορισμός που μπορεί να αποδοθεί σχετικά με την έννοια του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού (ΣΠ) σύμφωνα με τους Παπαηλία Θεόδωρο, Αλεξόπουλο Ανδρέα και Γασπαρινάτο Κωνσταντίνο είναι ότι «αποτελεί διαδικασία συμμετοχής των πολιτών στη λήψη αποφάσεων φορέων της δημόσιας διοίκησης, που σχετίζονται με τους στόχους και την κατανομή τμήματος ή του συνόλου των οικονομικών πόρων σε τοπικό επίπεδο».³¹

Προκειμένου να δοθεί ένας ακριβέστερος ορισμός της διαδικασίας, πρέπει να προστεθούν πέντε κριτήρια:

1. ο κυκλικός χαρακτήρας του ΣΠ
2. η διάθεση των υποβαλλόμενων προτάσεων σε διαβούλευση
3. οι υφιστάμενοι ή και περιορισμένοι χρηματοοικονομικοί πόροι,
4. η συμμετοχή σε επίπεδο της πόλης, και
5. η δέσμευση σχετικά με τα αποτελέσματα, διαφάνεια και λογοδοσία

Αναφέρεται ως μια ανοικτή διαδικασία, για όλους τους πολίτες και φορείς που επιθυμούν να συμμετάσχουν, η οποία προσιδιάζει με την άμεση και αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Περιλαμβάνει τη διαβούλευση, την αναδιανομή των πόρων προς όφελος των οικονομικά ασθενέστερων, ενώ αποτελεί μια αυτορρυθμιζόμενη διαδικασία, όπου οι συμμετέχοντες καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τόσο τους κανόνες που την διέπουν όσο και τα κριτήρια κατανομής των πόρων .

Ως «Συμμετοχικός» θεωρείται ένας προϋπολογισμός όταν περιέχει διαδικασίες υποβολής κοινών προτάσεων από ομάδες πολιτών και υποχρέωση λογοδοσίας από τη Δημοτική Αρχή σχετικά με την υλοποίηση ή μη των προτάσεων αυτών. Η απλή κοινοποίηση, ή απλά η θέση του προϋπολογισμού σε δημόσια διαβούλευση μέσω του διαδικτύου δεν θεωρείται «Σ.Π.».

³⁰ Όπως πριν

³¹ Παπαηλίας, Θ.; Αλεξόπουλος, Α.; Γασπαρινάτος, Κ., "Η έννοια του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι προοπτικές της. Η περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού", ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ: Ποιότητα, Αποτελεσματικότητα, Νομιμοποίηση, 3ο Συνέδριο Διοικητικών Επιστημόνων, Ρέθυμνο, 2009

2.4 Στόχοι Συμμετοχικού Προϋπολογισμού

Στη βάση τους, οι Συμμετοχικοί Προϋπολογισμοί στρέφουν τις αποφάσεις για τον προϋπολογισμό στους πολίτες που δέχονται την επίδρασή τους, δημιουργώντας δημόσια πεδία όπου οι πολίτες μπορούν να συζητούν και να ιεραρχούν όλες τις προτεραιότητες της πόλης (σπάνιο) ή να επιλέγουν κάποιες νέες επενδύσεις που επιδρούν σε ένα (μεγαλύτερο ή μικρότερο) ποσοστό του δημοτικού προϋπολογισμού. Οι Συμμετοχικοί Προϋπολογισμοί, σύμφωνα με τον Allegretti, όμως, μπορούν να έχουν μέλλον μόνο εάν προχωρήσουν πέρα από έναν 'μινιμαλιστικό' τυπικό ορισμό και μπορέσουν να αντιμετωπίσουν μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες προκλήσεις.³²

Στην πραγματικότητα, η διαδικασία στοχεύει στην υιοθέτηση περισσότερων αναδιανεμητικών πολιτικών, καθώς και στην ενίσχυση μιας νέας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών και των τοπικών ηγεσιών. Η εκπαίδευση των πολιτών σε μια πιο ενεργό συμπεριφορά, επικεντρωμένη στην αλληλεγγύη και τη δέσμευση στα αστικά δικαιώματα, ενισχύει τους δεσμούς και τη συνοχή της κοινωνίας.

Ο πρωταρχικός στόχος του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού είναι να 'τροφοδοτεί' τον δημόσιο διάλογο και τις διαδικασίες διαβούλευσης μεταξύ πολιτών, παρακινώντας τους να ανταλλάξουν τις απόψεις τους μέσω ανοιχτών αντιπαραθέσεων, όπου μπορούν να ακούσουν και να υιοθετήσουν απόψεις που διαφέρουν από τις αρχικές τους.

Σύμφωνα με *Το Συμμετοχικό Σχέδιο Προϋπολογισμού- Participatory Budget Plan - PBP*, μια παγκόσμια μη κερδοσκοπική οργάνωση, στόχος του ΣΠ είναι να δίνει τη δυνατότητα στους πολίτες να αποφασίσουν από κοινού πώς να δαπανήσουν δημόσιο χρήμα, και μέσα από αυτές τις διαδικασίες να εμβαθύνει η δημοκρατία, δημιουργώντας ισχυρότερες κοινότητες και καθιστώντας τους δημόσιους προϋπολογισμούς πιο δίκαιους και αποτελεσματικούς³³.

2.5 Κατηγορίες Συμμετοχικού Προϋπολογισμού

Σύμφωνα με τους McGee, R. et al παρατηρούνται οι κάτωθι κατηγορίες ΣΠ:

1. Ο τύπος της ανταλλαγής πληροφόρησης.
2. Ο τύπος της παραγωγής πληροφόρησης.
3. Ο τύπος της συμβουλευτικής ομάδας.
4. Ο τύπος της κοινής λήψης αποφάσεων.

³² Allegretti, G., "Συμμετοχικός Προϋπολογισμός: Αποφάσεις των πολιτών στον "πυρήνα" της εξουσίας". (Δ. ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ, Επιμ.), 2011, διαθέσιμο στο <https://topikidimokratia.blogspot.com/2011/10/giovanni-allegretti.html>

³³ Βλ. σχετικά, Participatory Budgeting Project, 2019, διαθέσιμο στο <https://www.participatorybudgeting.org>

5. Ο τύπος της έναρξης και έλεγχος εκ μέρους των κοινωνικών εταίρων, όπου μπορεί να γίνει ομαδοποίηση σε δύο κατηγορίες: Δράσεις ΣΠ που έχουν άμεση εξάρτηση από την πληροφόρηση και τον πολιτειακό χώρο (τύποι 1,3,4) και δράσεις που δεν εξαρτώνται από την τοπική αυτοδιοίκηση (τύποι 2,5).³⁴

Βασικά χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες των παραπάνω κατηγοριών ΣΠ μπορούν να αναλυθούν ως εξής:

Παραγωγή πληροφόρησης: Το σύνολο των κοινωνικών φορέων πραγματοποιώντας ανάλυση της δημόσιας πολιτικής, των προϋπολογισμών και των παροχών σε υπηρεσίες, απέκτησαν, σε παγκόσμιο επίπεδο, λόγο στον δημόσιο χώρο. Το αποτέλεσμα είναι διαθέσιμο σε αυτούς που λαμβάνουν αποφάσεις με άμεσο ή με έμμεσο τρόπο προσπαθώντας να γίνει επέκταση της εμπλοκής και της δέσμευσης του πολίτη και των διαδικασιών με τη δημόσια πολιτική. Επιβεβαίωση της νομιμότητας της εφαρμογής με χρήση έγκυρων μεθόδων και παράγοντας καλής ποιότητας πληροφοριών. Χτίσιμο τοπικών συμμαχιών με άλλους κοινωνικούς φορείς. Ενημέρωση από τοπικά μέσα επικοινωνίας. Οικοδόμηση κλίματος κατανόησης και ικανοτήτων μέσω σεμιναρίων. Διάχυση πληροφοριών και αποτελεσμάτων μέσω ΜΜΕ, διοργάνωσης γεγονότων και άλλων μέσων.

Ανταλλαγή πληροφοριών, Συμβουλευτικότητα, Κοινή Λήψη Αποφάσεων: Οι εκτιμήσεις για τον προϋπολογισμό γίνονται ανά περιφερειακή ενότητα. Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι οι Δήμοι παρέχουν την απαιτούμενη πληροφόρηση για το πώς θα χρησιμοποιηθούν οι πόροι τους, εν συνεχεία στις συνελεύσεις αυτές υπάρχει συμμετοχή ομάδων που σχεδιάζει την επένδυση κεφαλαίων, ενώ ταυτόχρονα διασφαλίζονται οι απαραίτητοι πόροι για την κινητοποίηση (mobility) των πολιτών. Οι πληροφορίες αφορούν μόνο ότι προτιμούν οι πολίτες δίχως να έχει προηγηθεί διαβούλευση με τις τοπικές αρχές.

Συμβουλευτικές Ομάδες : Το σύνολο των ομάδων που απαρτίζονται από πολίτες μεταφέρουν εμπειρίες και γνώσεις που στοχεύουν στην επίλυση των τοπικών προβλημάτων, ενώ παράλληλα ενισχύεται ο διάλογος σε ζητήματα που έχουν σχέση μεταξύ τους με στόχο την επίλυση των αντιπαραθέσεων, ενισχύοντας το πλαίσιο της διαφάνειας και της δημοκρατικότητας. Ταυτόχρονα ενισχύεται η διαφάνεια των δράσεων και αναζητούνται πρωτοποριακοί τρόποι ενθάρρυνσης και συμμετοχής των

³⁴ McGee, R. et al, "Legal Frameworks for Citizen Participation: Synthesis Report", *Learning Initiative on Citizen Participation and Local Governance, LogoLinkreport, Institute for Development Studies, University of Sussex, Brighton, United Kingdom. Σελ.135*

πολιτών.

Έναρξη και έλεγχος από Κοινωνικούς Εταίρους : Η αξιοποίηση της ικανότητας και της τεχνογνωσίας που διέπουν τους επαγγελματικούς φορείς που ασχολούνται με την ανάπτυξη από δήμους αρκετών χωρών, εξασφάλισαν την αποτελεσματική διαχείριση του προγράμματος από τους ίδιους τους εταίρους.

2.6 Βασικές Αρχές Συμμετοχικού Προϋπολογισμού

Οι κανόνες συμμετοχικού προϋπολογισμού σχεδιάστηκαν για να παράγουν συγκεκριμένα αποτελέσματα, όπως η επαγγελματική εκπροσώπηση, η κοινωνική δικαιοσύνη και οι ενεργοί πολίτες.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, προκειμένου να εφαρμοστεί ο ΣΠ, απαιτείται ένα πλαίσιο διεργασιών, το οποίο προσλαμβάνει τα χαρακτηριστικά Αρχών, οι οποίες συνίστανται στις ακόλουθες :

- Ο Δήμος χωρίζεται γεωγραφικά σε περιοχές για να διευκολύνει τις συναντήσεις και την κατανομή των πόρων.
- Οι συναντήσεις επιχορηγούνται από τις τοπικές αρχές, πραγματοποιούνται στη διάρκεια του έτους και καλύπτουν διάφορες πτυχές του προϋπολογισμού και κύκλους χάραξης πολιτικής όπως: η πληροφόρηση και η ενημέρωση, προτάσεις πολιτικής, συζητήσεις σχετικά με τις προτάσεις, η επιλογή των πολιτικών και των δράσεων , και η εκλογή των αντιπροσώπων.
- Ο προσδιορισμός και η παρακολούθηση του δείκτη "Ποιότητας Ζωής" ("Quality of Life Index") από τις Αρχές που θα χρησιμεύσει ως βάση για την κατανομή των πόρων. Οι περιφερειακές/δημοτικές ενότητες με υψηλότερους ρυθμούς φτώχειας, πυκνότερους πληθυσμούς και λιγότερες υποδομές ή κυβερνητικές υπηρεσίες λαμβάνουν υψηλότερο ποσοστό πόρων από τους καλύτερους και πλουσιότερους γειτονικούς πόρους. Κάθε Δήμος δημιουργεί τη δική του φόρμουλα για να εγγυηθεί την ισότιμη κατανομή των πόρων.
- Η διαβούλευση μεταξύ των συμμετεχόντων πολιτών (δημοτών) αλλά και μεταξύ των συμμετεχόντων (δημοτών) και των τοπικών αρχών, σχετικά με την κατανομή των πόρων και τις πολιτικές που πρόκειται να λάβουν χώρα.
- Ο εκλεγμένοι αντιπρόσωποι επισκέπτονται όλες τις προ-εγκριθείσες τοποθεσίες έργου πριν από την τελική ψηφοφορία. Οι επισκέψεις επιτρέπουν στους εκπροσώπους να αξιολογήσουν κατά πόσο ανταποκρίνονται στην ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών τα προτεινόμενα έργα.

- Οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι ψηφίζουν για όλα τα τελικά σχέδια. Η ψηφοφορία μπορεί να γίνει είτε με μυστική ψηφοφορία είτε με δημόσια προβολή των χειρών.
- Εκλέγεται τοπικό συμβούλιο. Όλες οι γεωγραφικές ενότητες εκλέγουν δύο εκπροσώπους σε αυτό το συμβούλιο, το οποίο επιβλέπει τη συμμετοχική κατάρτιση προϋπολογισμού και διατυπώνει τελικές συστάσεις πριν την τελική έγκριση του. Το συμβούλιο συνεδριάζει τακτικά με τις τοπικές αρχές για την παρακολούθηση του προγράμματος.
- Μετά την τελική έγκριση του ετήσιου προϋπολογισμού από τους συμμετέχοντες εκπροσώπους του συμμετοχικού προϋπολογισμού, ο δήμαρχος την αποστέλλει στις αρμόδιες δημοτικές αρχές για έγκριση. Οι δημοτικές αρχές μπορούν να αποκλείσουν συγκεκριμένα έργα.
- Κατάρτιση ετήσιας απολογιστικής έκθεσης, η οποία αναφέρει λεπτομερώς την εκτέλεση των δημοσίων έργων και προγραμμάτων.
- Οργανώνονται περιφερειακές ή γειτονικές επιτροπές για την παρακολούθηση του σχεδιασμού και της υλοποίησης των σχεδίων πολιτικής.³⁵

³⁵ Βλ. Σχετικά Röcke, A., "Framing citizen participation", Palgrave Macmillan, London, 2014, σελ. 45-56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

3.1 Γενικά.

Η τυποποίηση των αρχών και των διαδικασιών της φιλελεύθερης δημοκρατίας συμβαδίζει με την κρίση πολιτικής εκπροσώπησης που βιώνεται σε πολλές χώρες. Πρόκειται για μια φαινομενικά αντιφατική κατάσταση, η οποία μας αναγκάζει να επικεντρώσουμε την προσοχή μας στην ποιότητα των μορφών διακυβέρνησης σε κράτη με ενοποιημένες δημοκρατίες. Η «δημοκρατική απογοήτευση» γίνεται αισθητή στις περισσότερες χώρες του πλανήτη. Υπάρχουν πολύ ψηλά ποσοστά αποχής κατά την εκλογική διαδικασία σε πολλές χώρες, πράγμα που σημαίνει ότι η πραγματική αντιπροσωπευτική δημοκρατία έχει χάσει τη δύναμή της. Πολλοί πολίτες πιστεύουν ότι η ψήφος είναι ψευδής δύναμη και η άσκησή της δεν έχει καμία σημασία, διότι τα αληθινά κέντρα επιρροής και απόφασης είναι εκτός εκλογικών κύκλων.

Σύμφωνα με αυτήν την προοπτική, η αποχή δεν αποτελεί μια πράξη «αμέλειας», αλλά μάλλον αντανakλάται, σαν απάντηση στην «απογοήτευση» από την υφιστάμενη κατάσταση. Η αυξανόμενη δυσπιστία για την πολιτική και τους θεσμούς, τα υψηλά ποσοστά διαφθοράς, η γραφειοκρατική Δημόσια Διοίκηση, η κατάχρηση εξουσίας για προσωπικό όφελος, καταλήγουν σε αυτό που αποκαλούμε «κρίση πολιτικής εκπροσώπησης».

Αυτή η πρόθεση «απομάκρυνσης» από τα κόμματα δεν είναι παρά μια αντανάκλαση της αρνητικής αντίληψης της κοινωνίας για αυτές τις δομές πολιτικής εκπροσώπησης. Αυτό το κλίμα προοδευτικής δυσπιστίας και αποξένωσης των πολιτών σε σχέση με την πολιτική τάξη και τους θεσμούς προέρχεται εν μέρει από την ιδέα ότι η φιλελεύθερη δημοκρατία δεν είναι σε θέση να καταστήσει το κράτος και την κοινωνία πιο διαφανή. Αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή των πολιτών συνήθως λαμβάνονται ερήμην τους, καλυμμένες από το δήθεν «απόρρητο», οι οποίες αργότερα δημοσιοποιούνται μέσω των ΜΜΕ, ενώ μερικές φορές χειραγωγούνται, κάνοντας κάποιον να πιστεύει ότι τα τελικά λαμβάνονται για την προστασία του συλλογικού συμφέροντος.

Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης δεν ισχύει η πεποίθηση ότι οι δημοκρατικές απαιτήσεις ικανοποιούνται μόνο και μόνο επειδή η κυβέρνηση εκλέγεται από τον λαό και, κατά συνέπεια, είναι υπόλογη σε αυτόν.

Η κρίση της φιλελεύθερης δημοκρατίας σε πολλές χώρες οφείλεται επίσης στην αποτυχία επένδυσης στην κατάρτιση των πολιτών. Αυτός ο τύπος συστήματος απαιτεί ενεργούς πολίτες, αλλά το μοντέλο εκπροσώπησης δεν μπόρεσε να καταπολεμήσει το φαινόμενο της ευρείας πολιτικής απάθειας που διατρέχει ολόκληρη την κοινωνία, δείχνοντας ότι ευνοείται η δημοκρατία των ψηφοφόρων αντί της δημοκρατίας των πολιτών.

Οι *Συμμετοχικοί Προϋπολογισμοί* (ΣΠ) εμφανίζονται ως μια από τις πιο ολοκληρωμένες και ενοποιημένες πρακτικές της συμμετοχικής δημοκρατίας. Η «δημοκρατική απογοήτευση» αντισταθμίζεται από τον ΣΠ, μεταξύ άλλων πρακτικών, με τη «δημοκρατική ελπίδα», δημιουργώντας χώρο για την ανάπτυξη εμπιστοσύνης μεταξύ πολιτικών και πολιτών, συμβάλλοντας όλο και περισσότερο στην επιλεξιμότητα αυτού του θεσμού.

Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός μπορεί να αποτελέσει μέρος ενός κοινωνικού και πολιτικού κινήματος που υποστηρίζει τη συμμετοχική δημοκρατία. Αντιπροσωπεύει μια μορφή *συμμαχίας* μεταξύ των τοπικών κυβερνήσεων και των πολιτών. Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, οι τοπικές κυβερνήσεις που προωθούν τους ΣΠ φαίνεται να επιλέγουν στρατηγικές που ευνοούν τη μετεγκατάσταση αναπτυξιακών διαδικασιών, διασφαλίζοντας τη συμμετοχή των πολιτών.

Η καινοτομία αυτής της διαδικασίας έγκειται στο γεγονός ότι ενεργοποιείται από τοπικά περιβάλλοντα και στοχεύει συνήθως στην παραγωγή αλλαγών σε τοπικό επίπεδο μέσω της βελτίωσης συγκεκριμένων διαδικασιών και της εισαγωγής νέων πρακτικών, δημιουργώντας χώρο για τη συμμετοχή των πολιτών³⁶.

Ο θεσμός του ΣΠ έχει εξαπλωθεί και επεκτείνεται ταχύτατα σε όλο τον κόσμο, επειδή ο πυρήνας των θεμελιωδών αρχών του απευθύνεται ταυτόχρονα σε πολλούς κοινωνικούς αποδέκτες. Προοδευτικοί ακτιβιστές και πολιτικοί ελπίζουν ότι ο ΣΠ θα είναι ένα μέσο για τη διεύρυνση των ορίων της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, για την κινητοποίηση των πολιτών και την επίτευξη μεγαλύτερης κοινωνικής δικαιοσύνης.

Τυγχάνει μεγάλης υποστήριξης από διεθνείς οργανισμούς, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το USAID (United States Agency for International

³⁶ Βλ. σχετικά https://www.in-loco.pt/upload_folder/edicoes/1279dd27-d1b1-40c9-ac77-c75f31f82ba2.pdf (pp.21-29) & <https://www.opengovpartnership.org/stories/participatory-budgeting-spreading-across-the-globe>

Development), λόγω της έμφασης που δίνεται στην ενδυνάμωση των πολιτών μέσω της συμμετοχής, της βελτιωμένης διακυβέρνησης και της μεγαλύτερης λογοδοσίας.

Στην Ευρώπη, το Παρίσι και η Μαδρίτη πρωτοπορούν σήμερα, επενδύοντας εκατομμύρια ευρώ κατά τις ετήσιες διαδικασίες εφαρμογής ΣΠ, ως μέλη της πρωτοπόρου (OGP)³⁷ (Open Government Partnership). Οι Δήμοι των πόλεων στο Παρίσι³⁸ και τη Μαδρίτη³⁹ συντονίζουν και παρέχουν και οι δύο τεχνική υποστήριξη σε άλλες Τοπικές Αυτοδιοικήσεις ανά τον κόσμο.

Ο θεσμός του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού αφορά σε ένα παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο εξαπλώθηκε στις ηπείρους με διαφορετικούς τρόπους.

3.1.1 Porto Alegre. Η γενέτειρα του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού.

Η φάση της καινοτομίας έχει μελετηθεί πιο έντονα στο Porto Alegre της Βραζιλίας, από όπου ξεκίνησε η πιο γνωστή διαδικασία συμμετοχικού προϋπολογισμού το 1998 (Abers, 2000).⁴⁰ Υποστηρίζεται ότι η συνέργεια μεταξύ στελεχών των Δημόσιων Αρχών και εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών στο Porto Alegre τούς επέτρεψε να δημιουργήσουν ένα θεσμικό πλαίσιο που εξυπηρετούσε αμφότερα συμφέροντά. Το Porto Alegre είχε τον χαμηλότερο ετήσιο προϋπολογισμό, αλλά χορήγησε το μεγαλύτερο ποσό συμμετοχικού προϋπολογισμού - 201\$ κατά κεφαλήν το 1996-98. Το ποσοστό αυτό ξεπέρασε κατά πολύ την κατά κεφαλήν δαπάνη στο Belo Horizonte (\$ 42). Το Porto Alegre επιτρέπει να κατανεμηθούν περισσότεροι πόροι στις επενδυτικές δαπάνες. Η κυβέρνηση του Porto Alegre, για παράδειγμα, έχει καθιερώσει ένα χρονοδιάγραμμα υλοποίησης έργων συμμετοχικού προϋπολογισμού εντός δύο έως τριών ετών. Οι συμμετέχοντες γνωρίζουν ότι οι αποφάσεις που λαμβάνουν θα οδηγήσουν σε κυβερνητική δράση.

Οι προσπάθειες της κυβέρνησης συνέβαλαν στην τόνωση της λογοδοσίας στο Porto Alegre, επειδή οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι η κυβέρνηση θα εκπληρώσει τις υποσχέσεις της.

³⁷ Η ανοιχτή κυβερνητική εταιρική σχέση (OGP) είναι μια πολυμερής πρωτοβουλία που στοχεύει στην εξασφάλιση συγκεκριμένων δεσμεύσεων από εθνικές και υποεθνικές κυβερνήσεις για την προώθηση της ανοιχτής διακυβέρνησης, την ενδυνάμωση των πολιτών, την καταπολέμηση της διαφθοράς και την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών για την ενίσχυση της διακυβέρνησης. Στο πνεύμα της πολυμερούς συνεργασίας, η OGP εποπτεύεται από μια διεθνή επιτροπή που περιλαμβάνει εκπροσώπους κυβερνήσεων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών

³⁸ Βλ. σχετικά <https://www.paris.fr/actualites/the-participatory-budget-of-the-city-of-paris-4151>

³⁹ Βλ. σχετικά <https://decide.madrid.es/presupuestos>

⁴⁰ Abers, R., "Inventing Local Democracy: Grassroots Politics in Brasil", Lynne Reinner Publishers, Inc., 2000, διαθέσιμο στο *Participatory Budgeting*, A. Shah (Edit.), World Bank, Washington, DC, 2007, σελ. 23

Το Porto Alegre πρωτοστάτησε στον συμμετοχικό προϋπολογισμό που ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990 και το μοντέλο έκτοτε εξαπλώθηκε σε ολόκληρη τη Βραζιλία και τον κόσμο, με περισσότερες από 2.700 κυβερνήσεις να εφαρμόζουν κάποια εκδοχή του σήμερα. Ωστόσο, η πολιτική υποστήριξη για τον συμμετοχικό προϋπολογισμό στη γενέτειρά του έχει μειωθεί με την πάροδο των ετών, με αποτέλεσμα την αναστολή της στο Πόρτο Αλέγκρε το 2017.⁴¹

Η Βραζιλία είναι μια κοινωνία με μακρά παράδοση αυταρχικής πολιτικής. Η κυριαρχία ενός ολιγαρχικού και γραφειοκρατικού μοντέλου κυριαρχίας είχε ως αποτέλεσμα τον σχηματισμό ενός κράτους, ενός πολιτικού συστήματος και ενός πολιτισμού που χαρακτηρίζεται από την πολιτική και κοινωνική περιθωριοποίηση των λαϊκών τάξεων ή την ένταξή τους μέσω λαϊκισμού και πελατειακού χαρακτήρα. Συνολικά, η κοινωνία και η πολιτική της Βραζιλίας χαρακτηρίζονται από την κυριαρχία του κράτους έναντι της κοινωνίας των πολιτών και από τεράστια εμπόδια κατά της οικοδόμησης της ιθαγένειας, την άσκηση των δικαιωμάτων, και δημοφιλή αυτόνομη συμμετοχή.

Η Βραζιλία είναι επίσης μια χώρα που χαρακτηρίζεται από υπέρμετρες κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες στην πραγματικότητα έχουν αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια λόγω της κρίσης του αναπτυξιακού κράτους, της απορρύθμισης της οικονομίας και της διάλυσης του ήδη απολύτως ανεπαρκούς κράτους πρόνοιας. Σύμφωνα με έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας, η Βραζιλία είναι μια από τις πιο άδικες κοινωνίες στον κόσμο: "το επίπεδο της φτώχειας στη Βραζιλία είναι πολύ πάνω από τον κανόνα για μια μεσαία χώρα".

Η κρίση του αναπτυξιακού κράτους συνέπεσε με τη δημοκρατική μετάβαση στα τέλη της δεκαετίας του '70. Η πολιτική συζήτηση εκείνη την εποχή έθεσε τον εκδημοκρατισμό τις βραζιλιάνικης πολιτικής ζωής και την πραγματική οικοδόμηση της ιθαγένειας στο επίκεντρο της εθνικής πολιτικής ατζέντας. Οι σχετικές ανησυχίες εμφανίστηκαν στην έμφαση στα δικαιώματα της ιθαγένειας, στην πολιτική αποκέντρωση και στην ενίσχυση της τοπικής εξουσίας τις συζητήσεις που οδήγησαν στο σύνταγμα του 1988. Αυτό το νέο πολιτικό πλαίσιο δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τις πολιτικές δυνάμεις στα αριστερά, είτε έξω από την κρυφά είτε εν τω μεταξύ οργανωμένη, για να δημιουργήσει καινοτόμα πειράματα λαϊκής συμμετοχής στη δημοτική κυβέρνηση.

⁴¹ Βλ. σχετικά Santos, B., "Participatory budgeting in Porto Alegre: Toward a redistributive democracy", *Politics & Society*, Vol.26, no.4, Stoneham, 1998, σσ.461-510

Μεταξύ αυτών των πολιτικών δυνάμεων, το Partido dos Trabalhadores (Εργατικό Κόμμα), στο εξής PT. Το Εργατικό Κόμμα ιδρύθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80 από το εργατικό κίνημα, το οποίο ήταν ιδιαίτερα ισχυρό στην πολιτεία του Σάο Πάολο και μια από τις σημαντικότερες δυνάμεις στον αγώνα ενάντια στη στρατιωτική δικτατορία. Τα εκλογικά κέρδη του PT ήταν εκθαμβωτικά. Στα τέλη της δεκαετίας του ογδόντα, το PT, σε συνεργασία με άλλες αριστερές πολιτικές δυνάμεις, κέρδισε τις τοπικές εκλογές σε αρκετές σημαντικές πόλεις - όπως το Σάο Πάολο, το Πόρτο Αλέγκρε, το Σάντος, το Μπέλο Οριζόντε, το Καμπίνας, η Βιτρία, η Goiânia - και εισήγαγε σε όλες τις θεσμικές καινοτομίες που ενθαρρύνουν τη λαϊκή συμμετοχή στη δημοτική κυβέρνηση. Από όλα αυτά τα πειράματα και τις καινοτομίες, αυτά που εφαρμόστηκαν στο Porto Alegre ήταν μακράν πλέον επιτυχημένα και με ευρεία αναγνώριση τόσο εντός όσο και εκτός της Βραζιλίας.

Το δημοκρατικό πείραμα του Porto Alegre είναι ένα από τα πιο γνωστά παγκοσμίως, αναγνωρισμένο τόσο για την αποτελεσματική όσο και για την εξαιρετικά δημοκρατική διαχείριση των αστικών πόρων .

Όταν, τον Ιανουάριο του 1989, το PT ανέλαβε τη διοίκηση του Porto Alegre, εγκαταστάθηκε μια νέα μορφή δημοτικής κυβέρνησης, γνωστή ως "λαϊκή διοίκηση". Βασίστηκε σε μια θεσμική καινοτομία που στοχεύει στη διασφάλιση της λαϊκής συμμετοχής στην προετοιμασία και εκτέλεση του δημοτικού προϋπολογισμού, εξου και στην κατανομή των πόρων και στον καθορισμό των επενδυτικών προτεραιοτήτων. Αυτό το νέο μέτρο, το οποίο έγινε γνωστό ως «*Συμμετοχικός Προϋπολογισμός*», είναι το κλειδί για την επιτυχία της δημοτικής κυβέρνησης του PT.

Ο κύκλος του ΣΠ λειτούργησε ευρέως σύμφωνα με την ακόλουθη ακολουθία. Στην αρχή κάθε έτους, σε κάθε περιφέρεια του προϋπολογισμού, μια σειρά ανοιχτών συνελεύσεων θα γινόταν σε κάθε γειτονιά, καθώς και σε περιφερειακό επίπεδο (η σειρά και το περιεχόμενο αυτών των συνελεύσεων άλλαξαν πολλές φορές). Σε συνελεύσεις γειτονιάς, οι οργανωτές της κοινότητας συνεργάστηκαν με τους συμμετέχοντες για να προσδιορίσουν προτάσεις για επενδύσεις κεφαλαίου. Στις περιφερειακές συνελεύσεις, η κυβέρνηση παρουσίασε τα επιτεύγματα του προηγούμενου έτους, και οι συμμετέχοντες εξέλεξαν εκπροσώπους (ανάλογα με τον αριθμό των ατόμων που είναι παρόντες) στο Φόρουμ Περιφερειακών Αντιπροσώπων ΣΠ της περιοχής. Αυτό το φόρουμ θα συναντηθεί τακτικά για αρκετούς μήνες για να αποφασίσει ποιες γειτονικές προτάσεις πρέπει να δοθούν προτεραιότητα. Το αποτέλεσμα ήταν μια ταξινομημένη λίστα έργων για κάθε κατηγορία επενδύσεων (για παράδειγμα, πεζοδρόμιο, αποχέτευση). Στις

περιφερειακές συνελεύσεις, οι συμμετέχοντες εξέλεξαν επίσης δύο μέλη στο Δημοτικό Συμβούλιο Προϋπολογισμού, ένα συμβουλευτικό όργανο με θητεία ενός έτους και έδρες μόνο για εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών που επέβλεπαν ολόκληρη τη διαδικασία. Αυτό το συμβούλιο ενέκρινε τη γενική κατανομή κεφαλαίων μεταξύ κυβερνητικών υπηρεσιών και κριτήρια για τη διανομή αυτών των κεφαλαίων μεταξύ περιφερειών του προϋπολογισμού (και αργότερα μεταξύ θεμάτων).

Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός είναι μια δομή και μια διαδικασία κοινοτικής συμμετοχής που βασίζεται σε τρεις βασικές αρχές και σε ένα σύνολο θεσμών που λειτουργούν ως μηχανισμοί ή κανάλια διαρκούς λαϊκής συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της δημοτικής κυβέρνησης. Οι τρεις αρχές είναι:

(α) όλοι οι πολίτες έχουν δικαίωμα συμμετοχής, κοινοτικές οργανώσεις που δεν έχουν ειδικό καθεστώς ή προνόμιο από αυτή την άποψη ·

β) η συμμετοχή διέπεται από έναν συνδυασμό άμεσων και αντιπροσωπευτικών κανόνων δημοκρατίας και πραγματοποιείται μέσω τακτικών λειτουργιών θεσμών των οποίων οι εσωτερικοί κανόνες αποφασίζονται από τους συμμετέχοντες ·

(γ) οι επενδυτικοί πόροι κατανέμονται σύμφωνα με μια αντικειμενική μέθοδο που βασίζεται σε συνδυασμό «γενικών κριτηρίων» - ουσιωδών κριτηρίων που καθορίζονται από τα συμμετέχοντα ιδρύματα για τον καθορισμό προτεραιοτήτων και «τεχνικών κριτηρίων» - κριτήρια τεχνικής ή οικονομικής βιωσιμότητας όπως ορίζονται από την εκτελεστική αρχή και ομοσπονδιακά, πολιτειακά ή αστικά νομικά πρότυπα - που εξαρτώνται από την εκτελεστική αρχή για εφαρμογή.

Ο ΣΠ είναι μια διαδικασία λήψης αποφάσεων που βασίζεται σε γενικούς κανόνες και κριτήρια διανεμητικής δικαιοσύνης που συζητούνται και εγκρίνονται από τακτικά, θεσμικά όργανα συμμετοχής στα οποία οι δημοφιλείς τάξεις έχουν πλειοψηφική εκπροσώπηση. Οι κοινότητες στις οποίες ζουν και οργανώνουν αναγνωρίζονται ότι έχουν αστικά συλλογικά δικαιώματα που νομιμοποιούν τόσο τους ισχυρισμούς όσο και τα αιτήματά τους και τη συμμετοχή τους στις αποφάσεις που λαμβάνονται για την εκπλήρωσή τους.

Η αύξηση και η ποικιλομορφία της συμμετοχής, μαζί με την αυξανόμενη ένταση και διαφοροποίηση των απαιτήσεων, συνέβαλαν επίσης αποφασιστικά στο να καταστούν οι μεθοδολογίες υπολογισμού ακόμη πιο περίπλοκες και εξελιγμένες. Η πολυπλοκότητα του συστήματος σημείων έγκειται στο γεγονός ότι επιδιώκει να αρθρώσει μέτρα συμμετοχής, αφενός, με μέτρα προτεραιότητας και αναγνωρισμένη αναγκαιότητα, από την άλλη. Το μέτρο συμμετοχής εγγυάται τη δημοκρατική νομιμότητα των πολιτικών

αποφάσεων, ενώ το μέτρο προτεραιότητας και αναγκαιότητας εγγυάται την πιστότητα, την αντικειμενικότητα και τη διαφάνεια της μετατροπής των πολιτικών αποφάσεων σε κατανεμημένους πόρους.

Η εφαρμογή του θεσμού του ΣΠ στο Porto Alegre, αποτέλεσε υπόδειγμα καλής διακυβέρνησης και συνέβαλε στην ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Η εφαρμογή του αξίζει να σημειωθεί ότι είχε θετική επίδραση στα εξής:

- Συμπεριέλαβε στην διαδικασία λήψης αποφάσεων υποβαθμισμένες περιοχές.
- Μετασχημάτισε τις πελατειακές αποφάσεις, υποβάλλοντας το σχέδιο του προϋπολογισμού σε δημόσια διαβούλευση.
- Πραγματοποίησε ανακατανομή των αστικών υποδομών και της παροχής υπηρεσιών στις υποβαθμισμένες γειτονιές, μέσω της βαθμονόμησης των διανεμόμενων κεφαλαίων, δίνοντας βάση τόσο στις ανάγκες της κάθε περιοχής της πόλης αλλά και στη συμμετοχή των κατοίκων, ενθαρρύνοντας ιδιαίτερα τις φτωχές γειτονιές.
- Προώθησε τον εκδημοκρατισμό των συνοικιακών οργανώσεων καθώς και τη δημιουργία νέων, από τη στιγμή που μόνο εκείνες εξαιτίας της μεγάλης κινητικότητας θα μπορούσαν να αποκτήσουν υποδομές και αντίστοιχες υπηρεσίες.
- Συνέβαλε στην ανάπτυξη της διοικητικής δυναμικής, από τη στιγμή που διαδικασία της κατάρτισης του σχεδίου του προϋπολογισμού υποχρέωνε τις δημοτικές υπηρεσίες να συντονίζουν τις δραστηριότητες, παρέχοντας πληροφορίες στις κεντρικές υπηρεσίες και στη Δημοτική Επιτροπή Προϋπολογισμού, ενισχύοντας κατά αυτόν τον τρόπο τη διαφάνεια και τη λογοδοσία.
- Για ορισμένους από τους θερμούς υποστηρικτές, η πολιτική επωφελήθηκε περισσότερο: προώθησε μια ριζοσπαστική μορφή της δημοκρατίας, δίνοντας τη δυνατότητα στους φτωχούς πολίτες να αποφασίζουν και να κυβερνούν την πόλη σύμφωνα με τις προτεραιότητές τους.

Ο θεσμός του ΣΠ στο Porto Alegre, αποτελεί μια ιδέα που καθιερώθηκε καλώς όπως προκύπτει από την συγκριτική βιβλιογραφία αναφορικά με αυτόν.⁴² Στο Porto

⁴² Βλ. σχετικά Abers, R.; Brandao, I.; King, R.; Votto, D., “Towards a more equal city. Porto Alegre: Participatory Budgeting and the Challenge of Sustaining Transformative Change”, World Resources Report, Case study, Washington, DC: World Resource Institute, 2018, σσ.19-20

Alegre προωθήθηκε ο εκδημοκρατισμός στη διαδικασία λήψης αποφάσεων εξαιτίας τριών σημαντικών λόγων:

- Της υφιστάμενης οργανωτικής δομής της κοινωνίας και το γεγονός ότι διάφορα τμήματα της πόλης είχαν προοδευτικές παραδόσεις και ισχυρή οργάνωση σε επίπεδο γειτονιάς.
- Της κατάρτισης ενός εκτενούς ΣΠ, κατά τον οποίο το σύνολο του προϋπολογισμού επενδύσεων καθορίστηκε μέσω της δημόσιας διαβούλευσης.
- Της τοποθέτησης του ΣΠ στο κέντρο των πολιτικών προτεραιοτήτων. Μετατρέποντας τη συμμετοχή ως σήμα κατατεθέν στην εξυπηρέτηση των σκοπών της δημόσιας διοίκησης λειτούργησε ως κίνητρο όχι μόνο για την κυβέρνηση προκειμένου να επενδύσει στην ποιότητα της συμμετοχικής διαδικασίας αλλά και στην εφαρμογή των αποφάσεων που λαμβάνονταν για τον προϋπολογισμό κατά τις συνελεύσεις.

Η επιτυχία της έχει αναγνωριστεί ευρέως όχι μόνο στην πόλη και στη Βραζιλία αλλά και διεθνώς. Πάνω από ογδόντα πόλεις της Βραζιλίας, το 90% των οποίων διαχειρίζεται το ΣΠ υιοθετούν το σύστημα ΣΠ σε κάποια μορφή ή άλλη.

Καλές πρακτικές Συμμετοχικού Προϋπολογισμού στην ΕΕ

Μέχρι τη δεκαετία του 1990, η εξουσία στα περισσότερα κράτη της **κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης** αναφορικά με το τοπικό επίπεδο ήταν ελάχιστη, τυπική και διακριτική. Για αρκετές γενιές, οι κεντρικές κυβερνήσεις διατηρούσαν αυστηρό έλεγχο επί των περισσότερων πτυχών της δημόσιας ζωής.

Παρά το διαρκώς βελτιούμενο νομοθετικό πλαίσιο για την τοπική αυτοδιοίκηση, στην πλειονότητα των χωρών που μελετούν την περίπτωση, η εφαρμογή της πολιτικής πραγματοποιείται μέσα σε ένα αμφιλεγόμενο νομικό πλαίσιο όπου οι ρόλοι και οι ευθύνες είναι ασαφείς. Οι τοπικές αρχές έχουν περιορισμένη εξουσία και περιορισμένη διακριτική ευχέρεια όσον αφορά στην κατανομή και διάθεση των δαπανών τους. Αυτό οφείλεται τόσο λόγω της αδύναμης δημοσιονομικής τους ικανότητας όσο και λόγω του διακυβερνητικού συστήματος. Σε ορισμένες χώρες δεν διευκρινίζονται οι ρόλοι των τοπικών κυβερνήσεων μέσω της περαιτέρω αποκέντρωσης και παραχώρησης αρμοδιοτήτων από την κεντρική εξουσία. Οι περισσότερες χώρες δεν διαθέτουν νομοθετικούς μηχανισμούς συμμετοχής (αξιοσημείωτες εξαιρέσεις είναι η Βουλγαρία όπου η εθνική νομοθεσία επεξεργάζεται τους μηχανισμούς συμμετοχής). Οι αντιφατικές διατάξεις σε διαφορετικά νομοθετικά μέσα είναι επίσης κοινές.

Τα κράτη που έχουν επικυρώσει τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Τοπικής Αυτονομίας⁴³ (Ε.Χ.Τ.Α)- δεσμεύονται για την αυτονομία των τοπικών αρχών, σε πολιτικό, διοικητικό και οικονομικό επίπεδο. Η εσωτερική τους νομοθεσία πρέπει να αναγνωρίζει την αρχή της τοπικής αυτοδιοίκησης, έως και σε επίπεδο Συντάγματος εάν είναι δυνατόν. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση πρέπει να είναι αποτέλεσμα καθολικής ψηφοφορίας καθώς και το νομικό όργανο που καθιερώνει την αρχή της επικουρικότητας⁴⁴.

Ο νόμος θα πρέπει να επιτρέπει στην Τοπική Αυτοδιοίκηση να ρυθμίζει και να διαχειρίζεται σημαντικό τμήμα των δημοσίων υποθέσεων υπό την αποκλειστική ευθύνη της και προς διασφάλιση του τοπικού συμφέροντος. Η θέση του Χάρτη είναι ότι αποτελεί βέλτιστη συνθήκη η άσκηση των δημοσίων υποθέσεων από τις πλέον εγγύς στους πολίτες αρχές, ενώ τα υψηλότερα διοικητικά επίπεδα είναι κατάλληλα μόνο για λόγους καλύτερου συντονισμού ή μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας, ή όταν είναι αδύνατη η παραχώρηση αρμοδιοτήτων. Αυτός είναι ο λόγος που τίθενται προϋποθέσεις ώστε να προστατεύονται τα όρια των τοπικών αρχών και να υπάρχουν διοικητικές δομές και πόροι με στόχο να εκπληρώνεται η αποστολή τους. Ο Χάρτης θέτει επίσης τους όρους άσκησης των αρμοδιοτήτων των τοπικών αρχών, τους οικονομικούς πόρους που διαθέτουν οι τοπικές αρχές αλλά και τη νομική προστασία της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η διοικητική εποπτεία της τοπικής αυτοδιοίκησης δεν μπορεί να υπερβαίνει τον έλεγχο της νομιμότητας των δράσεών της.

Σύμφωνα με τους Goetz, A., & J Gaventa, J. η φύση και η οργάνωση του πολιτικού συστήματος συμβάλλουν στον προσδιορισμό του επιπέδου και της ποιότητας συμμετοχής των ομάδων πολιτών (κοινωνικό περιβάλλον) και της φύσης και της εξουσίας του κράτους (τοπικό περιβάλλον).⁴⁵

Τα ανεπίσημα πολιτικά συστήματα επηρεάζουν τη δομή κινήτρων για την εμπλοκή των πολιτών: εάν οι πολίτες αντιληφθούν ότι η συμμετοχή είναι πιθανόν να είναι ανεπαρκής, δεδομένης της φύσης της εξουσίας και της κατανομής της εξουσίας στην κοινωνία, είναι απρόθυμοι να συμμετάσχουν. Ο Fox υποστηρίζει ότι το πολιτικό σύστημα μπορεί επίσης να υπονομεύσει τη δημόσια λογοδοσία.⁴⁶

⁴³ Βλ. σχετικά, Ευρωπαϊκός Χάρτης Τοπικής Αυτονομίας <https://el.wikipedia.org/wiki>

⁴⁴ Βλ. σχετικά, Αρχή της επικουρικότητας <https://el.wikipedia.org/wiki>

⁴⁵ Goetz, A., & J Gaventa, J. "Bringing Citizen Voice and Client Focus Into Service Delivery", Institute of Development Studies, Brighton, Sussex, 2001, διαθέσιμο στο *Participatory Budgeting*", A. Shah (Edit.), World Bank, Washington, DC, 2007, σελ. 133

⁴⁶ Fox, J., "Civil Society and Political Accountability: Propositions for Discussion.", presented at *Institutions, Accountability and Democratic Governance in Latin America*, The Helen Kellogg Institute for International Studies University of Notre Dame, May 8-9, 2000, σελ.10

Όταν τα πολιτικά κόμματα εξακολουθούν να βασίζονται σε «προσωπολατρία και πελατειακό χαρακτήρα», οι ομάδες της κοινωνίας των πολιτών είναι λιγότερο πιθανό να αποκτήσουν μια αποτελεσματική φωνή.⁴⁷

Η βελτίωση της συμμετοχής των πολιτών σε τοπικό επίπεδο θα βελτιώσει την παροχή υπηρεσιών και θα συμβάλει στην επιτάχυνση του εκδημοκρατισμού αυτών των κοινωνιών.

Επιπλέον, είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ο βαθμός στον οποίο η συμμετοχή των πολιτών συμβάλλει στις αλλαγές στην αναδιανομή - των πόρων, καθώς δεν υπάρχει διαθέσιμο αντιστάθμισμα.⁴⁸

Οι περιπτώσεις ΣΠ στη Γαλλία, Γερμανία, Πολωνία, Ισπανία και η Ιταλία είναι υποδειγματικές.

Στη **Γαλλία**, με τον νόμο Vaillant του 2002, εισήχθη ο θεσμός των συμβουλίων της γειτονιάς (conseils de quartier) με την υποχρεωτική εφαρμογή τους σε όλες τις γαλλικές πόλεις με πληθυσμό άνω των 80.000 κατοίκων.

Στη **Γερμανία**, ο ΣΠ έχει χρησιμοποιηθεί για τη μείωση του δημόσιου χρέους (ειδικότερα στην πολιτεία της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, με στόχο τη μείωση του υφιστάμενου χρέους και -παρέχοντας κίνητρα στις τοπικές κοινότητες να δαπανούν αποτελεσματικά τους υφιστάμενους πόρους τους).

Η **Πολωνία** έχει τον μεγαλύτερο αριθμό συνεχόμενων πειραμάτων ΣΠ στην Ευρώπη, χάρη σε έναν νόμο που ψηφίστηκε το 2009 που εισήγαγε τα ταμεία Solecki. Πρόκειται για ειδικά πακέτα πόρων που παρέχονται σε τοπικό επίπεδο

Στην **Ισπανία** τα πρώτα πειράματα ΣΠ αναπτύχθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 2000, ιδιαίτερα στις περιοχές της Ανδαλουσίας και της Καταλονίας. Η Σεβίλλη και η Κόρδοβα είναι μεταξύ των πόλεων που έχουν υιοθετήσει ΣΠ.

Στην **Ιταλία**, το ενδιαφέρον για τον ΣΠ άρχισε να αυξάνεται από το 2001. Αρκετές πόλεις δεσμεύτηκαν να εισαγάγουν συμμετοχικές πρακτικές συμπεριλαμβανομένης της Ρώμης, της Νάπολης και της Βενετίας.⁴⁹

⁴⁷ Goetz, A., & J Gavent, J. "Bringing Citizen Voice and Client Focus In to Service Delivery", Institute of Development Studies, Brighton, Sussex, 2001, 134

⁴⁸ Krylova, E., "Civil Participation in Subnational Budgeting in Russia", στο "*Public Sector Governance and Accountability Series. Participatory Budgeting*", A. Shah (Edit.), World Bank, Washington, DC, 2007, σελ. 144

⁴⁹ Sgueo, G., "Participatory Budgeting: An Innovative Approach", European Parliamentary Research Service (EPRS), 2016, διαθέσιμο στο [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573894/EPRS_BRI\(2016\)573894_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573894/EPRS_BRI(2016)573894_EN.pdf), σσ.3-4

Χρονοδιάγραμμα Εφαρμογής Συμμετοχικού προϋπολογισμού στην ΕΕ

2001 – Οι Δήμοι της Γαλλίας, Ισπανίας και Ιταλίας εισάγουν τον θεσμό του ΣΠ.

2008 - Η Λισαβόνα είναι η πρώτη ευρωπαϊκή πόλη που εισαγάγει online τον θεσμό του ΣΠ.

2008 - Η Ένωση Δήμων και Περιφερειών στη Σουηδία ενθαρρύνει την εφαρμογή ΣΠ σε ολόκληρη τη χώρα.

2009 - Η Πολωνία υιοθετεί νόμο που θεσπίζει ένα ταμείο για τη στήριξη της υιοθέτησης του ΣΠ βασισμένου στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε τοπικό επίπεδο.

2014 - Με την υιοθέτηση του ΣΠ η πόλη του Παρισιού γίνεται ο Δήμος του μεγαλύτερου Συμμετοχικού Προϋπολογισμού στην Ευρώπη.⁵⁰

Μετά την Παγκόσμια Τράπεζα και τον ΟΗΕ, η ΕΕ είναι ο υπερεθνικός ρυθμιστής που τυγχάνει της μεγαλύτερης υποστήριξης στην εφαρμογή των ΣΠ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2011 επισημαίνει ότι ο ΣΠ είναι ένα εργαλείο διαύγειας και διαφάνειας που θα ενδυναμώσει την λογοδοσία σε τοπικό επίπεδο. Το 2012 σχεδιάστηκε το εγχειρίδιο «EuropeAid Budget support guidelines» για να βοηθήσει στην εφαρμογή της νέας πολιτικής ένα ευρύ κοινό που είναι το προσωπικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα κράτη-μέλη, τα κοινοβούλια και η κοινωνία των πολιτών (European Parliament, 2016).

Επιπλέον το χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα περιφερειακής συνεργασίας *URB-AL* ενδυνάμωσε τις σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και Λατινικής Αμερικής ενθαρρύνοντας την απευθείας ανταλλαγή εμπειριών ανάμεσα σε τοπικούς αντιπροσώπους και ειδικούς εμπειρογνώμονες και των δυο πλευρών. Αναπτύσσοντας δίκτυα συνεργασίας συνέβαλε στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής στην Λατινική Αμερική. Στην 3η φάση (2008-2013) το πρόγραμμα κάλυψε 500 δήμους με πληθυσμό 26.000.000 σε 74 περιοχές της Λατινικής Αμερικής⁵¹

⁵⁰ όπως πριν

⁵¹ Όπως πριν, σελ.4

3.1.2 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Γαλλία

Ένας από τους μεγαλύτερους ΣΠ στην Ευρώπη.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η Γαλλία υπέστη παρόμοιες τάσεις δημοκρατικής παρακμής που παρατηρήθηκαν σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο: μείωση της προσέλευσης των ψηφοφόρων, εκλογική αστάθεια, πολιτική πόλωση και συνεχής ψήφος κατά των κατεστημένων κυβερνήσεων. Η δυσαρέσκεια με τους υφιστάμενους θεσμούς της δημοκρατίας, η αυξανόμενη απογοήτευση από τις «μάζες» με τις «ελίτ» που τις εκπροσωπούν και η δυσπιστία στην ικανότητα ή την επιθυμία των κρατικών αξιωματούχων να οδηγήσουν σε υποσχέσεις οδήγησαν σε ορισμένους να χαρακτηρίσουν αυτήν την περίοδο ως δημοκρατική «κρίση». Σε απάντηση, αξιωματούχοι σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης έδωσαν νέα έμφαση στη συμμετοχή των πολιτών, προσπαθώντας να ξαναχτίσουν την εμπιστοσύνη του κοινού αυξάνοντας τον ρόλο που έχουν οι πολίτες στη διακυβέρνηση και στη λήψη πολιτικών αποφάσεων.

Μία από τις σημαντικότερες προόδους προς μια πιο συμμετοχική μορφή δημοκρατίας ήρθε το 2002 με την ψήφιση του νόμου για την τοπική δημοκρατία («Loi relatif a la démocratie de proximité»). Μέσω αυτής της νομοθεσίας, δημιουργήθηκαν μηχανισμοί για όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης με τη δημιουργία δημοψηφισμάτων και τη διεξαγωγή δημόσιων διαβουλεύσεων. Επίσης, κάθε δήμος με πάνω από 80.000 ήταν υποχρεωμένος να ιδρύσει συμβούλια γειτονιάς ("Conseil de quartiers"): συμβουλευτικά όργανα που ενθαρρύνουν τη συζήτηση για την τοπική πολιτική. Ωστόσο, η γεωγραφική διάταξη και οι επιχειρησιακοί κανόνες των συμβουλίων βρίσκονται υπό τον άμεσο έλεγχο του δημάρχου. Το Παρίσι, με πληθυσμό άνω των 2 εκατομμυρίων, έχει 123 συμβούλια γειτονιάς που αποτελούνται από κατοίκους, οργανωτές κοινότητας και εκλεγμένους αξιωματούχους.⁵²

Ξεκινώντας το 2014, η τότε ελεγχθείσα Δημοτική Αρχή, ήταν αποφασισμένη να εφαρμόσει το σχέδιο του ΣΠ, το συντομότερο δυνατόν και να οικοδομήσει μια ισχυρότερη σχέση με τους πολίτες. Επειδή υπάρχει μια μακρόχρονη παράδοση στην Γαλλία, πολύ δε περισσότερο στο Παρίσι, η οποία αναφέρεται στην ελευθερία της έκφρασης, ήταν γνωστό ότι το να επιβληθούν περιορισμοί, δεν θα λειτουργούσε επιτυχώς στο Παρίσι όπου οι πολίτες δεν ανταποκρίνονται θετικά στην επιβολή πολλών ορίων και κανόνων.

⁵² Βλ. σχετικά, "Paris Budget Participatif", διαθέσιμο στο <https://budgetparticipatif.paris.fr/bp/la-demarche-sommaire/charte.html>

Το 2014 λίγο μετά την εκλογή της τότε Δημάρχου ξεκίνησε δοκιμαστικά η εφαρμογή του θεσμού του ΣΠ . Προτάθηκαν 15 έργα τα οποία μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν από τον Δήμο Παρισίου, ένα επενδυτικό κονδύλι της τάξεως των 20 εκ. € με Οι πολίτες κλήθηκαν να ψηφίσουν τα έργα που πίστευαν ότι άξιζε να επενδύσει η δημοτική αρχή. Η ψηφοφορία ξεκίνησε ηλεκτρονικά, ενώ παρασχέθηκαν και κάλπες προκειμένου να διεξαχθεί παραδοσιακά. Το όλο εγχείρημα είχε μεγάλο αντίκτυπο στους πολίτες του Παρισίου μιας και το 60% των ψήφων ήρθε μέσω Διαδικτύου.

Η εκτέλεση του συμμετοχικού προϋπολογισμού αποτελεί μείζονα δημοκρατική καινοτομία, σε άνευ προηγουμένου κλίμακα: πολίτες του Παρισίου καλούνται να ψηφίσουν απευθείας για την κατανομή του 5% του επενδυτικού προϋπολογισμού της πόλης.

Με βάση μια ανοιχτή και σύγχρονη μέθοδο διακυβέρνησης, ο ΣΠ είναι πάνω από όλα μια δήλωση εμπιστοσύνης που έγινε στους πολίτες του Παρισίου. Θα πρέπει να καταστήσει δυνατή την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ των πολιτών, των θεσμικών οργάνων και των εκπροσώπων τους, να διασφαλίζει ολοένα μεγαλύτερη διαφάνεια στη διαχείριση των δημόσιων οικονομικών.

Ανάλογα με το αν πρόκειται για προτάσεις μεγάλης κλίμακας ή έχουν τοπικό χαρακτήρα, η χρηματοδότηση έργων παρέχεται από το κεντρικό δημαρχείο ή σε συγχρηματοδότηση με τα κατά τόπους δημοτικά δημαρχεία. Η υλοποίηση του ΣΠ στο Παρίσι όμως δεν αφορά αποκλειστικά στους πολίτες. Οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι παρέχουν τις απαραίτητες δεξιότητες και την κατάλληλη τεχνογνωσία για να επιβλέπουν τη διαδικασία και να διασφαλίζουν ότι οι τελικές αποφάσεις είναι τεχνικά και οικονομικά εφικτές.

Αυτός ο Χάρτης καθορίζει το γενικό πλαίσιο για την εκτέλεση του συμμετοχικού προϋπολογισμού, το οποίο τηρεί δύο βασικές αρχές που παρατίθενται παρακάτω. Δημιουργείται μια διευθύνουσα επιτροπή που συγκεντρώνει όλους τους εθελοντικούς δήμαρχους της περιφέρειας προκειμένου να προσδιορίσει τη σύνθεση της ad hoc επιτροπής επιλογής έργου, το τελικό χρονοδιάγραμμα και τις διαδικασίες ψηφοφορίας.

Ο εν λόγω Χάρτης μπορεί να αναθεωρηθεί, ιδίως βάσει των αξιολογήσεων που πραγματοποιήθηκαν στο τέλος των ετήσιων συμμετοχικών εκστρατειών για τον προϋπολογισμό, σε διαβούλευση με την Επιτροπή των δήμων και μετά από διαβούλευση με την Παρισινή Επιτροπή Δημόσιας Συζήτησης.

Το 5% του επενδυτικού προϋπολογισμού του δημάρχου του Παρισιού, κατά τη διάρκεια της θητείας του, αφιερώνεται στη χρηματοδότηση έργων που επιλέγονται από τους πολίτες στο πλαίσιο εφαρμογής του ΣΠ. Από το 2015, οι πολίτες του Παρισιού, ανεξαρτήτως ηλικίας ή εθνικότητας, μπορούν να ψηφίζουν κάθε χρόνο για μεγάλα έργα που προτείνουν οι ίδιοι οι κάτοικοι. Ο φάκελος που προορίζεται για αυτά τα έργα θα αποφασίζεται κάθε χρόνο κατά την ψηφοφορία για τον προϋπολογισμό.

Οι δήμαρχοι της περιφέρειας μπορούν επίσης να αποφασίσουν να δεσμεύσουν ένα μέρος της τοπικής τους επένδυσης για τη χρηματοδότηση έργων που επιλέγονται από τους κατοίκους στο πλαίσιο του ΣΠ. Αυτό σχετίζεται με τον ρόλο της εδαφικής διαχείρισης που τους αναγνωρίζεται, ιδίως από τον χάρτη των δήμων του 2010. Αυτή η ιδιότητα μέλους συνεπάγεται την αποδοχή και υπογραφή αυτού του Χάρτη, και την έκφραση, που ανανεώνεται κάθε χρόνο, της βούλησης για εκτέλεση του ΣΠ στην περιοχή τους και προϋποθέτει συμμόρφωση με όλες τις διατάξεις που προβλέπονται στον Χάρτη. Σύμφωνα με τον Χάρτη της Περιφέρειας (διάσκεψη 2010 DUCT 172), ο δήμαρχος του δήμου παρουσιάζει κάθε χρόνο τους φακέλους ΠΛ στο συμβούλιο του δήμου, υποδεικνύοντας ταυτόχρονα το τμήμα του κονδυλίου ΠΛ που θα αφιερώσει στον ΣΠ. Ο δήμαρχος του δήμου ενημερώνει επίσης τον δήμαρχο του Παρισιού γραπτώς για το ποσό του ΠΛ που διατίθεται στον ΣΠ της περιοχής. Οι φάκελοι που διατίθενται στον συμμετοχικό προϋπολογισμό, ανά περιοχή και για το Παρίσι, δημοσιεύονται κάθε χρόνο στην αρχή της διαδικασίας. Τα στοιχεία αυτά εξακολουθούν να υπόκεινται στην ψηφοφορία του προϋπολογισμού της πόλης του Παρισιού από το Συμβούλιο του Παρισιού.

Οι προτάσεις μπορούν να γίνουν από όλους τους κατοίκους, είτε μεμονωμένα είτε συλλογικά στην περίπτωση για παράδειγμα ενός συμβουλίου γειτονιάς ή ενός συλλόγου.

Το επίπεδο του Παρισιού προσφέρει προτάσεις οι οποίες, λόγω της σημασίας τους, είναι πιθανό να ωφελήσουν όλους τους κατοίκους του Παρισιού ή αντίστοιχες προτάσεις που προορίζονται να αναπτυχθούν σε διάφορες περιοχές.

Ο Δήμος του Παρισιού έχει δεσμευτεί να υποστηρίξει όλους τους κατοίκους στην τυποποίηση των έργων τους. Έτσι, κάθε χρόνο, δημιουργεί σε παρισινό επίπεδο και ενθαρρύνει σε τοπικό επίπεδο δράσεις για την ευαισθητοποίηση σχετικά με τις προκλήσεις του συστήματος μεταξύ των πολιτών που εμπλέκονται στα διάφορα όργανα συμμετοχής και των εμπλεκόμενων φορέων. Αυτές οι ενέργειες βασίζονται συγκεκριμένα σε:

- τη διοργάνωση δημόσιων συναντήσεων, θεματικών εργαστηρίων και εξερευνητικών περιπάτων

- την ανάπτυξη του μαθήματος κατάρτισης αφιερωμένο στους «πολίτες που έχουν δεσμευτεί για τον συμμετοχικό προϋπολογισμό», στο πλαίσιο του Λαϊκού Πανεπιστημίου Ενεργού Ιθαγένειας

- τη διαφοροποίηση των χώρων κατάρτισης για την κάλυψη των αναγκών όλων των δήμων.

Οι δήμοι που συμμετέχουν στην εκτέλεση του ΣΠ της επαρχίας διασφαλίζουν την υποστήριξη των κατοίκων της περιοχής στην επίσημη διατύπωση των προτάσεων. Τα εργαλεία πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης διατίθενται από την Πόλη του Παρισιού. Έτσι, κάθε χρόνο, για να ξεκινήσει η διαδικασία και να υποστηριχθεί η εμφάνιση προτάσεων σε όλες τις περιοχές του Παρισιού, οι δήμαρχοι των διαμερισμάτων καλούνται:

- να ενθαρρύνουν τα τοπικά δημοκρατικά όργανα, και ιδίως τα συμβούλια γειτονιάς, να διοργανώνουν δημόσιες συναντήσεις και θεματικές επιτροπές για τις προτάσεις που επιθυμούν να υποβάλουν στο πλαίσιο του ΣΠ

- να διοργανώσουν μία ή περισσότερες δημόσιες συναντήσεις για τον ΣΠ για να κινητοποιήσουν τις τοπικές δημοκρατικές αρχές, και ιδίως τα συμβούλια γειτονιάς, τις ενώσεις και γενικότερα τους κατοίκους της περιοχής

- να ευαισθητοποιήσουν – ενημερώσουν τους πολίτες σχετικά με τις προκλήσεις του δημόσιου χώρου και να ξεκινήσει η συν-κατασκευή συλλογικών προτάσεων

Οι δήμοι φροντίζουν να κινητοποιήσουν τους πολίτες διασφαλίζοντας τη σωστή διάδοση των πληροφοριών στα μέσα επικοινωνίας του δήμου.

Κατά τη φάση διαμόρφωσης και ψηφοφορίας της πρότασης, δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στην κινητοποίηση κατοίκων γειτονιών χαμηλού εισοδήματος, καθώς και σε εκείνους των νέων.

Οι προτάσεις, συλλέγονται αποκλειστικά στην ψηφιακή πλατφόρμα της πόλης του Παρισιού. Οι εμπλεκόμενοι φορείς και οι ψηφοφόροι πρέπει να παρέχουν το όνομα, το όνομα, τη διεύθυνση, την ημερομηνία γέννησης, το email τους.

Οι εμπλεκόμενοι φορείς αναγνωρίζονται στην ψηφιακή πλατφόρμα είτε ως κάτοικοι είτε ως εκπρόσωποι μιας συλλογικής κοινότητας ("τοπικά δημοκρατικά όργανα", ιδίως συμβούλια γειτονιάς και ενώσεις), έτσι ώστε οι ομάδες να βάζουν τα αποτελέσματα των συλλογικών συζητήσεων στο διαδίκτυο μπορεί να εκτιμηθεί.

Κάθε πρόταση πρέπει να σέβεται έναν ελάχιστο φορμαλισμό, ώστε να διευκολύνεται η εξειδίκευση. Κάθε πρόταση παρουσιάζεται μέσω μιας ενιαίας ηλεκτρονικής φόρμας που επιτρέπει τον προσδιορισμό της πρότασης, τον εντοπισμό της και, εάν είναι δυνατόν, την εκτίμησή της οικονομικά. Ο υποστηρικτής μπορεί επίσης να κατεβάσει έγγραφα που σχετίζονται με την πρόταση (φωτογραφίες, εικόνες, μελέτες κ.λπ.).

Εξέταση του παραδεκτού των προτάσεων

Οι προτάσεις που υποβλήθηκαν εξετάζονται για να επαληθευτεί το παραδεκτό τους.

Προτάσεις αποδεκτές βάσει του ΣΠ πρέπει να πληρούν τα ακόλουθα κριτήρια:

- να είναι προς το γενικό συμφέρον και να μην είναι προφανώς παράνομο, δυσφημιστικό ή διακριτικό.

- αντιστοιχεί σε επενδυτική δαπάνη ·

- εμπίπτει στο πεδίο αρμοδιότητας της πόλης του Παρισιού ή του Υπουργείου του Παρισιού.

Οι εμπλεκόμενοι φορείς ενημερώνονται, εάν είναι απαραίτητο, για το απαράδεκτο της πρότασής τους και για τη φύση του απαράδεκτου.

Μετά την πρώτη αυτή εξέταση, η διοίκηση χαρακτηρίζει το επίπεδο της πρότασης (παρισινό ή τοπικό) και ξεκινά την τεχνική εξέταση των προτάσεων.

Τα διάφορα επιχειρησιακά τμήματα είναι υπεύθυνα για την τεχνογνωσία. Η τεχνογνωσία σχετίζεται με τη σκοπιμότητα ή όχι της πρότασης, το εκτιμώμενο επενδυτικό κόστος και τον πιθανό αντίκτυπό της στα λειτουργικά έξοδα. Τα αποτελέσματα αυτής της τεχνογνωσίας δημοσιεύονται στο Διαδίκτυο.

Προκειμένου να εμπλακούν οι κάτοικοι σε αυτό το στάδιο, οι υπηρεσίες πρέπει να θέσουν τον κατάλογο των έργων στη διάθεση των συμβουλίων γειτονιάς και των ενώσεων πολιτών για να ανοίξουν τη δυνατότητα συζήτησης των έργων και, εάν είναι απαραίτητο, να τα βελτιώσουν συλλογικά ή ακόμα και να τα βελτιώσουν.

Για περιφερειακά έργα, οι δήμαρχοι της περιοχής, σε συνεργασία με τοπικά δημοκρατικά όργανα και, εάν είναι απαραίτητο, με τη βοήθεια των τεχνικών υπηρεσιών της πόλης, καλούνται να οργανώσουν συναντήσεις με κατοίκους για να εξετάσουν τις προτάσεις που παρουσιάζονται.

Ο τελικός κατάλογος των παρισινών σχεδίων που υποβλήθηκαν σε ψηφοφορία καταρτίζεται από τον δήμαρχο του Παρισιού.

Ο τελικός κατάλογος των περιφερειακών έργων που υποβάλλονται σε ψηφοφορία καταρτίζεται από τον δήμαρχο μετά από διαβούλευση με μια ad hoc επιτροπή που συγκεντρώνει ιδίως τον δήμαρχο ή τον εκπρόσωπό του, εκλεγμένους αντιπροσώπους

της αντιπολίτευσης, έναν εκπρόσωπο του δημάρχου του Παρισιού, εκπρόσωπους τοπικών δημοκρατικών οργάνων και τις υπηρεσίες της πόλης του Παρισιού. Οποιαδήποτε απόρριψη ενός έργου πρέπει να αιτιολογείται και να δημοσιοποιείται.

Τα έργα που έχουν υποβληθεί σε θετική τεχνική ανάλυση, δεν συνεπάγονται άμεσο λειτουργικό κόστος και είναι συμβατά με το ποσό των χρηματοδοτικών κονδυλίων που καταρτίστηκαν αφενός για τον παρισινό ΣΠ και αφετέρου, υποβάλλονται σε ψηφοφορία. Οι υποστηρικτές που έχουν λάβει αρνητική γνώμη ενημερώνονται για τους λόγους της άρνησης.

Για τον ΣΠ του Παρισιού και της περιφέρειας, η ψηφοφορία είναι ψηφιακή και περιλαμβάνει και φυσική παρουσία. Όλοι οι δήμαρχοι της περιοχής δημιουργούν εκλογικό τμήμα για τον παρισινό ΣΠ στα δημαρχεία τους, ακόμη και όταν δεν έχουν εφαρμόσει έναν ΣΠ σε επίπεδο περιφέρειας.

Προγραμματίζεται ένα εκλογικό κέντρο στο Hôtel de Ville στο Παρίσι.

Άλλα εκλογικά μέρη μπορούν να διατεθούν στους κατοίκους του Παρισιού, σε δημόσιους κυρίως χώρους αλλά και εντός δημοτικών δομών υπό την εποπτεία εκλεγμένων αξιωματούχων ή διευθυντών τους.

Παρέχεται υποστήριξη για τη διευκόλυνση της ψηφοφορίας των κατοίκων του Παρισιού στο Διαδίκτυο (τερματικά υπολογιστών και ανοιχτές γραμμές). Η πλατφόρμα που είναι αφιερωμένη στην ηλεκτρονική ψηφοφορία προσαρμόζεται στο περιεχόμενο και τις λεπτομέρειες της σε smartphone.

Για τα δύο επίπεδα ψηφοφορίας - Παρισινό και διαμέρισμα - ο κάτοικος επιλέγει έναν ορισμένο αριθμό έργων από τη λίστα που διατηρείται για κάθε επίπεδο.

Όλοι οι κάτοικοι μπορούν να ψηφίσουν, ανεξάρτητα από την ηλικία ή την εθνικότητα.

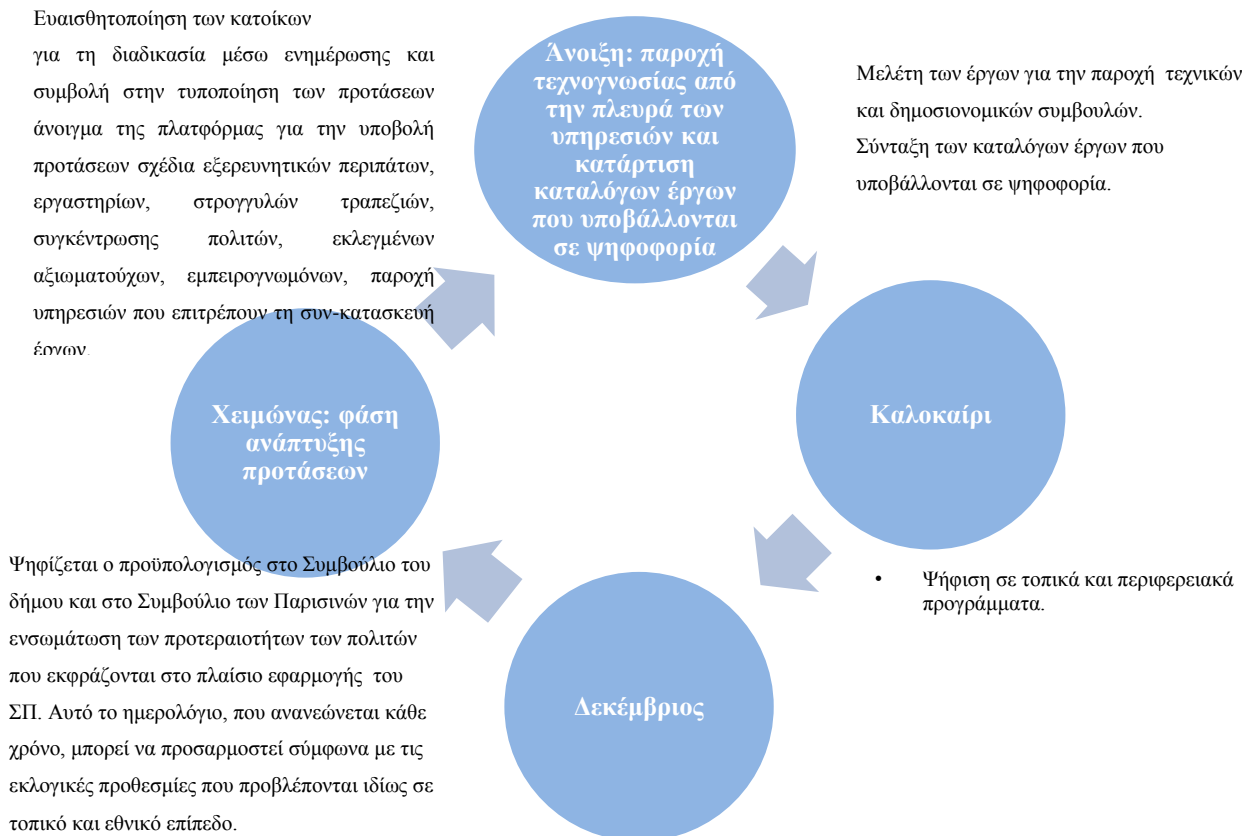
Για τα περιφερειακά έργα, κάθε κάτοικος μπορεί να ψηφίζει σε μία μόνο περιοχή, εκείνη του τόπου κατοικίας του ή εκείνου του τόπου εργασίας του.

Τα αποτελέσματα καταγράφονται σε επίπεδο Παρισιού και σε κάθε διαμέρισμα. Σε επίπεδο Παρισιού και σε κάθε διαμέρισμα, τα έργα που έλαβαν τις περισσότερες ψήφους επιλέγονται εντός του ορίου του προϋπολογισμού που ορίζεται για κάθε επίπεδο.

Αν και η διαδικασία προϋπολογισμού του Παρισιού δεν είναι αποκεντρωμένη στον ίδιο βαθμό όπως, στο Porto Alegre, ο κύκλος ΣΠ στο Παρίσι παρέχει στους πολίτες πολλές δυνατότητες συμμετοχής τόσο διαδικτυακά όσο και προσωπικά. Ενώ η

πλειοψηφία της συμμετοχής πραγματοποιείται στο Διαδίκτυο, η δημοτική αρχή εξασφαλίζει την παροχή βοήθειας σε όσους δεν έχουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο ή έχουν περιορισμένη δυνατότητα στη χρήση νέων τεχνολογιών.

Σχήμα:3.1 Κύκλος ΣΠ Δήμου Παρισίων:

Έχει δημιουργηθεί ενημερωτική εκστρατεία για την ευαισθητοποίηση και την ενημέρωση των κατοίκων σχετικά με αυτό το ημερολόγιο. Αυτή η ενημερωτική εκστρατεία είναι μόνιμη, online, αλλά και μέσω άλλων μέσων.

3.1.3 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Γερμανία.

Ενώ η πρώτη προσπάθεια ΣΠ στο Porto Alegre ξεκίνησε το 1989, στη Γερμανία πήρε άλλα 10 χρόνια προκειμένου οι τοπικές αρχές να πειραματιστούν με τον ΣΠ. Το 1998,

ένας μικρός Δήμος νότια της Γερμανίας, στην περιοχή της Βυρτεμβέργης, έγινε η πρώτη τοπική αρχή που ενέπλεξε τους πολίτες στον δημόσιο οικονομικό σχεδιασμό.⁵³

Ακολούθησαν και άλλοι δήμοι σχηματίζοντας ένα δίκτυο «Τοπικών Αρχών για το μέλλον», δημιουργώντας στην ουσία μια ομάδα δήμων οι οποίοι έπρεπε να εξετάσουν νέες εννοιολογικές προσεγγίσεις για τον εκσυγχρονισμό της διοίκησης. Το 2000 το Υπουργείο Εσωτερικών του Γερμανικού Ομόσπονδου Κρατιδίου της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Bertelsmann, παρουσίασε το Πιλοτικό Εγχείρημα των Δήμων της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, σύμφωνα με το οποίο 6 δημοτικές αρχές εξέτασαν το εργαλείο του ΣΠ.

Το 2004 σηματοδότησε την έναρξη μιας νέας φάσης για τον ΣΠ στην Γερμανία. Παρόλο που την ίδια ώρα το σχέδιο αυτό είχε πετύχει να ενθαρρύνει νέους δήμους, όπως εκείνον της Κολωνίας, να ερευνήσουν την πιθανότητα του να εισάγουν τον ΣΠ, από την άλλη όταν το Πιλοτικό Εγχείρημα των Δήμων της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας έλαβε τέλος, αρκετές τοπικές αρχές σταμάτησαν τις προσπάθειές τους να συνεχίσουν τον ΣΠ. Επιπλέον, η Ομοσπονδιακή Υπηρεσία για την Αγωγή του Πολίτη, είχε προσεγγίσει αρκετές περιφέρειες του Βερολίνου συμπεριλαμβανομένης της περιοχής του Lichtenberg, με την ιδέα για τον ΣΠ στις πόλεις και ήταν αυτές οι περιφέρειες που δοκίμασαν διάφορες μορφές του ΣΠ οι οποίες αναπτύχθηκαν περαιτέρω. Ακολουθώντας μια φάση επαναπροσδιορισμού του ΣΠ μέσα στο 2004, η εξάπλωση του επιταχύνθηκε.

Σε αντίθεση με την Βραζιλία, στην Γερμανία ο ΣΠ έχει θεωρηθεί πρωτίστως ως μέσο επίτευξης μεγαλύτερης απονομής δικαιοσύνης, ή καταπολέμησης των πολιτικών πελατειακών σχέσεων και της διαφθοράς. Οι πρώτοι Γερμανικοί Δήμοι που εφάρμοσαν στην πράξη ΣΠ εισήγαγαν αυτήν τη μορφή προϋπολογισμού, με την ελπίδα να επιτύχουν δυο αμοιβαία ενισχυτικά αποτελέσματα. Πρώτα απ' όλα οι τοπικές κυβερνητικές δομές είχαν περιέλθει σε ένα τέλμα και έπρεπε να εκσυγχρονιστούν μέσω της συμμετοχής των πολιτών. Κατά δεύτερο λόγο, στους πολίτες έπρεπε να δοθεί μεγαλύτερη δύναμη λόγου, στηρίζοντας έτσι αυτήν την τάση απέναντι σε περισσότερο ανταποκρινόμενες τοπικές κυβερνήσεις, οι οποίες με τη σειρά τους θα επέτρεπαν στους πολίτες να μετατραπούν σε πελάτες/καταναλωτές, αποδέκτες παροχής υψηλά ποιοτικών

⁵³ Βλ. σχετικά Ruesch, M.A. & Wagner, M., "Participatory Budgeting in Germany. Citizens as Consultants", στο Hope for Democracy-25 Years of Participatory Budgeting Worldwide, Dias, N., Ed., Loco Association, São Brás de Alportel, Portugal, 2014 σσ.287-298

υπηρεσιών για τη δική τους ευκολία, ανταποκρινόμενες κυβερνήσεις εν τέλει στις ανησυχίες και τις ανάγκες των πολιτών.

Οι περισσότεροι ΣΠ στην Γερμανία έχουν κοινό το γεγονός ότι εστιάζουν λιγότερο στις επενδύσεις και δίνουν περισσότερο έμφαση στην αξιολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών καθώς και στη χρηστή οικονομική διαχείριση των διαθέσιμων πόρων.

Όλοι οι ΣΠ στη Γερμανία έχουν κοινές τρεις φάσεις λειτουργικότητας: πληροφορία-διαβούλευση – λογοδοσία. Οι ΣΠ στη Γερμανία προσδιορίζονται ως ένα τριφασικό μοντέλο. Το Γερμανικό μοντέλο διαφέρει ιδιαίτερα από αυτό του ΣΠ στις άλλες χώρες εξαιτίας της συμβουλευτικής του φύσης. Στη Γερμανία υποβάλλονται προτάσεις από τους πολίτες ως συστάσεις, ενισχύοντας το μοντέλο της συμμετοχικής δημοκρατίας σε αντιπαράθεση με το αρχικό μοντέλο ΣΠ στο Porto Alegre, σύμφωνα με το οποίο παρέχεται στους πολίτες άμεση εξουσία στην λήψη αποφάσεων.

Το αντικείμενο της συμμετοχής των πολιτών στο ΣΠ στην Γερμανία αφορά σε ολόκληρο τον προϋπολογισμό της τοπικής αρχής και αυτό μπορεί να εξηγηθεί από την επίτευξη του στόχου για τον εκσυγχρονισμό της τοπικής κυβέρνησης.

Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός ότι οι τυπικοί ΣΠ στην Γερμανία δεν ασχολούνται μόνο με τα έξοδα αλλά και με προτάσεις των πολιτών πάνω σε μέτρα εξοικονόμησης δαπανών και εξεύρεσης οικονομικών πόρων-εσόδων που είναι περιορισμένοι. Αυτό βέβαια έχει να κάνει με το γεγονός ότι οι περισσότερες τοπικές αρχές στη Γερμανία είναι υπερχρεωμένες και για αυτό πρέπει να βρουν τρόπους προκειμένου να εξυγιάνουν τους προϋπολογισμούς τους.

Οι τυπικοί ΣΠ στην Γερμανία έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα. Χρησιμοποιούν on line πλατφόρμες και το Internet αποτελεί το κυρίως κανάλι συμμετοχής. Δευτερεύοντα μέσα επικοινωνίας θεωρούνται η επικοινωνία μέσω τηλεφώνου, η αλληλογραφία και οι δημόσιες συναντήσεις.

Παράδειγμα εφαρμογής ΣΠ αποτελεί το **Münster** (Μύνστερ), πόλη της Γερμανίας. Βρίσκεται στη διοικητική περιφέρεια Μίνστερ του κρατιδίου Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας. Βρίσκεται στο βόρειο μέρος του κρατιδίου και θεωρείται το πολιτιστικό κέντρο της περιοχής της Βεστφαλίας. Η ιδέα του ΣΠ δημιουργήθηκε στην περιοχή της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας το 2000.⁵⁴

Σύμφωνα με τους δημοτικούς κανονισμούς το σχέδιο του προϋπολογισμού πρέπει να δημοσιεύεται σε κάθε δήμο, έτσι ώστε οι πολίτες να μπορούν να εκφράσουν τυχόν

⁵⁴ Βλ. σχετικά στο <https://www.wa.de/nordrhein-westfalen/weniger-buergerhashalte-oder-mitmach-etats-nrw-8776937.html>

αντιρρήσεις τους επί του σχεδίου. Επίσης, ο δήμος προωθεί ενεργά τη συμμετοχή των πολιτών, παρουσιάζοντας το σχέδιο του προϋπολογισμού απλά και κατανοητά για την πλειοψηφία λαμβάνοντας υπόψη ότι οι περίπλοκοι πίνακες των σχεδίων των προϋπολογισμών μπορούν να γίνουν κατανοητοί κυρίως από ειδικούς σε θέματα οικονομικών. Επειδή το ποσοστό συμμετοχής εξαρτάται κατά κύριο λόγο από το πόσο γνωστή είναι μια προς υλοποίηση ιδέα και προκειμένου να δοθεί ώθηση στην αύξηση της συμμετοχής στον ΣΠ, η πόλη του Μύνστερ προχωράει στην αναθεώρηση του μοντέλου του ΣΠ.

Το Eberswalde είναι μια μεγάλη πόλη και διοικητική έδρα της περιοχής Barnim στο γερμανικό κράτος του Βρανδεμβούργου, περίπου 50 χλμ βορειοανατολικά του Βερολίνου. Ο προϋπολογισμός των πολιτών του Eberswalde «αντιγράφεται» από περισσότερους από 15 άλλους δήμους με μεγάλη επιτυχία συνδυάζοντας με επιτυχία το τρίπτυχο πολίτες, πολιτική και διοίκηση.⁵⁵

Η συμμετοχή πρέπει να σχεδιάζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να κινείται και να παρακινεί. Πρέπει να κάνει τους συμμετέχοντες να αισθάνονται ενεργά μέλη της διαδικασίας προσδοκώντας σε περισσότερο λειτουργικά αποτελέσματα. Ο προϋπολογισμός των πολιτών δεν ισχυρίζεται ότι παρέχει ένα όραμα για την ανάπτυξη ολόκληρης της πόλης. Προέχει να διασφαλιστεί προσφέροντας ορατά αποτελέσματα με την υλοποίηση των προτεινόμενων έργων. Το ορατό αποτέλεσμα είναι αυτό που στην ουσία οικοδομεί τη σχέση εμπιστοσύνης και δημιουργεί την τοπική ταυτότητα. Σχεδόν όλοι οι δήμοι στο Βρανδεμβούργο έχουν το ίδιο καταστατικό με πολύ παρόμοιες διαδικασίες όσον αφορά τη βασική τους δομή. Η δυνατότητα της σύγκρισης επιφέρει τη μάθηση και κατά συνέπεια τον νεωτερισμό σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Αυτή η προσφορά είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα για νέες πόλεις και δήμους - επειδή δεν υπάρχει τέλειο εγχειρίδιο για επιτυχή συμμετοχικό προϋπολογισμό.

Η πόλη Heiligenhaus, στην περιοχή Mettmann, στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία της Γερμανίας, μεταξύ Ντίσελντορφ και Έσσεν, καταρτίζει τον οικονομικό της προϋπολογισμό για κάθε οικονομικό έτος στο οποίο καθορίζει τα έσοδα και τις δαπάνες της. Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός επιτρέπει σε όλους τους κατοίκους του Heiligenhaus να προτείνουν τις δικές τους ιδέες επιτυγχάνοντας υψηλότερα επίπεδα ποιότητας ζωής στην πόλη. Όλοι οι κάτοικοι του Heiligenhaus έχουν την ευκαιρία να

⁵⁵ Βλ. σχετικά στο <https://www.buergerhaushalt.org/de/article/herzkatheter-spritzkuchen-und-buergerhaushalt-die-exportschlager-aus-eberswalde>

συμμετάσχουν ενεργά στον σχεδιασμό των οικονομικών της πόλης και, συνεπώς, να παρέχουν συμβουλές σχετικά με το σχεδιασμό της πόλης.⁵⁶

Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός λειτουργεί ως αισθητήρας γνώμης και με αυτόν τον τρόπο μπορεί να εξοικονομηθεί κόστος - επειδή οι δημοτικές αρχές θα είναι σε θέση να γνωρίζουν τι είναι σημαντικό για τους πολίτες τους, αποφεύγοντας έτσι να επενδύουν κονδύλια σε δαπάνες που θεωρούνται λιγότερο σημαντικές.

Στη Στουτγάρδη, πρωτεύουσα του ομόσπονδου κρατιδίου της Βάδης-Βυρτεμβέργης, θα ξεκινήσει τον Φεβρουάριο του 2021, ο έκτος συμμετοχικός προϋπολογισμός. Οι πολίτες μπορούν να υποβάλουν ξανά προτάσεις και να ψηφίσουν για το τι πρέπει να επενδύσει η πόλη στον διπλό προϋπολογισμό των ετών 2022/2023.

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του δημοτικής αρχής της Στουτγάρδης, δεδομένου ότι το τέλος της πανδημίας δεν είναι ακόμη ορατό, θα υπάρξουν προσαρμογές στη διαδικασία. Αυτό προορίζεται να ελαχιστοποιήσει τον κίνδυνο διασποράς του ιού για τους συμμετέχοντες και το προσωπικό της πόλης. Δεν θα πραγματοποιηθούν ενημερωτικές εκδηλώσεις που ήταν συνηθισμένες στις συνοικίες της πόλης και τις εκδηλώσεις συζήτησης που πραγματοποιήθηκαν για πρώτη φορά το 2019. Ωστόσο, διασφαλίζεται ότι οι πολίτες της Στουτγάρδης μπορούν να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τον συμμετοχικό προϋπολογισμό στις μεμονωμένες περιοχές της πόλης: το ενημερωτικό υλικό εμφανίζεται στα περιφερειακά γραφεία και σε άλλες εγκαταστάσεις.⁵⁷

Η συμμετοχή σε συμμετοχικό προϋπολογισμό θα πραγματοποιηθεί για πρώτη φορά μόνο μέσω της πλατφόρμας Διαδικτύου. Αυτό αποσκοπεί στην αποφυγή του κινδύνου διασποράς του ιού που μπορεί να υπάρξει κατά τη συλλογή υπογραφών μέσω στοχευμένων επισκέψεων σε ομάδες ατόμων και παράδοση λιστών. Προκειμένου να δοθεί σε άτομα χωρίς εμπειρία στο Διαδίκτυο η ευκαιρία να συμμετάσχουν, η αξιολόγηση μέσω έντυπου εντύπου προσφέρεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Οι προτάσεις για συμμετοχικό προϋπολογισμό μπορούν επίσης να υποβληθούν τηλεφωνικώς.

Για να διασφαλιστεί ότι όσο το δυνατόν περισσότερα άτομα από τη Στουτγάρδη θα συμμετέχουν, τα μέλη της εθελοντικής ομάδας εργασίας στη Στουτγκάρδη, ως οι λεγόμενοι πολλαπλασιαστές, προωθούν και πάλι τον συμμετοχικό προϋπολογισμό σε

⁵⁶ Βλ. σχετικά στο <https://beteiligung.heiligenhaus.de/index.php?brgerhaushalt/>

⁵⁷ Βλ. σχετικά στο <https://www.buergerhaushalt.org/de/article/beteiligung-am-doppelhaushalt-ist-stuttgart-fuer-20182019-erneut-moeglich>

ενώσεις, πρωτοβουλίες, σχολικές τάξεις και άλλα ιδρύματα. Είναι πρόθυμοι να προσφέρουν υποστήριξη και πληροφορίες σε ενδιαφερόμενες ομάδες.⁵⁸

Η δημοτική αρχή θα συντάξει αμέσως μια λίστα κατάταξης με όλες τις προτάσεις μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας. Η σειρά των προτάσεων αποφασίζεται με βάση τον αριθμό των θετικών ψήφων αξιολόγησης. Οι καλύτερες προτάσεις 100 πολιτών (TOP 100) διαβιβάζονται στις εξειδικευμένες διοικήσεις για σχόλια από τεχνική άποψη (όπως ο έλεγχος της σκοπιμότητας, ο καθορισμός του κόστους).

Προκειμένου να μην τεθούν σε μειονεκτική θέση οι μικρότερες αστικές περιοχές στον συμμετοχικό προϋπολογισμό, οι δύο προτάσεις με την καλύτερη βαθμολογία από κάθε αστική περιοχή περιλαμβάνονται στη λίστα TOP 100. Τα περιφερειακά συμβούλια έχουν την ευκαιρία να σχολιάσουν τις δέκα πρώτες προτάσεις που ελήφθησαν για την περιοχή τους. Οι προτάσεις που συμπληρώνονται με τις δηλώσεις των εξειδικευμένων διοικήσεων και των περιφερειακών συμβουλευτικών συμβουλίων συνοψίζονται σε πρότυπο δημοτικού συμβουλίου και θα πρέπει να διατίθενται στο δημοτικό συμβούλιο πριν από τις καλοκαιρινές διακοπές εάν είναι δυνατόν.

Αυτό δίνει στις πολιτικές ομάδες την ευκαιρία να μελετήσουν τις προτάσεις από τον συμμετοχικό προϋπολογισμό σε πρώιμο στάδιο και να τις λάβουν υπόψη στις τελικές προτάσεις προϋπολογισμού.

Η πόλη του **Solingen**, στο ομόσπονδο κρατίδιο της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, χωρίζεται σε 5 δημοτικά διαμερίσματα και αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα διοικητικής και τεχνοκρατικής λογικής. Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός του Solingen είναι γνωστός κυρίως ως «*προϋπολογισμός λιτότητας*», μια πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 2009 και από τότε αναπαράγεται σε ετήσια βάση. Η πόλη του Solingen, η οποία έπρεπε να αντιμετωπίσει τεράστια οικονομικά προβλήματα, αντιμετώπισε την απειλή πτώχευσης το 2013. Στην απόφαση υιοθέτησης του εργαλείου του ΣΠ συνετέλεσε το γεγονός ότι δεν ήταν εφικτό να συζητηθεί το ζήτημα του πώς θα μπορούσε να μειωθεί το κόστος, πίσω από κλειστές πόρτες.

Με το σύνθημα «**Solingen spart**» «Η πόλη του Solingen μειώνει το κόστος», το 2010 οι πολίτες μπόρεσαν να συμμετάσχουν στον σχεδιασμό του δημοτικού προϋπολογισμού τους για πρώτη φορά. Μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης www.solingen-spart.de, οι πολίτες υπέβαλαν τις δικές τους προτάσεις για τη μείωση του κόστους και τη δημιουργία εσόδων, σχολίασαν και αξιολόγησαν τις προτάσεις που

⁵⁸ Όπως πριν

υποβλήθηκαν από τις οι τοπικές αρχές και άλλους εμπλεκόμενους φορείς. Αυτό ξεκίνησε μια ευρεία δημόσια συζήτηση σχετικά με το ποια μέτρα μείωσης του κόστους μπορούσαν να υιοθετηθούν. Το 2010, ο δήμος Solingen, μαζί με τους πολίτες του, κατάρτισε ένα πακέτο για εξοικονόμηση 44 εκατομμυρίων ευρώ. Μετά την ιστορία επιτυχίας του 2010, η διαδικασία του ΣΠ επαναλήφθηκε το 2012.

Με το σύνθημα «Επικεντρωθείτε στην εξοικονόμηση κόστους», η πόλη του Solingen κέρδισε το Ευρωπαϊκό Βραβείο Δημόσιου Τομέα (2011) για χρηστή διακυβέρνηση και δημοσιονομική διαχείριση στην Ευρώπη.

Από την περίπτωση του Solingen, οι ΣΠ στην Γερμανία τείνουν να επηρεάζονται από τα συμμετοχικά στοιχεία του New Public Management και την εμπειρία της Νέας Ζηλανδίας, παρά από την περίπτωση του Porto Alegre. Οι γερμανικοί ΣΠ περιγράφονται ως «διαβουλευσεις για τα δημοσιονομικά», σε όρους μιας πιο στενής λογικής χρηματοδοτικών προσεγγίσεων που στοχεύουν στη βελτιστοποίηση της σχέσεως κόστους – αποτελεσματικότητας.

Ειδικότερα, η περίπτωση του Solingen, στάθηκε ικανή να αντιμετωπίσει μια ασταθή δημοσιονομική κατάσταση και μέσω της μείωσης του κόστους να εξοικονομήσει το ποσό των 45 εκ. Ευρώ. Μια από τις βασικές συνεισφορές του ήταν να καταστήσει τη διαδικασία του προϋπολογισμού πιο διαφανή και προσιτή στους πολίτες.

3.1.4 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Πολωνία.

Η πόλη Sorot είναι μια παραθαλάσσια παραθεριστική πόλη στην Ανατολική Πομερανία, στη νότια ακτή της Βαλτικής Θάλασσας στη βόρεια Πολωνία.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται για την εφαρμογή του ΣΠ στη Sorot: «αφορά σε μια τεχνολογία σαν τη Sorot, στην οποία μια εταιρεία πρέπει να επενδύσει». Συγκαταλέγεται μέσα στις πιο πλούσιες πόλεις της Πολωνίας, με το υψηλότερο επίπεδο δημοτικών τόσο εσόδων όσο και εξόδων καθώς και με χαμηλό ποσοστό δείκτη ανεργίας. Σύμφωνα με την πολωνική νομοθεσία ο Δήμαρχος ευθύνεται για την κατάρτιση, σύνταξη και εκτέλεση του δημοτικού προϋπολογισμού, ενώ το δημοτικό συμβούλιο επικυρώνει το σχέδιο το προϋπολογισμού και τις τυχόν τροποποιήσεις του. Τόσο το δημοτικό συμβούλιο όσο και ο δήμαρχος εκλέγονται απευθείας σε δημόσια ψηφοφορία.⁵⁹

⁵⁹ Βλ. σχετικά Koblowski, W., & Van Crielingenb., M., "Participatory Budgeting in Germany. Citizens as Consultants", στο Hope for Democracy-25 Years of Participatory Budgeting Worldwide, Dias, N., Ed., Loco Association, São Brás de Alportel, Portugal, 2014, σσ.369-377

Το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναδύθηκε ο ΣΠ στη Sorot, το αποτρέπει αποτελεσματικά από το να μετασηματιστεί. Αρχικά, δεν μπορεί να συσχετιστεί είτε με προγενέστερες είτε με υπάρχουσες παραδόσεις και εμπειρίες που αφορούν στη συμμετοχή. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της Αν. Ευρώπης, το χαμηλό ενδιαφέρον για την πολιτική δραστηριότητα στην Πολωνία, απόρροια της κομμουνιστικής αποθάρρυνσης της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά. Για αυτόν τον λόγο εκτός από τη διαβούλευση για το σχέδιο του προϋπολογισμού που πραγματοποιήθηκε στο Δήμαρχείο, και η οποία είχε τελικά καθαρά ενημερωτικό χαρακτήρα, δεν υπήρξε πρόσφορο έδαφος ή παράδοση στη συμμετοχική διαδικασία πάνω στην οποία θα μπορούσε να εδραιωθεί ο ΣΠ.

Κατά δεύτερον ενώ ο ΣΠ στη Sorot, συνδέει τους από πάνω προς τα κάτω και τους από κάτω προς τα πάνω εμπλεκόμενους φορείς, οι στόχοι τους απέχουν από το να συγκλίνουν. Τρεις ομάδες εμπλεκόμενων φορέων μπορούν να εντοπιστούν: α) Η Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία της Sorot, μια ανεπίσημη ομάδα πολιτών, που πρώτη πρότεινε την εφαρμογή του ΣΠ, β) οι προ εφαρμογής συμμετοχικού προϋπολογισμού δημοτικοί σύμβουλοι και γ) η διοίκηση της δημοτικής αρχής με επικεφαλής τον Δήμαρχο και υποστηριζόμενη από τον ΣΠ-επιφυλακτικούς δημοτικούς συμβούλους της Πολιτικής Δικαιοσύνης και Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Οι στόχοι της Αναπτυξιακής Πρωτοβουλίας της Sorot φαίνεται ουσιαστικά ότι μετασηματίστηκαν. Παρουσίασαν τον ΣΠ σαν ένα τρόπο επέκτασης των κατοίκων των πόλεων σε εμπλεκόμενους φορείς, των οποίων η προοπτική δεν περιορίζεται στην 4ετη θητεία της δημοτικής περιόδου, ενδυναμώνοντας έτσι τους πολίτες στην άσκηση δημόσιας διαβούλευσης σχετικά με την αστική ανάπτυξη και παρέχοντάς τους σημαντική δύναμη στην λήψη αποφάσεων.

Οι δημοτικοί σύμβουλοι που υποστήριξαν τον θεσμό του ΣΠ, τελικά αποδείχτηκε ότι είχαν παρόμοιο κίνητρο, προσδοκούσαν ότι ο ΣΠ θα δομούσε τις σχέσεις μεταξύ των αστών, και θα προωθούσε την συμμετοχή και τις πολιτικές αξίες. Πέρα από αυτό θεώρησαν τον ΣΠ ως μέρος της βάσης που θα επέτρεπε στους πολίτες να αποφασίσουν πρακτικά πάνω σε οποιοδήποτε δημοτικό ζήτημα και ακολούθως προετοιμάζοντας μια συστημική αλλαγή που θα συμπεριλάμβανε ανακατανομή της πολιτικής εξουσίας.

Ωστόσο, η διαβούλευση δεν ήταν ο στόχος- οι πολίτες απλά περιορίζονταν στο να εκφράσουν την αποδοχή τους ή μη σε έργα που είχε εκ των προτέρων προετοιμαστεί από την τοπική δημοτική αρχή.

Ο μηχανισμός εφαρμογής του ΣΠ στη Sorot έχει ως εξής: Ο ΣΠ ξεκινά με τον καθορισμό της Επιτροπής ΣΠ –μιας εκ των πολλών επιτροπών που λειτουργούν εντός του Δημοτικού Συμβουλίου της πόλης- η οποία απαρτίζεται από δημοτικούς συμβούλους και μέλη της διοίκησης της δημοτικής αρχής. Η επιτροπή αιτείται στη Δημοτική Αρχή να δρομολογήσει μια ενημερωτική εκστρατεία: στοιχεία σχετικά με τον ΣΠ, περιλαμβάνοντας μια φόρμα στην οποία υποβάλλονται τα προτεινόμενα έργα, αποστέλλονται σε κάθε νοικοκυριό στην πόλη. Σε επόμενη φάση πραγματοποιούνται συναντήσεις σε καθεμιά από τις τέσσερις εκλογικές περιφέρειες, που προωθούνται από τα μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης, κατά την οποία ο πολίτης είναι σε θέση να συζητήσει συνοπτικά τις ιδέες επεξεργαστούν λεπτομερώς τρέχουσες προτάσεις, υποβάλλοντας ένα έτοιμο εκ των προτέρων έντυπο από την Επιτροπή είτε γραπτά είτε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Δεν ισχύει θεματικός περιορισμός: οι προτάσεις μπορούν να αφορούν σε οποιοδήποτε θέμα το οποίο εμπίπτει στα όρια των αρμοδιοτήτων της Δημοτικής Αρχής. Από την στιγμή που συγκεντρωθούν οι προτάσεις, η Επιτροπή αξιολογεί τη νομική τους υπόσταση, το οικονομικό κόστος και σύμφωνα με τα σχέδια για την υφιστάμενη αστική ανάπτυξη και την πολεοδομική νομοθεσία.⁶⁰

Η Επιτροπή εφαρμόζει ένα εδαφικό κριτήριο, διαχωρίζοντας τις προτάσεις για τις περιφέρειες και σε επίπεδο πόλης, ενσωματώνοντάς τες στη συνέχεια σε ψηφοδέλτια τα οποία περιλαμβάνουν δύο προτεινόμενες λίστες: μία για συγκεκριμένη περιφέρεια και μια για ολόκληρη την πόλη.

Οι ψήφοι καθώς και η εκλογική διαδικασία, εν συνεχεία παρουσιάζεται στους πολίτες σε διαβούλευση σε όλες τις εκλογικές περιφέρειες- όπου διεξάγεται συζήτηση μεταξύ των πολιτών πάνω στις προτάσεις- μέσω της ιστοσελίδας του Δημαρχείου. Καθένας από τους πολίτες της Sorot, μπορεί να ψηφίσει είτε σε διαμορφωμένα εκλογικά τμήματα είτε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Τα ψηφοδέλτια προωθούνται στην Επιτροπή, η οποία καθορίζει την πιο δημοφιλή πρόταση για την περιφέρεια ή σε επίπεδο πόλης. Οι λίστες με τις προτάσεις περιλαμβάνονται στο σχέδιο του δημοτικού προϋπολογισμού, ενώ η υλοποίησή τους εποπτεύεται περαιτέρω από το Δημοτικό Συμβούλιο.

Ενώ πολλοί πολίτες συμμετέχουν στην τελική ψηφοφορία- οι τοπικές διαβουλεύσεις-στις οποίες οι προτάσεις των εμπλεκόμενων πολιτών, επεξεργάζονται και συζητούνται- σπανίως συγκεντρώνουν πάνω από συμμετέχοντες, σύμφωνα με

⁶⁰ Όπως πριν

κριτική που προέρχεται από την Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία της Sorot και καταδεικνύει τρεις κυρίως λόγους για την χαμηλή προσέλευση: αρχικά, ανεπαρκή στρατηγική ενημέρωσης, δεύτερον έλλειψη συμμετοχικής παράδοσης, υπό την έννοια ότι οι κάτοικοι-αστοί έχουν την αίσθηση ότι δεν μπορούν να αλλάξουν τίποτα, αφού οι αποφάσεις λαμβάνονται χωρίς τη συμμετοχή τους, και τρίτον επικρίνεται ο μικρός αριθμός εκλογικών τμημάτων.

Δεδομένης της παγκόσμιας αύρας του ΣΠ, ως «βέλτιστη πρακτική» συμμετοχής στον πολεοδομικό σχεδιασμό που προσφέρει στους πολίτες την ευκαιρία να μάθουν για τη διακυβέρνηση, να συζητήσουν, να αποφασίσουν και να επηρεάσουν την κατανομή των δημοσίων πόρων, εντούτοις αυτό που λειτούργησε στη Sorot με την ετικέτα του ΣΠ ήταν σίγουρα απογοητευτικό. Στην πραγματικότητα, ο ΣΠ στη Sorot παρέχει πολύ λίγο χώρο για αστικές οργανώσεις (ομάδες πολιτών), τις απαιτήσεις και τα οράματά τους.

Ο ελάχιστος αντίκτυπος του ΣΠ στην ανάπτυξη της Sorot προέρχεται από το περιορισμένο χρηματοοικονομικό πεδίο εφαρμογής του και την ανικανότητα του να παράγει απτά και καίρια αποτελέσματα.⁶¹

Παρόλα αυτά η περίπτωση της Sorot δεν λειτουργεί μεμονωμένα καθώς έχει εμπνεύσει πολλούς δήμους σε ολόκληρη την Πολωνία.

Στο Γκντασκ που αποτελεί την έκτη μεγαλύτερη πόλη στην Πολωνία και το σημαντικότερο λιμάνι της χώρας, η έλλειψη ενδιαφέροντος εκ μέρους της πόλης, επεκτάθηκε στον τρόπο εφαρμογής του θεσμού του ΣΠ. Η επιρροή της άσκησης πίεσης εκ μέρους των περιφερειακών συμβουλίων, είχε σαν αποτέλεσμα την διατύπωση ενός καταστατικού του ΣΠ, τον Αύγουστο του 2013, το οποίο και εγκρίθηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο. Προκειμένου να προσδιοριστούν οι διαδικασίες ΣΠ, ο δήμαρχος όρισε την Επιτροπή Διαβούλευσης με 21 μέλη για το πρότυπο σχέδιο «Προϋπολογισμός των πολιτών 2014 στο Γκντανσκ». Η Επιτροπή αποτελείται από εκπροσώπους της πόλης, του Δημοτικού Συμβουλίου και από τοπικές ΜΚΟ. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να διατεθούν 2,1 εκ. € για οικονομικού έτους 2014. Υποβλήθηκαν σχέδια για επτά θεματικές περιοχές, ευρέως διατυπωμένα και αφορούσαν σε χώρους αναψυχής και τις υποδομές τους, τουριστικά καταφύγια, αλλαγές στην κυκλοφοριακή οργάνωση, οδική ασφάλεια, επισκευές οδοστρωμάτων, προγράμματα αστικής ανάπλασης καθώς και δημόσιες εγκαταστάσεις. Πριν την υποβολή της πρότασης των

⁶¹ Όπως πριν

σχεδίων προηγήθηκε μια ενημερωτική εκστρατεία, που οργανώθηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο, κατά την οποία οι πολίτες ενημερώθηκαν για την ιδέα του ΣΠ αφενός και αφετέρου πραγματοποιήθηκαν διαβουλεύσεις σχετικά με τις προτάσεις έργων κοινωνικού περιεχομένου. Η ψηφοφορία πραγματοποιήθηκε ηλεκτρονικά. Για εκείνους τους πολίτες που δεν υπήρχε αυτή η δυνατότητα, οργανώθηκαν σημεία συνάντησης στα οποία μπορούσαν να ψηφίσουν με τη βοήθεια καθορισμένων ατόμων.⁶²

Η εφαρμογή του θεσμού του ΣΠ στην Πολωνία, είναι παραπλήσια με το μοντέλο του Porto Alegre προσαρμοσμένο στην Ευρώπη. Αποτελεί ως επί το πλείστον ένα «διάλειμμα» από τις παραδοσιακές μεθόδους χρηματοδότησης των δημόσιων φορέων. Η διαδικασία είναι ανοικτή προς όλους τους πολίτες και περιλαμβάνει τη Διαβούλευση. Παρόλα αυτά οι πολίτες βρίσκονται σε θέση αδυναμίας, δεν επηρεάζουν τη μεθοδολογία, γεγονός που την καθιστά παρόμοια με το μοντέλο της «Εκπροσώπησης Οργανωμένων Συμφερόντων».⁶³

Κάθε μονάδα τοπικής αυτοδιοίκησης θεσπίζει τους δικούς της κανόνες ΣΠ, συχνά καθοδηγείται από παραδείγματα άλλων πόλεων και στις περισσότερες περιπτώσεις δεν διεξάγεται διαβούλευση και δεν λειτουργεί με βάση τις αρχές του ΣΠ σε συνεργασία με τους πολίτες.

3.1.5 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Ισπανία.

Όσον αφορά στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο, η Ισπανία αποτέλεσε τη χώρα όπου ο συμμετοχικός προϋπολογισμός εξαπλώθηκε περισσότερο. Περισσότερα από 50 πειράματα εφαρμόστηκαν δίνοντας τη δυνατότητα της συμμετοχής σε σχεδόν 5 εκατομμύρια πολίτες. Το πείραμα ξεκίνησε το 2001 σε τρεις δήμους της Ανδαλουσίας, την πιο δημοφιλή και δεύτερη μεγαλύτερη κοινότητα από 17 αυτόνομες κοινότητες που απαρτίζουν την Ισπανία όπως η Σεβίλλη, η Κόρδοβα και το Cabezas se San Juan. Ακολούθησαν το 2002 το Rubi επαρχιακή πόλη στην Βαρκελώνη και η επαρχιακή πόλη Albacete της αυτόνομης κοινότητας της Καστίλης. Μετά τα αποτελέσματα των εκλογών του 2007, ο συμμετοχικός προϋπολογισμός απέκτησε τέτοια ώθηση γεγονός που τον οδήγησε στην μεγαλύτερη παρουσία του στις Ισπανικές κοινότητες.

Η Σεβίλλη αποτελεί την πρώτη μεγάλη πόλη και περιφερειακή πρωτεύουσα της Ευρώπης που υιοθέτησε τον θεσμό του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού. Βασιζόμενη

⁶² Βλ σχετικά Džinić, J.; Svidroňová, M.; Markowska-Bzducha, E., "Participatory Budgeting: A Comparative Study of Croatia, Poland and Slovakia", *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, Vol. IX, no.1, Sciendo, 2016, σσ.31-56

⁶³ Όπως πριν

στην προηγούμενη εμπειρία της Ισπανικής Ανδαλουσίας, ο συμμετοχικός προϋπολογισμός έγινε σημείο αναφοράς από άποψη ποιότητας και καινοτομίας. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι διατέθηκε ένα σημαντικό κονδύλι του προϋπολογισμού προκειμένου να συνδράμει στην λειτουργία του ΣΠ. Σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της ποιότητας του ΣΠ διαδραμάτισε η τεχνική υποστήριξη και ο αποτελεσματικός έλεγχος από τοπικά πανεπιστήμια και ΜΚΟ, ειδικά κατά τα πρώτα χρόνια της διαδικασίας.

Πέρα από την οικονομική δέσμευση η διαδικασία του ΣΠ της Σεβίλλης είναι αξιοσημείωτη σε διάφορα επίπεδα, τα οποία εάν συνδυαστούν τεκμηριώνουν τελικά την πολιτική της λογική. Αρχικά, η σαφής δέσμευση για την ενσωμάτωση –ένταξη των παραδοσιακά αποκλεισμένων ομάδων. Ενώ η διαδικασία είναι καθολική και ανοικτή σε όλους τους πολίτες, έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη συμμετοχή της νεολαίας και των παιδιών και ταυτόχρονα έχουν ληφθεί θετικά μέτρα για την διευκόλυνση της συμμετοχής του μεταναστευτικού πληθυσμού. Κατά δεύτερον, η διαδικασία του ΣΠ στη Σεβίλλη, επιχείρησε να προχωρήσει πέρα από την έννοια της συμμετοχής και την κινητοποίηση σε επίπεδο γειτονιάς αναπτύσσοντας μια κλίμακα συμμετοχής σε επίπεδο πόλης ή πολίτη. Έτσι, ενώ κάποια έργα ΣΠ συζητούνται σε επίπεδο γειτονιάς και διατίθενται για έργα γειτονιάς, το έργο του ποδηλατοδρόμου (carril bicy), που αποφασίστηκε μέσω της διαδικασίας του ΣΠ, άσκησε ξεκάθαρα επιρροή σε ολόκληρη την πόλη. Αυτή η καινοτομία ωφέλησε σημαντικά τους κατοίκους, κυρίως τους φτωχούς και αυτούς των χαμηλά εισοδηματικών τάξεων, οι οποίοι είχαν περιορισμένη προσβασιμότητα στους χώρους εργασίας και εκπαίδευσης και η οποία βελτιώθηκε δραματικά. Τρίτον, η δέσμευση για συμμετοχική δημοκρατία, μετατράπηκε σε ένα θεσπισμένο σύνολο κανόνων – εγχειρίδιο ΣΠ – που κατοχυρώνει την δεσμευτική φύση των αποφάσεων που ψηφίζονται μέσω της άμεσης δημοκρατικής διαδικασίας, στις συνελεύσεις των πολιτών. Τα ανωτέρω αντανakλούν το γεγονός ότι η τοπική αυτοδιοίκηση δεσμεύεται να εφαρμόσει τις αποφάσεις ΣΠ, να δηλώσει ξεκάθαρα το μέγεθος του προϋπολογισμού καθώς και την κατανομή αυτού. Αυτό συνεπάγεται, όπως και στο Porto Alegre, ότι η εποπτεία και ο έλεγχος για την υλοποίηση του σχεδίου βρίσκεται στα χέρια των επιτροπών παρακολούθησης, τα μέλη των οποίων εκλέγονται κατά την διάρκεια υποβολής των προτάσεων των σχεδίων στις συνελεύσεις. Η θεσμοθέτηση του ΣΠ έχει διττό χαρακτήρα: από τη μια πλευρά επισημοποιείται έχοντας υψηλό επίπεδο νομιμότητας και από την άλλη «αυτορυθμίζεται» μέσω της τακτικής αναθεώρησης του Εγχειριδίου του ΣΠ. Η ποιότητα του εγχειριδίου του ΣΠ και η ανά

τακτά χρονικά διαστήματα τροποποίηση του μέσω διαφανών διαδικασιών, το καθιστά σημείο αναφοράς για τους Ευρωπαϊκούς συμμετοχικούς προϋπολογισμούς και όχι μόνο. Στη Σεβίλλη, η θεσμοθέτηση των κανόνων, έχει επίπτωση από 15€ έως 25€ εκατομμύρια ευρώ ετησίως στη δημόσια οικονομία, ελήφθη εις διπλούν από το Τοπικό Συμβούλιο και στις δύο περιπτώσεις υποστηρίχθηκε από όλα τα πολιτικά κόμματα εκτός του Λαϊκού Κόμματος. Αυτό συνέβη παρόλο που η διαδικασία του ΣΠ και το εγχειρίδιο ΣΠ καταπολεμήθηκαν από τοπική εφημερίδα προσκείμενη στο Λαϊκό Πολιτικό Κόμμα. Αυτό καταδεικνύει την νομιμότητα της διαδικασίας σε τοπικό επίπεδο.

Επίσης, ο ΣΠ εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στην πόλη της Κόρδοβα το 2001. Η πόλη της Κόρδοβα παραδοσιακά απολάμβανε μια σταθερή πορεία συμμετοχής των πολιτών. Κατά συνέπεια, είναι μια από τις πρώτες ισπανικές πόλεις που καθιέρωσε ένα κανονιστικό πλαίσιο για τη συμμετοχή των πολιτών σε τοπικό επίπεδο μέσω των κανονισμών για τη συμμετοχή των πολιτών.

Το Δημοτικό Συμβούλιο εκμεταλλεύτηκε τις υπάρχουσες και συμπαγείς δομές και υποδομές της πόλης για να οργανώσει αυτόν τον μηχανισμό. Προκειμένου να αποκτηθεί η σχετική εμπειρία και να διοχετευθεί στην εφαρμογή του ΣΠ συνεργάστηκαν εξειδικευμένοι εμπειρογνώμονες σε αστικά κέντρα με τοπικούς φορείς, τοπικούς οργανισμούς και συλλόγους.

Παρόλο που η οργάνωση και η εφαρμογή της διαδικασίας με τοπικές συνελεύσεις θεωρούνταν βασικό στοιχείο, ήταν οι πολίτες που συμμετείχαν άμεσα χωρίς να περάσουν από τις συνελεύσεις. Η συμμετοχή ήταν ανοιχτή σε όλους τους ενδιαφερόμενους πολίτες. Η πόλη της Κόρδοβα μπόρεσε να ενσωματώσει ενεργά τους πολίτες στη δημόσια διαδικασία λήψης αποφάσεων. Οι πολίτες με αυτόν τον τρόπο αισθάνθηκαν ενεργά μέλη στην άσκηση δημόσιας διακυβέρνησης.

3.1.6 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Λισαβόνα.

Από το 2008, η Λισαβόνα υπήρξε η πρώτη ευρωπαϊκή πρωτεύουσα που υιοθέτησε τη διαδικασία του συμμετοχικού προϋπολογισμού σε επίπεδο Δήμου προκειμένου να συμπεριλάβει τους κατοίκους της στην υλοποίηση και κατάταξη των προτάσεων που θα συμπεριληφθούν σε ένα προκαθορισμένο τμήμα του συνολικού προϋπολογισμού του Δημοτικού Συμβουλίου. Η διαδικασία της Λισαβόνας έχει γίνει σημείο αναφοράς για διάφορες παρόμοιες εμπειρίες, τόσο στην Πορτογαλία όσο και στο εξωτερικό. Έφερε καινοτόμα στοιχεία στη διεθνές επίπεδο, όπως η χρήση νέων τεχνολογιών για την

παρουσίαση και κατάταξη προτάσεων, και ως εκ τούτου επιδίωξε να επικεντρωθεί στην κατασκευή ενός πιο «ευρωπαϊκού» μοντέλου ΣΠ.

Ένα από τα καινοτόμα χαρακτηριστικά της διαδικασίας του ΣΠ της Λισαβόνας - μεταξύ άλλων, πέρα από απλώς συμβουλευτικού χαρακτήρα,- σε αντίθεση με τις περισσότερες προηγούμενες εμπειρίες στην Πορτογαλία, - είναι η εξελικτική της φύση. Μπόρεσε να αξιοποιήσει και να αυξήσει, μέσω των διαφόρων εκδόσεών της, ένα πιο περιεκτικό υπόβαθρο μέσω ενισχυμένου διαλόγου με τους πολίτες και τη σταδιακή βελτίωση της ποιότητας του μηχανισμού της διαβούλευσης, η οποία προέρχεται από διάφορες μαθησιακές εμπειρίες που σχετίζονται με σφάλματα και όρια που παρατηρούνται σε όλη τη συμμετοχική πορεία.

Η περίπτωση της Λισαβόνας παραμένει ενδιαφέρουσα, ειδικά επειδή είχε ευρεία επίδραση στην Πορτογαλία και είναι σήμερα μια από τις πόλεις που συμμετέχουν ενεργά στο λεγόμενο "Ιβηρικό Δίκτυο Συμμετοχικών Προϋπολογισμών".

Ο ΣΠ της Λισαβόνα ξεχώρισε από μόνος του από τις περισσότερες από τις πρωτότυπες διαδικασίες της Βραζιλίας, όχι μόνο επειδή αποτέλεσε ένα πιλοτικό εγχείρημα (περιορίζεται σε μικρό τμήμα του δημοτικού προϋπολογισμού) αλλά επίσης επειδή δεν έδωσε ιδιαίτερη έμφαση σε θέματα που σχετίζονται με την κοινωνική ένταξη και την αναδιανεμητική δικαιοσύνη εκ μέρους των πιο μειονεκτικών κοινωνικών ομάδων. Η πρώτη εφαρμογή του ΣΠ της Λισαβόνας συν έπεσε όχι μόνο με την επιδείνωση της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης στη χώρα, αλλά και με την εδαφική και επιχειρησιακή αναδιοργάνωση των πορτογαλικών Δήμων.

Ο ΣΠ της Λισαβόνα λειτουργεί σε έναν ετήσιο κύκλο, ο οποίος ξεκινά την άνοιξη και συνεχίζεται μέχρι το καλοκαίρι, με αρκετές αποκεντρωμένες διαβουλεύσεις στην περιφέρεια, με σκοπό να γίνουν επενδυτικές προτάσεις από τους πολίτες, οι οποίες αργότερα αποτελούν αντικείμενο αξιολόγησης και αναλύονται σε τεχνικό επίπεδο από Δημοτικές Υπηρεσίες. Στη συνέχεια, δημοσιεύεται η Προσωρινή Λίστα των έργων που τίθενται σε ψηφοφορία και μια περίοδος ενστάσεων σχετικά με την εξέταση των προτάσεων, ανοίγει.

Κατά το τελευταίο τρίμηνο του έτους διεξάγεται το στάδιο ψηφοφορίας (τον Οκτώβριο) και η δημόσια παρουσίαση των επιλεχθέντων έργων (Νοέμβριος / Δεκέμβριος) που κλείνουν τον ετήσιο κύκλο. Για την προώθηση της συμμετοχής, ο δήμος δημιούργησε μια διαδικτυακή πύλη που λειτουργεί από το Δημοτικό

Συμβούλιο.⁶⁴ Μέσω αυτού του εργαλείου, οι πολίτες μπορούν να λαμβάνουν πληροφορίες, να υποβάλλουν προτάσεις και να ψηφίζουν και - από το 2013 - οι ψήφοι μπορούν επίσης να υποβληθούν μέσω SMS. Η ετήσια διαδικασία ολοκληρώνεται με την ενσωμάτωση των επιλεγμένων έργων στο Τεχνικό Πρόγραμμα και στο σχέδιο του προϋπολογισμού του Δημοτικού Συμβουλίου.

Η δομή των δύο πρώτων εγχειρημάτων του ΣΠ της Λισαβόνα, χαρακτηρίστηκε από δύο κύριες καινοτόμες πτυχές. Η πρώτη αφορά στην **καθολική συμμετοχή**, καθώς - από την αρχή - ο ΣΠ της Λισαβόνα, είχε ως στόχο να καλύψει όλα τα άτομα άνω των 18 ετών που ζουν ή / και εργάζονται στο Δήμο της Λισαβόνα, είτε ήταν εκπρόσωποι ενώσεων είτε εμπλεκόμενων φορέων. Η δεύτερη αφορά στην **ευελιξία της οργανωτικής αρχιτεκτονικής, με στόχο τη σταδιακή βελτίωση της ποιότητας** της διαδικασίας της διαβούλευσης. Από τη σύλληψή του, ο ΣΠ παρέμεινε ως μια ανοιχτή διαδικασία, η οποία συνεχώς εξελίσσεται και βελτιώνεται, όπως αναφέρεται στο όγδοο άρθρο του Χάρτη Αρχών.

Κατά τους κύκλους ΣΠ στη Λισαβόνα κατά τα έτη 2008 και 2009, παρατηρούνται τρεις σημαντικές αλλαγές:

- εμπλουτισμός της προπαρασκευαστικής φάσης που επικεντρώνεται στην οικοδόμηση της γνώσης των διαφόρων παραγόντων που παρεμβαίνουν στη συμμετοχική διαδικασία,

- αλλαγή στη μεθοδολογία η οποία έβαλε ένα τέλος στο όριο του πλαισίου τριών θεματικών τομέων παρέμβασης κατά προτεραιότητα που ενήργησε ως ανεπιθύμητο «φίλτρο» για την αυτονομία των προτάσεων που υπέβαλαν οι πολίτες

- καθορισμός σαφών κανόνων συμμετοχής (απλοί και λίγοι σε αριθμό).

Η μεγαλύτερη καινοτομία του ΣΠ της Λισαβόνα το 2012 ήταν:

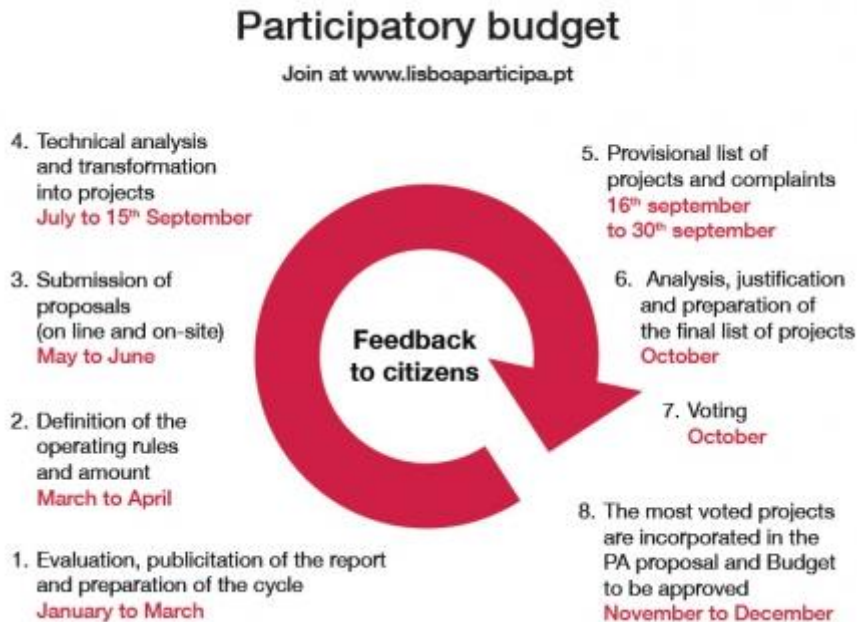
- η δημιουργία Συμμετοχικών Συνελεύσεων (χώροι για απάντηση σε ερωτήσεις και διατύπωση και συζήτηση προτάσεων) και Εκλογικών Κέντρων (χώροι υποστήριξης για όσους θέλουν να ψηφίσουν, π.χ όσοι δεν έχουν άμεση πρόσβαση στο Διαδίκτυο στο σπίτι ή στον χώρο εργασίας τους) καθώς και

- αύξηση της χρονικής διάρκειας του συμμετοχικού κύκλου.

Ο ετήσιος κύκλος συμμετοχής - αρχικά περιορίζεται στο φθινόπωρο και στις αρχές του χειμώνα - σταδιακά κατέλαβε ολόκληρο το ημερολογιακό έτος, ενσωματώνοντας τις φάσεις που φαίνονται στο Σχήμα.

⁶⁴ Βλ. σχετικά στο www.lisboaparticipa.pt

Σχήμα 3.2 Κύκλος ΣΠ 2010/11 της Λισαβόνα

Η νέα διάρθρωση του συμμετοχικού κύκλου πολλαπλασίασε τις ευκαιρίες για διεξαγωγή διαλόγου και συζητήσεων και έδωσε στους συμμετέχοντες την ευκαιρία να υποβάλουν προτάσεις μέσω πολλών μέσων ταυτόχρονα, επιβραβεύοντας τους για την εντατική συμμετοχική τους προσπάθεια.

Στην πραγματικότητα, οι κανόνες προβλέπουν ότι όσοι εμπλέκονται μόνο μέσω της διαδικτυακής πύλης ΣΠ μπορούν να υποβάλουν μόνο μία πρόταση στο δικό τους όνομα τους. Αντίθετα, στις Συμμετέχουσες Συνελεύσεις, κάθε συμμετέχων έχει το δικαίωμα να υποβάλει δύο προτάσεις προκειμένου να τεθεί σε δημόσια ψηφοφορία.

Στις Συμμετοχικές Συνελεύσεις ο φυσικός χώρος είναι οργανωμένος σε διάφορους πίνακες προκειμένου να διευκολυνθεί ο διάλογος ανάλογα με την ποιότητα των υποβληθέντων προτάσεων. Στη συνέχεια, προκειμένου να προωθηθεί η συμμετοχή, λαμβάνονται υπόψη μόνο οι έγκυρες προτάσεις που ικανοποιούν τη συναίνεση των συμμετεχόντων σε καθέναν από τους πίνακες στους οποίους παρουσιάστηκαν. Στην πραγματικότητα, δεδομένου ότι δεν καθορίζεται ένας μέγιστος αριθμός προτάσεων που μπορούν να υποβληθούν σε κάθε πίνακα, όλες οι προτάσεις τείνουν να γίνονται αποδεκτές από την ομάδα. Αυτό δείχνει ότι οι πίνακες δεν λειτουργούν ως "φίλτρα", γεγονός που οδηγεί σε υψηλό κίνδυνο απόρριψης προτάσεων. Επιπλέον, όλες οι

προτάσεις που υποβάλλονται από πολίτες στις συνελεύσεις ή ηλεκτρονικά μέσω της διαδικτυακής πύλης, εγγράφονται στη γενική λίστα και στη συνέχεια φιλτράρονται, αναλύονται και ενσωματώνονται από την ομάδα ΣΠ του Δημοτικού Συμβουλίου που στη συνέχεια τις μετατρέπει σε "έργα". Αυτά θα τεθούν σε δημόσια ψηφοφορία στις αρχές του φθινοπώρου κάθε έτους.

Η φάση ανάλυσης των προτάσεων (κατά τους καλοκαιρινούς μήνες) είναι η πιο λεπτεπίλεπτη στιγμή της διαδικασίας του ΣΠ, καθώς το "φιλτράρισμα" πραγματοποιείται από μια θεσμική οντότητα και οι επιλογές που πραγματοποιούνται από τους τεχνικούς μπορούν να θεωρηθούν από τους πολίτες ως "προαιρετικές", αβάσιμες - και - τελικά - να "κατευθύνει" τις οδηγίες των συμμετεχόντων σε έργα που έχουν ήδη προκαθοριστεί ή διαμορφωθεί ώστε να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένα συμφέροντα των πολιτικών θεσμών.

Ο ΣΠ είναι ένα πολύ αποτελεσματικό εργαλείο και ταυτόχρονα εύθραυστο, καθώς εξαρτάται από την πολιτική βούληση η εκκίνηση ισότιμο διαλόγου με τους πολίτες και είναι ευάλωτο να διατηρηθεί υπό έλεγχο μέσω ενός "υποβοηθούμενου" και μερικού ανοίγματος. Το γεγονός ότι ο ΣΠ είναι μια εθελοντική πολιτική και όχι ένα εργαλείο που ρυθμίζεται από κανονιστικά πλαίσια το καθιστά ακόμη περισσότερο εξαρτώμενο από την πολιτική βούληση της στιγμής, με κίνδυνο την υπονόμηση της βιωσιμότητάς του ριζοβολώντας στην περιοχή και την εμπιστοσύνη του πληθυσμού.

Οι διάφορες μεθοδολογικές αλλαγές της διαδικασίας του ΣΠ της Λισαβόνα με την πάροδο των ετών αντικατοπτρίζουν σαφώς αυτούς τους κινδύνους αστάθειας. Μεταξύ των ετών 2008 και 2009, η επέκταση των προτάσεων σε 13 θεματικούς τομείς προκάλεσε δυσκολίες στην ομοιογένεια των διαδικασιών ανάλυσης στις διάφορες Υπηρεσίες. Απόδειξη αυτού, ήταν το περιστατικό τον Δεκέμβριο του 2009, που βασίστηκε στο γεγονός ότι περίπου 40 προτάσεις απέτυχαν να αναλυθούν, οι οποίες, κατά τη φάση ψηφοφορίας των έργων, οδήγησαν σε μεγάλο αριθμό ενστάσεων.

Η εμπειρία χρησίμευσε ως παράδειγμα για άλλες διαδικασίες που πραγματοποιούνται στη χώρα. Έτσι, σήμερα, σχεδόν κάθε κύκλος πορτογαλικό ΣΠ περιλαμβάνει διαδικαστικές φάσεις για την υποβολή αξιώσεων μετά το στάδιο τεχνικής αξιολόγησης των προτάσεων που υποβάλλουν οι πολίτες.

Ωστόσο, η απουσία πραγματικής διαβούλευσης σχετικά με την ανάγκη αλλαγής στην «*εκ των υστέρων* επιλογή / αναθεώρηση» των ιδεών που ξεκίνησαν οι πολίτες μπορεί να είναι ενδεικτική της αποτυχίας κατανόησης ενός χαρακτηριστικού του ΣΠ που άλλοι δήμοι έχουν εξετάσει ρητά: το γεγονός ότι είναι ένας γενικότερος μηχανισμός «κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας» στον οποίο οι αντιλήψεις

των πολιτών μετράνε, συχνά περισσότερο από τις ενέργειες που διέπουν τη λειτουργία κάθε συμμετοχικού κύκλου. Ένας τέτοιος προβληματισμός είναι ακόμη πιο σημαντικός στο εθνικό πλαίσιο της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης, η οποία έχει φέρει στη διαδικασία μια νέα πρόκληση: τη διατήρηση της αξιοπιστίας και της εμπιστοσύνης των πολιτών στον ΣΠ σε ένα πολιτικό πλαίσιο οικονομικού περιορισμού και πολιτικής δυσπιστίας.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η πέμπτη έκδοση του ΣΠ της Λισαβόνα χαρακτηρίστηκε από περικοπή στα παγκόσμια κεφάλαια, η οποία μειώθηκε από 5 εκατομμύρια ευρώ σε 2,5 εκατομμύρια. Για παράδειγμα, το 2011 ο ΣΠ της Λισαβόνα, επέτρεψε για πρώτη φορά την ψηφοφορία για δύο διαφορετικές ομάδες έργων: μία με την εκχωρημένη αξία των 1,5 εκατομμυρίων ευρώ (για έργα έως 150.000 €) και μια άλλη αξίας 1 εκατομμυρίου ευρώ (για έργα από 500.000 € και άνω). Έτσι, οι πολίτες είχαν δικαίωμα σε δύο ψήφους και επέτρεπαν προτάσεις και ψηφοφορίες για έργα μεγαλύτερης και μικρότερης διαρθρωτικής και οικονομικής διάστασης. Αυτή η υποδιαίρεση κατηγοριών έργων επέτρεψε την κάλυψη μεγαλύτερης ποικιλομορφίας περιοχών, πέραν των κοινώς ζητούμενων. Έτσι, το 2011, το 73% των μεγαλύτερων έργων αφορά τομείς ποιότητας περιβάλλοντος, άνεσης και προσβασιμότητας δημόσιων χώρων. Σε μικρότερα έργα καλύφθηκαν επίσης οι τομείς του τουρισμού, του πολιτισμού και της οικονομίας που προωθήθηκαν στο 44%.

Επίσης, από το 2012, το Δημοτικό Συμβούλιο της Λισαβόνας ενίσχυσε τη δέσμευση να τηρήσει τις προθεσμίες για την ολοκλήρωση των έργων, που καθορίστηκαν σε λιγότερο από 2 χρόνια (12 μήνες για την ολοκλήρωση των έργων προϋπολογισμού έως 150.000 € και 18 μήνες για εκείνα υψηλότερης αξίας). Αυτή η δέσμευση του Δημοτικού Συμβουλίου είναι σημαντική ενόψει του χαμηλού ποσοστού εκτέλεσης εγκεκριμένων έργων. Επιπλέον, προσφέρεται στην πύλη του Διαδικτύου η δυνατότητα στους πολίτες να παρακολουθούν την κατάσταση υλοποίησης των επιλεγθέντων έργων. Αυτή η διαδικτυακή ενημέρωση αποδεικνύεται ζωτικής σημασίας όσον αφορά τη διαφάνεια, καθώς αυξάνει την εγγύτητα μεταξύ πολιτών και θεσμικών οργάνων, διασφαλίζοντας μεγαλύτερη νομιμότητα στη διαδικασία υλοποίησης του ΣΠ.

Από το 2011, εισήχθησαν επίσης σταδιακά στο επίπεδο της διαδικτυακής πύλης και άλλες βελτιώσεις (με νέες δυνατότητες και φιλικά προς τον χρήστη γραφικά), επιτρέποντας μια πιο τακτική επικοινωνία και διαφοροποιημένη. Καταβλήθηκε επίσης προσπάθεια για τη βελτίωση του κύκλου συμμετοχής, την επέκταση των ενστάσεων και της ψηφοφορίας, αποτρέποντάς τα να συμπέσουν με τον παραδοσιακό μήνα αργιών και

να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή περισσότερων πολιτών στην ψηφοφορία. Το ρεκόρ των 29.911 ψήφων που επιτεύχθηκαν στην έκδοση 2012 - το οποίο αυξήθηκε σε πάνω από 35.000 το 2013 - μπορεί να οφείλεται εν μέρει σε αυτά τα μέτρα.

Από την επίσημη αναγνώρισή του το 2008, ο ΣΠ της Λισαβόνας έχει επιδειξει βέλτιστη απόδοση όσον αφορά την ανάπτυξη του στην περιοχή, αποτιμώντας την ικανότητα εξέλιξης προοδευτικά μέσω της παρακολούθησης τόσο των επιπτώσεών του όσο και των πεποιθήσεων των συμμετεχόντων. Παρά την ικανότητα αυτο-ανανέωσης ορισμένων μεθοδολογιών και εργαλείων κάθε χρόνο, η διαδικασία χάνει μέρος της ικανότητάς της να επηρεάσει, έχοντας μειώσει στο ήμισυ (από το 2011) το ποσό που διαθέτει για τους πολίτες και έχοντας - αλλά και - αλλάξει το μέγεθος των διαθέσιμων πόρων που διατέθηκαν για την επικοινωνία και τις προσπάθειες που καταβάλλονται για την αύξηση του αριθμού των συνελεύσεων

Παρόλο που έχει ωριμάσει με την πάροδο του χρόνου, ο ΣΠ της Λισαβόνα, μοιράζεται αρκετά τυπικά όρια με τους ευρωπαϊκούς συμμετοχικούς προϋπολογισμούς, όπως ο υψηλός βαθμός πειραματισμού, το μικρό ποσό που διατίθεται για επενδύσεις, η απουσία στόχων αναδιανεμητικής δικαιοσύνης και της πραγματικής κοινωνικής ένταξης, η σχετική διστακτικότητα για μετασχηματισμό και η έλλειψη φιλοδοξίας που είναι απαραίτητη προκειμένου να ωθήσει τον ΣΠ και να τον κάνει να εμπνεύσει μεγαλύτερη διαφάνεια και λογοδοσία σε τμήμα του συνολικού του δημοτικού προϋπολογισμού, στοιχεία που δεν σχετίζονται άμεσα με τη συμμετοχική πορεία.

Η Λισαβόνα διατήρησε τις κατευθυντήριες αρχές που περιέχονται στον ιδρυτικό του «Χάρτη», θεωρώντας τις σχεδόν ως «Σύνταγμα», ικανό να καθοδηγήσει μερικές από τις σημαντικές αλλαγές που πρέπει να ενσωματωθούν στους ετήσιους κανονισμούς κατά τη διάρκεια των πρώτων έξι εκδόσεών του ΣΠ. Έτσι, η εμπειρία του ΣΠ της Λισαβόνα, έχει γίνει ένας σημαντικός φάρος για άλλους πορτογαλικούς δήμους, καθώς είναι πολύ ενθαρρυντικός λόγω της στιβαρότητάς του και της προβολής που δίνουν τα μέσα ενημέρωσης στην πρωτεύουσα μιας χώρας που περιγράφεται από τον ποιητή Eça de Queiroz ως: *"Η Πορτογαλία είναι η Λισαβόνα και το υπόλοιπο είναι τοπίο"*.

Αναμφίβολα, τόσο το αρχικό ποσό που διατέθηκε για τον ΣΠ όσο και ο καινοτόμος ρόλος των τεχνολογιών της πληροφορίας έπαιξαν ρόλο στο να καταστήσει τη Λισαβόνα το επίκεντρο της αλλαγής του μοντέλου των συμμετοχικών προϋπολογισμών της Πορτογαλίας (προηγουμένως είχε μόνο συμβουλευτικό χαρακτήρα και επικεντρωνόταν στη συγκέντρωση συγκεκριμένων οικονομικών πόρων). Η δημιουργία μιας ομάδας αφιερωμένης σε συμμετοχικές διαδικασίες και σαφών κανόνων λειτουργίας ήταν

επίσης πολύ σημαντική, καθώς και η ετήσια ανασκόπηση της διαδικασίας και η δέσμευση για εκπαίδευση των εμπλεκομένων φορέων. Ο «εξελικτικός» χαρακτήρας του ίδιου του ΣΠ ήταν ένα σημαντικό στοιχείο για τη διαμόρφωση όλων αυτών των συγκεκριμένων καινοτομιών και τη σχέση τους μεταξύ τους, προστιθέμενης της δέσμευσης να μετράει ετησίως τον βαθμό ικανοποίησης των συμμετεχόντων για να βελτιώνει ακολούθως τη διαδικασία.

Κατά τη διαδικασία προσομοίωσης της εμπειρίας της Λισαβόνας, αρκετοί πορτογαλικοί δήμοι φαίνεται να έχουν αρχίσει να παρέχουν δημιουργικές απαντήσεις σε αυτούς τους περιορισμούς, όπως για παράδειγμα το αίτημα για περισσότερο ποιοτική διαβούλευση κατά τα στάδια συζήτησης των υποβληθέντων προτάσεων, η ανάγκη να μειωθούν οι περιττές προτάσεις μέσω «φίλτρων» που δεν ήταν τεχνικής φύσεως έτσι ώστε οι πολίτες να εκλαμβάνουν τους εαυτούς τους ως “κυρίως εταίρους” στην συμμετοχική διαδικασία και το αίτημα για μεγαλύτερο έλεγχο της ταυτότητας των εγγεγραμμένων που λάμβαναν μέρος στην διαδικασία, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι όλοι έχουν ίση πρόσβαση και δεν θα παρακαμφθούν οι κοινοί κανόνες που διέπουν την διαδικασία.

Για παράδειγμα, οι πόλεις Odemira και Condeixa (από το 2010-2011) αντιμετώπισαν το πρόβλημα του αυστηρότερου ελέγχου των εγγεγραμμένων, δημιουργώντας για τον σκοπό αυτό ένα σύστημα κωδικών πρόσβασης που συνδέεται με μια ολοκληρωμένη υπηρεσία παροχής υπηρεσιών (μονοαπευθυντική- υπηρεσία μίας στάσης).

Η Condeixa και η Trofa έχουν επενδύσει σε ένα σύστημα πολλαπλών ψηφοφοριών, έτσι ώστε οι πολίτες να ενθαρρύνονται να διαβάζουν όλα τα έργα που έχουν υποβληθεί πριν από την τελική ψηφοφορία, και όχι απλώς να ψηφίζουν για το δικό τους έργο. Ο ΣΠ του Guimarães είχε προγραμματίσει περισσότερες από 48 συναντήσεις για το 2013 για τη δημιουργία ενός εκτεταμένου δικτύου χώρων διαβούλευσης, σχετικά με το περιεχόμενο των προτάσεων (ακόμη και σε πιο απομακρυσμένα χωριά). Όσο για το Cascais, αυτός ήταν ο Δήμος πιο ικανός να αντιμετωπίσει τα άλυτα προβλήματα της εμπειρίας της Λισαβόνας, ιδιαίτερα όσον αφορά τον καλό συντονισμό του ΣΠ με άλλα μέσα σχεδιασμού και οπτικής. Από το 2011, η πόλη του Cascais προώθησε συζητήσεις υψηλής ποιότητας σχετικά με τις προτάσεις των πολιτών της, δημιούργησε συνεχείς ευκαιρίες κατάρτισης για τεχνικούς σχετικά με τις τεχνικές συμμετοχής και συμπεριέλαβε τους πολίτες στην λεπτομερή πληροφόρηση και έλεγχο της περάτωσης των προτάσεων. Πιο συγκεκριμένα, έδωσε στους συμμετέχοντες του ΣΠ έναν ενεργό

ρόλο στη μείωση του πλεονασμού των προτάσεων, χωρίς να στοιχηματίσουν σε "φίλτρα και εμπόδια" που έχουν εκχωρηθεί σε διοικητικούς και θεσμικούς/πολιτικούς παράγοντες και που θα μπορούσαν να απειλήσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στη διαδικασία του ΣΠ.

Η ελπίδα είναι ότι, από αυτό το σημείο και μετά, η Λισαβόνα δεν έχει παραιτηθεί από τη χρήση δημιουργικών λύσεων που πειραματίζονται θετικά σε άλλες πόλεις. Ένας πρώτος δείκτης ότι μια τέτοια θέση μπορεί να αποφέρει θετικά αποτελέσματα όχι μόνο για τη Λισαβόνα αλλά και για εμπειρίες σε όλη τη χώρα προέρχεται από μια καινοτομία που εισήχθη το 2013 στην ψηφοφορία των έργων ΣΠ της Λισαβόνας. Εμπνευσμένο από τον ΣΠ του Cascais, το Δημοτικό Συμβούλιο της Λισαβόνας ενέκρινε τη χρήση SMS ως το κύριο εργαλείο ψηφοφορίας. Ωστόσο, όταν συνειδητοποίησε ότι ήταν αδύνατο να επιτευχθεί συμφωνία με όλες τις τηλεφωνικές εταιρείες για την αποστολή δωρεάν SMS προς ψηφοφορία, απέφυγε την επανάληψη του σφάλματος του Cascais (το οποίο κατάργησε άλλες μορφές ψηφοφορίας) και διατήρησε τη δυνατότητα ψήφου μέσω του Διαδικτύου και μέσω του "*Λεωφορείου Συμμετοχικού Προϋπολογισμού*" που ταξιδεύει στην πόλη καθ' όλη τη διάρκεια του Οκτωβρίου.

Επίσης, η προώθηση και η συν-διοργάνωση των **Συνεδρίων των Ιβηρικών ΣΠ**, αντικατοπτρίζει τη βούληση της διοίκησης της Λισαβόνα, να διαδραματίσει έναν πιο μετριοπαθή και στοχαστικό ρόλο στο πεδίο των εμπειριών στην Ιβηρική Χερσόνησο. Αυτή η εμπειρία είναι ικανή να μετατρέψει την διαδικασία του ΣΠ ταυτόχρονα «δέκτη» και «πολλαπλασιαστή» των διαφορετικών καινοτομιών, οι οποίες θα αλλάξουν γρήγορα το τοπίο των Ευρωπαϊκών Συμμετοχικών Προϋπολογισμών.

Χαρακτηριστική περίπτωση αυτής της προσπάθειας είναι ο «Πράσινος συμμετοχικός Προϋπολογισμός της Λισαβόνα»⁶⁵ που υποστηρίζεται από το **CITY FINANCE LAB**⁶⁶.

Μέρος του συμμετοχικού προϋπολογισμού της πόλης της Λισαβόνα, διαθέτει κεφάλαια για έργα με θετικές επιπτώσεις μετριασμού και προσαρμογής των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, όπως δενδροφυτεύσεις για τη μείωση της θερμότητας, ή δέσμευση και αποθήκευση νερού.

Ο αντίκτυπος του «πράσινου» συμμετοχικού προϋπολογισμού είναι διπλός: διασφαλίζει συνεχείς ετήσιες επενδύσεις στη μετάβαση χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στην πόλη, ενώ ταυτόχρονα αυξάνει την ευαισθητοποίηση των πολιτών

⁶⁵ <https://www.climate-kic.org/news/lisbons-city-finance-lab-awarded-e5-million-budget/>

⁶⁶ <https://www.southpole.com/publications/city-finance-lab>. Το **City Finance Lab** είναι η πρώτη αφιερωμένη πλατφόρμα της Ευρώπης που υποστηρίζει την ανάπτυξη καινοτόμων χρηματοδοτικών λύσεων που αυξάνουν τις επενδύσεις σε έργα χαμηλού άνθρακα, ανθεκτικά και βιώσιμα αστικά έργα.

για τα οφέλη των έργων μετριασμού και προσαρμογής αναφορικά με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Η δημόσια επένδυση στοχεύει επίσης να καταστεί καταλύτης για το ξεκλείδωμα κεφαλαίων ιδιωτικού τομέα για τέτοια έργα.

Ο «πράσινος» συμμετοχικός προϋπολογισμός του Δημοτικού Συμβουλίου της Λισαβόνα ήταν μία από τις πρώτες πέντε καινοτόμες λύσεις χρηματοδότησης που υποστηρίχθηκαν από το City Finance Lab το 2018 και είναι η πρώτη που συγκεντρώνει αφιερωμένους πόρους για τη μετάβαση στο κλίμα. Το City Finance Lab θα εργαστεί για την κλιμάκωση της πρωτοβουλίας στη Λισαβόνα και την αναπαραγωγή της σε άλλες πόλεις.

«Οι πόλεις είναι τόποι τεράστιου δυναμικού και χρειάζονται χρηματοδότηση για το κλίμα. Το City Finance Lab στοχεύει να υποστηρίξει τους δήμους της ΕΕ που είναι πρόθυμοι να δοκιμάσουν καινοτόμους μηχανισμούς και να μοιραστούν τα μαθήματά τους παγκοσμίως. Είμαστε περήφανοι για τη συνεργασία μας με τη Λισαβόνα που ενσωματώνει τη δέσμευση για μια περιεκτική και συμμετοχική διαδικασία για την υποστήριξη τοπικής δράσης για το κλίμα », λέει ο Victor Gancel, Διευθυντής Προγράμματος, EIT Climate-KIC.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Συμμετοχική Δημοκρατία και Τοπική Αυτοδιοίκηση

Σύμφωνα με τον Χαραλάμπη Δ., «η **Δημοκρατία** είναι ένα σύστημα διακυβέρνησης που στηρίζεται κατά την συγκρότηση της σε συγκεκριμένες προϋποθέσεις, όπως είναι η έννοια του ελεύθερου, και της αναγνώρισης του «άλλου», και διέπεται από κατευθυντήριες αρχές όπως είναι αυτή της φιλελεύθερης και της δημοκρατικής».⁶⁷

Περαιτέρω ο ίδιος σημειώνει ότι αυτό το σύστημα διακυβέρνησης διαμορφώνεται βάσει τριών θεμελιωδών προϋποθέσεων και κατευθυντηρίων αρχών υλοποίησης και ισχύος τους και ειδικότερα:

Η έννοια του ελεύθερου, σύμφωνα με την οποία όλοι οι άνθρωποι έχουν ανεξαιρέτως δικαιώματα ως μέλη του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου (κύριος εμπνευστής της διατύπωσης ο μετέπειτα Αμερικανός Πρόεδρος Thomas Jefferson όπως αυτή οδήγησε στο κείμενο της διακήρυξης της αμερικανικής ανεξαρτησίας το 1776).

Η έννοια της αναγνώρισης του «άλλου», που σημαίνει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι θεμελιώδη, δεν μπορεί κανείς να τα στερήσει από κανέναν, τα διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι και ταυτόχρονα τα δικαιώματα αυτά είναι ίσα μεταξύ τους .

Η έννοια του ανθρώπου όπως αυτή προκύπτει από τις παραπάνω δύο έννοιες συνεπάγεται πως κάθε άνθρωπος ξεχωριστά είναι μέτοχος αυτής της αφηρημένης έννοιας του ανθρώπου-φορέα δικαιωμάτων και ελευθεριών. Λαμβάνοντας υπόψη το παραπάνω θεωρείται αυτονόητο το γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι δημιουργούνται ίσοι και έχουν απαραβίαστα δικαιώματα ανεξαρτήτου καταγωγής, χρώματος, φύλου, σεξουαλικών προτιμήσεων, θρησκείας, προσωπικής βιογραφίας κ.λ.π.⁶⁸

«Οι **τρεις κατευθυντήριες αρχές** υλοποίησης των προϋποθέσεων της Δημοκρατίας είναι η **φιλελεύθερη, η δημοκρατική και η κοινωνική αρχή**».

Η φιλελεύθερη αρχή

«Η φιλελεύθερη αρχή, συνδέεται με την ελευθερία και την ισότητα των ατόμων, όπου η ατομική ελευθερία, μπορεί να περιοριστεί μόνο από τον αυτοπεριορισμό που επιβάλλει το ελεύθερο άτομο-ιδιώτης στον εαυτό του ως πολίτης. Αυτό συνεπάγεται ότι η ατομική ελευθερία του ενός μπορεί να συνυπάρξει με την ατομική ελευθερία του

⁶⁷ Χαραλάμπης Δ., Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου: Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/ti-einai-i-dimokratia-proypothesis-sigrotisis-kai-katefthidiries-arches/>

⁶⁸ Όπως πριν

άλλου. Σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία, η δημοκρατική αρχή συμβαδίζει με την φιλελεύθερη αρχή, δηλαδή την απαρέγκλιτη εφαρμογή του κράτους δικαίου και την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων.

Αυτό σημαίνει ότι η ατομική ελευθερία βρίσκεται σε οργανική σχέση με την ισότητα και εγγυάται τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα για τους πολίτες, με στόχο κυρίως τον περιορισμό της παρέμβασης του Κράτους στον βίο τους.

Τίθεται σε ισχύ η έννοια της ελευθερίας και της ισότητας ως την οργανική σχέση που συγκροτεί την κοινωνία των ελευθέρων και ίσων και ενσωματώνεται στην έννοια της αξιοπρέπειας, η αναγνώριση της οποίας, είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρωπότητας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων και αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, και της δικαιοσύνης». ⁶⁹

Η δημοκρατική αρχή

«Σύμφωνα με την δημοκρατική αρχή, πηγή της εξουσίας είναι ο λαός και θεμέλιο του πολιτεύματος αποτελεί η λαϊκή κυριαρχία. Η δημοκρατική αρχή δεν αποτελεί το περιεχόμενο της Δημοκρατίας, αλλά χωρίς αυτήν δεν υπάρχει Δημοκρατία.

Πρόκειται, ουσιαστικά, για τη διαδικασία λήψης απόφασης, η οποία εξασφαλίζει πρακτικά ότι η κανονιστική δέσμευση της ισχύος των δικαιωμάτων και ελευθεριών ορίζει, καθορίζει και οριοθετεί κάθε και όποια απόφαση του πολιτικού σώματος-δήμου.

« Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα»

Ως δημοκρατική αρχή νοείται η αρχή της πλειοψηφίας σε διαλεκτική σχέση με την προστασία της μειοψηφίας. Η διαλεκτική σχέση αυτή διασφαλίζεται με διαδικασίες που τελούν υπό το καθεστώς της ισότητας και της ελευθερίας η αρχή της ισότητας γίνεται συστατικό στοιχείο της λαϊκής κυριαρχίας καθώς καθορίζει αποφασιστικά την εκλογική διαδικασία, το κατεξοχήν πεδίο δηλαδή πραγμάτωσης της

Στη συνήθη πραγματικότητα της Δημοκρατίας και στην περίπτωση όπου τίγονται είτε άμεσα είτε έμμεσα τα όρια που τίθενται από τις δεσμευτικές προϋποθέσεις έχουμε αντισυνταγματικότητα του νόμου, ή των διοικητικών πράξεων, αφού έχουμε αντίθεση προς την καταγεγραμμένη στο Σύνταγμα συντακτική βούληση. Η Δημοκρατική Αρχή αποτελεί θεμελιώδη συνταγματική αρχή και ταυτόχρονα νομιμοποιεί τα θεμέλια του Συντάγματος». ⁷⁰

⁶⁹ Όπως πριν

⁷⁰ Όπως πριν

Φιλελεύθερη Αρχή και Αξιοπρέπεια

«Η έννοια της αξιοπρέπειας αποτελεί θεμελιώδη πυρήνα τόσο της φιλελεύθερης αρχής, όσο και της δημοκρατικής αρχής, αφού η ελεύθερη, δημοκρατική κατά πλειοψηφία απόφαση υλοποιεί αλλά και διασφαλίζει την αυτονομία του πολίτη. Το μέγεθος της δύναμης της αξιοπρέπειας ως ειδοποιού στοιχείου της υπόστασης του πολίτη είναι αυτό που δίνει περιεχόμενο στην ευρύτερη έννοια της λαϊκής κυριαρχίας και της αρμοδιότητας του πολιτικού σώματος των πολιτών.

Στην περίπτωση που η όποια απόφαση της πλειοψηφίας ακόμη και υπό συνθήκες καθολικής μυστικής ψηφοφορίας θίγει δικαιώματα και ελευθερίες όλων, ή κάποιων – από την στιγμή που όλοι οι άνθρωποι αναγνωρίζονται πλέον ως φορείς αναπαλλοτριώτων δικαιωμάτων και ελευθεριών – τότε έχουμε έκπτωση του θεμελίου ελευθερίας της δημοκρατικής αρχής και άρνηση της έννοιας της αξιοπρέπειας. Και αυτό γιατί η αξιοπρέπεια δεν μπορεί να έχει μερική ισχύ: ή ισχύει για όλους, ή όχι. Αν αποκλείονται κάποιοι από την διαδικασία τότε έχουμε έκπτωση της δημοκρατικής αρχής, η οποία αφαιρεί επιφανειακά την δημοκρατική νομιμότητα.

Οι όροι της Δημοκρατίας όπως είναι: τα δικαιώματα και οι ελευθερίες, η αναγνώριση του άλλου ως φορέα αναπαλλοτριώτων δικαιωμάτων, η αξία της ζωής και το απαραβίαστο της αξιοπρέπειας («Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελεί την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας», άρθρο 2, παρ. 1 του ελληνικού Συντάγματος), δεν διαπραγματεύονται. Η ισχύς τους προϋποθέτουν την δυνατότητά που έχουμε να ψηφίζουμε, να αποφασίζουμε ελεύθερα, να είμαστε αυτόνομοι και ελεύθεροι, ως ιδιώτες και πολίτες. Η ισχύς των δικαιωμάτων και ελευθεριών, που κατοχυρώνονται και τυπικά ως θεμελιώδη άρθρα κάθε δημοκρατικού Συντάγματος, είναι εκ των ων ουκ άνευ της Δημοκρατίας και της διαδικασίας λήψης απόφασης, αποτελούν την σημασία συγκρότησης μιας δημοκρατικής κοινωνίας.

Ως φορείς αδιαπραγμάτευτων δικαιωμάτων και ελευθεριών μπορούμε να διαμορφώσουμε ανεξάρτητα και ελεύθερα γνώμη και να αποφασίσουμε. Εφόσον τεθεί σε αμφιβολία και σε διαπραγμάτευση, η παραπάνω παραδοχή, ή αν αυτή η ισχύς μπορεί να έχει επιλεκτική εφαρμογή, τότε η κατάλυση της Δημοκρατίας με τον ένα ή άλλο τρόπο, η αυτοκατάργηση δηλαδή του πολίτη είναι ουσιαστικά αυτόματα».⁷¹

⁷¹ Όπως πριν

Η κοινωνική Αρχή

«Η κοινωνική αρχή, αποτελεί το ουσιαστικό υπόβαθρο της ισχύος της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η συμπλήρωση της τυπικής ισχύος της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η αναγνώριση δηλαδή του ατόμου-υποκειμένου ως φορέα αναφαίρετων δικαιωμάτων και ελευθεριών με την ουσιαστική διάσταση αυτής της ισχύος είναι αυτό που καθιστά το τυπικό πραγματικό. Κατά αυτόν τον τρόπο θεμελιώνεται η πραγματική κοινωνική ένταξη και συμμετοχή του υποκειμένου και εξασφαλίζεται η αυτονομία του, αποκλείοντας μορφές ετερονομίας, εξευτελισμού και εξάρτησης.

Ο διαχωρισμός κράτους-κοινωνίας επέρχεται με τη δημοκρατία, δηλαδή τη συμμετοχή των πολιτών και την ενεργή ανάμιξή τους στη διαχείριση των κοινών, άρα και των κρατικών υποθέσεων. Το κοινωνικό σύνολο επιδιώκει τη συμμετοχή του στην κρατική δραστηριότητα προκειμένου να καθοριστεί η οικονομική και κοινωνική πολιτική, και λαμβάνει θεσμική υπόσταση η διάρθρωση της κοινωνίας σε οργανωμένες ομάδες συμφερόντων.

Η πραγματική διάσταση της Δημοκρατίας θεμελιώνει την ισχύ της αποτρέποντας τον κοινωνικό αποκλεισμό οπότε και δεν νοείται έκπτωση της έννοιας της αξιοπρέπειας για πληθυσμιακές ομάδες που ως κοινωνικά αποκλεισμένες δεν μετέχουν πλέον της αξιοπρέπειας». ⁷²

Η **συμμετοχική δημοκρατία** είναι ένας τύπος φιλελεύθερης δημοκρατίας που δίνει έμφαση στην ευρεία εμπλοκή των πολιτών στην διεύθυνση και διαχείριση των πολιτικών υποθέσεων.

Η συμμετοχική δημοκρατία ⁷³ αποτελεί πλέον αναπόσπαστο τμήμα του ευρωπαϊκού μοντέλου κοινωνίας. Με την **Συνθήκη της Λισσαβώνας** ⁷⁴ αποσαφηνίζονται και εκφράζονται πλήρως οι θεμελιώδεις αρχές: της **δημοκρατικής ισότητας** της **αντιπροσωπευτικής** και **συμμετοχικής δημοκρατίας**, με αναφορές στις δύο αυτές μορφές δημοκρατίας των άρθρων 10 και 11 αντίστοιχα.

Συγκεκριμένα η αρχή της **συμμετοχικής δημοκρατίας** διαφαίνεται στο άρθρο της Συνθήκης 10.3 όπου ορίζεται ότι: «Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στον δημοκρατικό βίο της Ένωσης» και ότι «Οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο ανοιχτά και εγγύτερα στους πολίτες»· αναφορά στην υποχρέωση συμμόρφωσης με την

⁷² Όπως πριν

⁷³ Βλ. σχετικά <https://www.eesc.europa.eu/en/initiatives/european-citizens-initiative>

⁷⁴ Βλ. σχετικά:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2010:083:FULL&from=EN>

αρχή της επικουρικότητας. Έτσι, η συμμετοχή συνιστά πλέον δικαίωμα των πολιτών και η επικουρικότητα γίνεται πυλώνας της *συμμετοχικής δημοκρατίας*.

Επιπρόσθετα το άρθρ. 11.1. γίνεται αναφορά στα θεσμικά όργανα τα οποία δίδουν, με τα κατάλληλα μέσα, στους πολίτες και στις αντιπροσωπευτικές ενώσεις τη δυνατότητα να γνωστοποιούν και να ανταλλάσσουν δημόσια τις γνώμες τους σε όλους τους τομείς δράσης της Ένωσης, ενώ στο άρθρ. 11.2 τα θεσμικά όργανα διατηρούν ανοιχτό, διαφανή και τακτικό διάλογο με τις αντιπροσωπευτικές ενώσεις και την κοινωνία των πολιτών.

Ακόμη στο άρθρ. 11.3 και προκειμένου να εξασφαλίζεται η συνοχή και η διαφάνεια των δράσεων της Ένωσης, η Επιτροπή διεξάγει ευρείες διαβουλεύσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη και εν κατακλείδι στο άρθρ. 11.4 σημειώνεται ότι οι πολίτες της Ένωσης, εφόσον συγκεντρωθεί αριθμός τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου, υπήκοοι σημαντικού αριθμού κρατών μελών, μπορούν να λαμβάνουν την πρωτοβουλία να καλούν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, να υποβάλλει κατάλληλες προτάσεις επί θεμάτων στα οποία οι εν λόγω πολίτες θεωρούν ότι απαιτείται νομική πράξη της Ένωσης για την εφαρμογή των Συνθηκών. Οι διαδικασίες και προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη διατύπωση της εν λόγω πρωτοβουλίας καθορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 24, πρώτο εδάφιο της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ε.Ε. Οι εν λόγω διαδικασίες και προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη διατύπωση της εν λόγω πρωτοβουλίας καθορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 24, α' εδάφιο της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ε.Ε.

Δήμος (Ο.Τ.Α Α βαθμού) ονομάζεται η οντότητα της Δημόσιας Διοίκησης, σύμφωνα με την τρέχουσα διοικητική διαίρεση, το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που έχει συσταθεί σε συγκεκριμένη εδαφική περιφέρεια και έχει ως σκοπό τη διοίκηση –διαχείριση των τοπικών γενικότερα θεμάτων. Οι Ο.Τ.Α. είναι υπεύθυνοι για τη διοίκηση των τοπικών υποθέσεων, χαίρουν διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας ενώ η εποπτεία του Κράτους στους Ο.Τ.Α. ως φορέων Γενικής Κυβέρνησης, περιορίζεται αποκλειστικά στον έλεγχο νομιμότητας των αποφάσεων και πράξεων τους. Σύμφωνα με τη γενικότερη λογική, συνήθως ο Δήμος είναι αρμόδιος για τα στενά τοπικά ζητήματα και η Περιφέρεια για τα ευρύτερα.

Η συμμετοχική δημοκρατία αναδεικνύεται ως συμπλήρωμα του αντιπροσωπευτικού μοντέλου δημοκρατίας. Από τη θεωρία, νοείται ως δημοκρατικό μοντέλο για τους πολίτες να επεκτείνουν τους χώρους λήψης αποφάσεων και παρέμβασης από το έδαφος τους στην κοινότητά τους. Επιπλέον, αυτό το δημοκρατικό μοντέλο με το *συμμετοχικό*

του επώνυμο λειτουργεί επίσης ως πρόκληση για την καθιερωμένη (αντιπροσωπευτική) δημοκρατία. Το συμμετοχικό μοντέλο εκδηλώνεται μέσω του συνόλου των μηχανισμών που ανοίγουν χώρους συμμετοχής για τους πολίτες. Υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία τρόπων σύλληψης και εφαρμογής της συμμετοχικής δημοκρατίας. Και υπάρχουν επίσης διαφορετικά κανάλια ή τομείς μέσω των οποίων μπορούν να προκύψουν συμμετοχικές δημοκρατικές πρωτοβουλίες.

Η Τ.Α καλείται να εισάγει τους θεσμούς και να καθορίσει τις μορφές διαβούλευσης ενισχύοντας την συμμετοχική διαδικασία των πολιτών στη Δημοκρατία. Η εφαρμογή της συμμετοχικής δημοκρατίας σε τοπικό κυρίως επίπεδο μπορεί να υλοποιηθεί χρησιμοποιώντας διάφορους μηχανισμούς. Ένας από τους μηχανισμούς, που αποτελεί επίσης ένα εργαλείο, για την ενίσχυση της συμμετοχής και μπορεί να συμπεριληφθεί στο μοντέλο συμμετοχικής δημοκρατίας είναι ο **συμμετοχικός προϋπολογισμός**. Αυτός ο μηχανισμός αναδιανομής της εξουσίας κατά τη λήψη αποφάσεων ενσωματώνεται σε μεγάλο αριθμό Δήμων στον κόσμο.

Συγκεκριμένα, ένας συμμετοχικός προϋπολογισμός αποτελείται από τους πολίτες, μέσω μιας διαδικασίας διαβούλευσης, αποφασίζοντας για το τι και με ποιο τρόπο θα επενδυθεί ένα συγκεκριμένο κονδύλιο του προϋπολογισμού. Με άλλα λόγια, πρόκειται να ανοίξει μια διαδικασία στην οποία οι ίδιοι οι πολίτες αποφασίζουν πώς θα δαπανηθούν οι τοπικοί προϋπολογισμοί. Συνήθως διατίθεται μικρότερο ποσοστό του γενικού προϋπολογισμού κάθε δήμου για να αποφασιστεί η επένδυσή τους με συμμετοχικό τρόπο. Βάσει του γεγονότος ότι υπάρχουν πολλοί τρόποι για την ανάπτυξη ενός συμμετοχικού προϋπολογισμού σε μια τοποθεσία, προκύπτει ότι θα υπάρχουν διαφορετικές διαδικασίες και αποτελέσματα. Κάθε συμμετοχικός προϋπολογισμός ανταποκρίνεται στις ιδιότητες κάθε Δήμου προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες κάθε περιοχής.

Οι συμμετοχικοί προϋπολογισμοί τείνουν να περιλαμβάνουν μια σειρά θετικών στοιχείων: ότι η εφαρμογή τους θα διευρύνει τη συμμετοχή των πολιτών στη δημόσια ζωή, ότι θα αυξήσουν τη διαφάνεια στη διοίκηση και τη λογοδοσία. Από μια ευρύτερη προοπτική, η συμπερίληψη αυτού του εργαλείου καθιστά δυνατό τον εκδημοκρατισμό της ίδιας της δημοκρατίας. Αυτό δεν σημαίνει ότι ονομάζοντας μια διαδικασία διαβούλευσης «συμμετοχικό προϋπολογισμό», είναι αυτόματα και συμμετοχική. Οι πολίτες πρέπει να συμμετέχουν κατά τον σχεδιασμό της ίδιας της διαδικασίας και να καθιερώσουν μια δέσμευση για τις αποφάσεις.

Μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με τον συμμετοχικό προϋπολογισμό δείχνει την επικράτηση εξαιρετικά αισιόδοξων προβλέψεων σχετικά με τον δυναμισμό αυτής της πρακτικής. Ορισμένοι συγγραφείς τούς παρουσίασαν ως αντίδοτο στο φαινόμενο της πολιτικής δυσαρέσκειας που παρατηρείται έντονα τα τελευταία χρόνια.. Υποστηρίζεται ότι μπορούν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα και την ισότητα των δημόσιων πολιτικών και έχει ακόμη προταθεί ότι μπορούν να ενδυναμώσουν και τις πιο μειονεκτούσες κοινωνικές ομάδες. Το ερώτημα που δημιουργείται είναι: «Τι αποτελέσματα μπορούμε να περιμένουμε από τη διαδικασία του συμμετοχικού προϋπολογισμού και κατά πόσον μπορούμε να περιμένουμε πολιτικές αλλαγές προσαρμοσμένες στις ανάγκες των πολιτών;»⁷⁵

Πιο αναλυτικά, οι προκλήσεις του συμμετοχικού προϋπολογισμού είναι ότι τείνει να περιορίζεται σε τομείς διακυβέρνησης με μικρή θεσμική σημασία, όπως τα συμβούλια συμμετοχής των πολιτών σε συνδυασμό με τη μεγάλη δυσκολία συμμετοχής σε άλλους βασικούς τομείς, όπως το πολεοδομικό σχεδιασμό ή τα έσοδα. Ακόμα, δίνει περιορισμένη εξουσία λήψης αποφάσεων στους πολίτες, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις μόνο ένα μικρό ποσοστό του επενδυτικού κεφαλαίου ελέγχεται από τον συμμετοχικό προϋπολογισμό. Επίσης, υπάρχει έλλειψη κοινωνικής κινητοποίησης, με σαφή υπό-εκπροσώπηση ορισμένων ομάδων, όπως η νεολαία και οι μετανάστες, σε συνδυασμό με την παρουσία του ψηφιακού χάσματος, όπου άνθρωποι με χαμηλό εισόδημα ή ηλικιωμένοι μένουν πίσω. Μια στρατηγική ηλεκτρονικής συμμετοχής μπορεί να επιτύχει μόνο όταν η κυβέρνηση που την εφαρμόζει πιστεύει στην αποτελεσματικότητά της και όταν παρουσιάζεται σε πολίτες που είναι πρόθυμοι να λάβουν τις πληροφορίες και να συμμετάσχουν στη διαδικασία. Τέλος, η ύπαρξη ενός στρατηγικού σχεδίου για το πώς πρέπει να διαχειριστούν όλα τα δεδομένα και οι πληροφορίες που παρέχονται από τους πολίτες, σε συνδυασμό με την επιλογή των κατάλληλων εργαλείων για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων της πόλης, είναι άλλες δύο βασικές προκλήσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή αυτών των νέων μοντέλων συμμετοχικής δημοκρατίας.

Βασικό στοιχείο για την ενίσχυση της δημοκρατίας και των συμμετοχικών προϋπολογισμών είναι η γνώση των εμπειριών που έχουν πραγματοποιηθεί και των

⁷⁵Blanco, I.; Ballester, M., “Participar para transformar? La experiencia de los Presupuestos Participativos en la provincia de Barcelona.”, Management and Policy Analysis, 2010, <https://cpa.uab.cat/index.php/en/research-results-blog/92-the-experience-of-participatory-budgeting-in-the-province-of-barcelona>

ενεργών φορέων σχετικά με την εφαρμογή αυτού του εργαλείου. Επομένως, στον βαθμό που μπορούν να γίνουν γνωστές καλές πρακτικές και να επιτευχθεί συναίνεση σχετικά με τα οφέλη αυτών των εργαλείων, μπορεί να παγιωθεί και να επεκταθεί η εφαρμογή συμμετοχικών διαδικασιών που ενισχύουν τη δημοκρατία.

Η Δημοκρατία πρέπει να εξελιχθεί, πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ανθρώπων μέσω της άμεσης συμμετοχής τους σε καθημερινά ζητήματα, πρέπει να εκπαιδεύσει τους πολίτες για να ασκήσουν το ρόλο τους ως ηγετικοί παράγοντες στον χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και εν γένει της Δημόσιας Διοίκησης. Ξεκινώντας από αυτήν την πεποίθηση πρέπει να ενθαρρύνουμε και να συνεργαστούμε για την ανάπτυξη εμπειριών Συμμετοχικής Δημοκρατίας, ειδικά μέσω του εργαλείου του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού, που είναι μια από τις πιο σχετικές και αποτελεσματικές εκφράσεις της.

4.2 Το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Η σημερινή διοικητική διαίρεση της Ελλάδας διαμορφώθηκε από το *Πρόγραμμα Καλλικράτης*⁷⁶ και από το *Πρόγραμμα Κλεισθένης Ι*⁷⁷ και ισχύει από την 1η Σεπτεμβρίου 2019.

Σύμφωνα με αυτήν, η χώρα διαιρείται σε επτά αποκεντρωμένες διοικήσεις, δεκατρείς περιφέρειες και 332 δήμους, οι οποίοι με τη σειρά τους σε 4783 Κοινότητες. Οι περιφέρειες και οι δήμοι είναι αυτοδιοικούμενα νομικά πρόσωπα, δηλαδή οι αρχές τους εκλέγονται με καθολική ψηφοφορία από τους εγγεγραμμένους δημότες και με τη σειρά τους διαιρούνται σε 74 Περιφερειακές ενότητες.

Στην Ελλάδα δεν υφίσταται ένα ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο που να ρυθμίζει τα θέματα της Ανοικτής και Συμμετοχικής διακυβέρνησης, με αποτέλεσμα παρά τις διάφορες ενέργειες που έχουν γίνει κατά το παρελθόν να απουσιάζει μια συνολική στρατηγική και η υλοποίηση αυτής.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει μεγάλη εμπειρία στην εφαρμογή των συμμετοχικών διαδικασιών. Είναι ελάχιστοι οι δήμοι της χώρας που έχουν αξιοποιήσει τη διεθνή πρακτική. Κύριος λόγος είναι το θεσμικό κενό που υπάρχει, παρά την ανάγκη στην απαίτηση να διαβουλευονται τα όργανα λήψης αποφάσεων με εμπλεκόμενους φορείς

⁷⁶ Ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ Α'87/7-06-2010)

⁷⁷ Ν.4555/2018 «Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Εμβάθυνση της Δημοκρατίας - Ενίσχυση της Συμμετοχής - Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α. [Πρόγραμμα «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ Ι»]» (ΦΕΚ Α'133/19-07-2018)

(stakeholders) και ενδιαφερόμενες ομάδες πληθυσμού προκειμένου να διαμορφωθεί το κατάλληλο περιβάλλον κοινωνικού ελέγχου της τοπικής εξουσίας με το δικαίωμα των δημοτών να υποβάλλουν αναφορές και ερωτήσεις προς τα όργανα του Δήμου και της Κοινότητας.

Επίσης, παρά την καθιέρωση της Χάρτας Δικαιωμάτων του Δημότη, την κατάρτιση Οδηγού του Δημότη και την υποχρέωση της δημοτικής και κοινοτικής αρχής να προβαίνει σε ετήσιο Απολογισμό Πεπραγμένων σε δημόσια συνεδρίαση με σκοπό την εμπάθυνση της δημοκρατίας τη διαφάνεια και την καλή πρακτική, δεν έχει καταστεί εφικτό να δημιουργηθεί το πλαίσιο για την ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών στην διαμόρφωση των αποφάσεων που λαμβάνουν τα τοπικά συμβούλια.

Η αυτονομία της τοπικής αυτοδιοίκησης, η διαθεσιμότητα των τοπικών πόρων, η οργάνωση των πολιτών και τα συμφέροντα, καθώς και τα συστήματα πολιτικών κομμάτων που έχουν αναπτυχθεί θεωρούνται προαπαιτούμενα για την επιτυχή εφαρμογή του συμμετοχικού προϋπολογισμού.

Η αναγνώριση αυτής της ανάγκης στον ελληνικό χώρο αποτυπώθηκε και σε θεσμικό επίπεδο μέσα από την κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων⁷⁸ (Κ.Δ.Κ) και την ψήφιση (τουλάχιστον επί της αρχής μέχρι τώρα) της νέας διοικητικής και χωροταξικής αναδιάρθρωσης των ΟΤΑ, στα πλαίσια του Σχεδίου Καλλικράτης, όπου γίνεται αναφορά στην τοπική δημοκρατία και την προώθηση της λαϊκής συμμετοχής στη λήψη των αποφάσεων μέσω τοπικών δημοψηφισμάτων, οργανωμένων παρεμβάσεων, αλλά και μέσω της προώθησης δράσεων ενίσχυσης της διαφάνειας. Επιπλέον, η πρόθεση ενδυνάμωσης των συμμετοχικών διαδικασιών παρατηρείται και σε άλλες στρατηγικού χαρακτήρα διαδικασίες των ΟΤΑ, όπως η κατάρτιση των επιχειρησιακών προγραμμάτων στα οποία καθορίζεται η αναπτυξιακή στρατηγική σε επίπεδο τετραετίας και στην οποία προβλέπεται ρητά η διαδικασία της διαβούλευσης με την τοπική κοινωνία.

Τα βήματα της Διαύγειας και η συμμετοχή στη Διεθνή Πρωτοβουλία Συνεργασίας για την Ανοικτή Διακυβέρνηση, έχουν ήδη ενισχύσει σημαντικά τις λειτουργίες «ανοικτότητας» στο Κράτος, όμως το συνολικό θεσμικό πλαίσιο παραμένει αδύναμο χωρίς ολοκληρωμένες και ουσιαστικές ρυθμίσεις με δεσμευτικό χαρακτήρα.

Ο «Κλεισθένης», ψηφίζεται και έρχεται προκειμένου να τροποποιήσει ή και να συμπληρώσει τον προηγούμενο νόμο του «Καλλικράτη» και συγκεκριμένα με την

⁷⁸ Ν. 3463/2006 «Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων» (ΦΕΚ Α' 114/8-06-2006)

αντικατάσταση του άρθρ. 76 του Ν. 3852/10 διευρύνει το συμμετοχικό επίπεδο, αναβαθμίζοντας τη Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης, ενισχύοντας κατά αυτόν τον τρόπο τη συμμετοχικότητα των πολιτών στις τοπικές υποθέσεις.

Εκτός των άλλων αλλαγών που επέφερε ο «Κλεισθένης» σημαντική αναφορά πρέπει να γίνει στο γεγονός ότι ενισχύθηκε σημαντικά το θεσμικό πλαίσιο εποπτείας των ΟΤΑ και ενισχύθηκαν οι συμμετοχικοί θεσμοί και η διαβούλευση, χωρίς όμως κάποιο δεσμευτικό πλέγμα για την εφαρμογή τους.

Στο πεδίο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, σημαντικό σημείο για την εφαρμογή ενός συμμετοχικού προϋπολογισμού αποτελεί η βούληση και το όραμα της δημοτικής αρχής, αφού απαιτείται ο κατάλληλος σχεδιασμός και η διάθεση πόρων τόσο οικονομικών όσο και ανθρώπινων. Κυρίως όμως, η πλειοψηφία των εκπροσώπων της αυτοδιοίκησης θα πρέπει να υιοθετήσει μια περισσότερο αποκεντρωτική φιλοσοφία σε τοπικό επίπεδο, αποδεχόμενη τη διοργάνωση αμεσότερων δημοκρατικών διαδικασιών, εντός ενός πλαισίου προϋποθέσεων, εμπιστευόμενη σε μεγαλύτερο βαθμό τις τοπικές κοινωνίες και τη δυνατότητα συμμετοχής της για τη διαμόρφωση αποτελεσματικών τοπικών πολιτικών.

Ο ρόλος και η συμβολή των Δημοτικών Επιτροπών Διαβούλευσης στην διαδικασία σύνταξης και κατάρτισης προϋπολογισμών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί εξαιρετικά πενιχρός. Σε τηλεφωνικές επικοινωνίες που διεξήχθησαν με εκπροσώπους διοικήσεων Δήμων συνάγεται το συμπέρασμα ότι στις περισσότερες περιπτώσεις ακολουθείται η διαδικασία διατύπωσης γνώμης της Δημοτικής Επιτροπής Διαβούλευσης με την επίφαση της υποχρεωτικότητας ενώ στην ουσία δεν προκύπτει ρητή δέσμευση απορρέουσα από την κείμενη νομοθεσία. Η αυτό καθεαυτό συμβολή, *per se*, του έργου των συγκεκριμένων Επιτροπών χαρακτηρίζεται μεν από την προθυμία των μελών τους, πολιτών και μη κυβερνητικών οργανώσεων, να συμμετάσχουν εποικοδομητικά στην διαδικασία της διαβούλευσης εν τούτοις όμως η παρουσία τους συνοδεύεται σε πλείστες περιπτώσεις από έλλειψη πλήρους ενημέρωσης και κατάλληλης γνώσης καθώς επίσης και από ολοκληρωμένες προσεγγίσεις-τοποθετήσεις σε ένα πλαίσιο βιωσιμότητας και ορθολογικής διαχείρισης των διαθέσιμων οικονομικών πόρων του Δήμου.

Εν κατακλείδι, στο ελληνικό κράτος δεν έχει εφαρμοστεί ένα δεσμευτικό πλαίσιο για την εφαρμογή του συμμετοχικού προϋπολογισμού με σκοπό να ενισχυθούν οι δημοκρατικοί θεσμοί, η λογοδοσία του κράτους και η συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στην υλοποίηση αυτών.

4.3 Συμμετοχικός Προϋπολογισμός και Ελλάδα

4.3.1 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας στο πλαίσιο του 3^{ου} Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ανοιχτή Διακυβέρνηση, (Open Government Partnership-OGP) μέσω της νέας της Ιστοσελίδας και συγκεκριμένα στον σύνδεσμο έδωσε στους πολίτες⁷⁹ τη δυνατότητα παρακολούθησης στοιχείων προϋπολογισμού.

Επιπλέον για να είναι πιο κατανοητά τα δεδομένα επέλεξε συγκεκριμένες κατηγορίες δαπανών που είναι χαρακτηριστικές για τη δημόσια διοίκηση παρουσιάζοντας τις με συγκεκριμένες περιγραφές κατανοητές για τους πολίτες και αναφέρεται στην:

α) δημοσίευση σε απλή και κατανοητή μορφή λεπτομερειών της εκτέλεσης του προϋπολογισμού (ανοιχτός προϋπολογισμός) και την έκθεση του προϋπολογισμού (αναλήψεις υποχρεώσεων, εισπράξεις, πληρωμές).

β) ενεργό συμμετοχή των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων για την κατανομή ενός ορισμένου ποσού του προϋπολογισμού, το οποίο θα καθορίζεται κατά τη ρύθμιση του προϋπολογισμού. Το ποσό αυτό θα είναι διαθέσιμο για καινοτόμες δράσεις που οι πολίτες και οι ενδιαφερόμενοι φορείς προτείνουν και θα είναι διαθέσιμο για διαβούλευση (on-line και σε πρόσωπο με πρόσωπο συναντήσεις). Οι προτάσεις θα αξιολογηθούν και θα υποβληθούν για έγκριση από το Περιφερειακό Συμβούλιο μετά από εισήγηση της περιφερειακής υπηρεσίας.

Στην παρούσα φάση ικανοποιείται μόνο η διαφάνεια και η λογοδοσία, καθώς η συμμετοχή των πολιτών στην κατάρτιση του προϋπολογισμού δεν είναι δυνατή παρά μόνο μέσω των εκλεγμένων αντιπροσώπων τους (Περιφερειάρχη, αντιπεριφερειάρχων, περιφερειακών συμβουλίων κλπ)⁸⁰.

4.3.2 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στον Δήμο Ιωαννιτών.

Το 2019, ο Δήμος Ιωαννιτών έκανε μια δεύτερη προσπάθεια συμμετοχικού προϋπολογισμού⁸¹ με προϋπολογισμό ύψους 400.000 ευρώ, διπλάσιο σε σχέση με την προηγούμενη Πρόσκληση. Με αυτόν τον τρόπο δόθηκε η ευκαιρία σε πολίτες, οργανώσεις πολιτών και φορείς να προτείνουν το δικό τους έργο.

⁷⁹ Βλ. σχετικά www.pste.gov.gr & hello.crowdapps.net/opendata-stereas-elladas/open-budget/

⁸⁰ Βλ. σχετικά www.opengov.gr/ypes

⁸¹ Βλ. σχετικά : <https://typos-i.gr/article/symmetoxikes-geitonies>

Τώρα επίκεντρο ήταν η γειτονιά και μια εγκεκριμένη πρόταση για κάθε δημοτική ενότητα. Καθώς η κάθε πρόταση είχε όριο 50.000 ευρώ, στόχος ήταν οι μικρές παρεμβάσεις, όπως τόνισε ο κ. Μανταλόβας.

Επιστρατεύθηκε η Αρχιτεκτονική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, η οποία, με τρία εργαστήρια, θα βοηθούσε για την τεκμηρίωση κάθε πρότασης.

Η συμμετοχή των πολιτών ήταν στόχος σε πολιτικό επίπεδο όχι μόνο μέσω του συμμετοχικού προϋπολογισμού αλλά και άλλων δράσεων όπως η διαβούλευση για το Σχέδιο Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας.

Για την εξυπηρέτηση των αναγκών της εφαρμογής του συμμετοχικού προϋπολογισμού αλλά και των συμμετοχικών διαδικασιών γενικά αναπτύχθηκε η ηλεκτρονική πλατφόρμα <https://www.diavouleusi.eu/>.⁸²

Η πλατφόρμα αυτή παρέχει ενημέρωση στους πολίτες και τους εμπλεκόμενους φορείς σχετικά με τις δράσεις του Δήμου που τίθενται προς διαβούλευση.

Κατά τη 2η Πρόσκληση Υποβολής Προτάσεων για τον Συμμετοχικό Προϋπολογισμό στον Δήμο Ιωαννιτών, κλήθηκαν κάτοικοι του Δήμου, ομάδες πολιτών, πολιτιστικοί, αθλητικοί, κοινωνικοί και διάφορες συλλογικότητες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που ο κύριος στόχος τους αποσκοπούσε στην δημιουργία ενός πλαισίου για την αναβάθμιση των δημοσίων χώρων γενικότερα, την ενθάρρυνση των τοπικών ομάδων –εμπλεκόμενων φορέων της τοπικής κοινωνίας για προτάσεις παρέμβασης, για την αναζωογόνηση των γειτονιών, την ενίσχυση της κοινωνικοποίησης για την ενεργή χρήση του χώρου, την ενεργοποίηση του τοπικού ταλέντου, του ανθρώπινου δυναμικού και της δημιουργικότητας.

Ειδικότερα, οι παρεμβάσεις θα αφορούσαν σε

- αναπλάσεις χώρων και κινητές κατασκευές σε μικρή κλίμακα,
- έπιπλα δρόμου με βάση την καινοτομία,
- αστικά παιχνίδια,
- χώρους αναμονής και σκίασης,
- εναλλακτικές ενεργειακές λύσεις μικρής κλίμακας

Ο κανόνας ήταν μία πρόταση ανά φορέα, πολίτη, ομάδα, νομική οντότητα. Κάθε πρόταση έπρεπε να περιλαμβάνει τουλάχιστον παρουσίαση της υφιστάμενης

⁸² Βλ. σχετικά <https://www.diavouleusi.eu>

κατάστασης, παρουσίαση της ιδέας, κείμενο σχετικά με τον στόχο της ιδέας, παρουσίαση των προβλημάτων που θα επέλυε η παρέμβαση, και φυσικά ενδεικτικό προϋπολογισμό.

Κάθε πρόταση θα επιδέχεται βαθμολογίας με ανώτερο όριο το 100 ανάλογα με την ικανοποίηση των παρακάτω συνιστωσών: 40 βαθμοί κατά μέγιστο για την πληρότητα/ τεκμηρίωση της πρότασης, 10 βαθμοί για την τεκμηρίωση του προϋπολογισμού, 40 βαθμοί για τη συμμετοχή των πολιτών και τη συλλογικότητα των διαδικασιών για τη δημιουργία και υποβολή της πρότασης, και 10 βαθμοί για τις προβλέψεις για άτομα με ειδικές ανάγκες.

Η βαθμολογία δίνεται από την **Επιτροπή Αξιολόγησης** που στη συνέχεια εισηγείται τεκμηριωμένα στην **Επιτροπή Επιλογής** (με μέλη τον δήμαρχο, τους αντιδημάρχους Προγραμματισμού, Υποδομών, Οικονομικών, Πρασίνου-Πολεοδομίας, έναν δημοτικό σύμβουλο από κάθε παράταξη και 5 πολίτες τυχαία επιλεγμένους αλλά εγγεγραμμένους για τη διαδικασία).

Στη συνέχεια θα καταρτίζεται από την **«Επιτροπή Επιλογής»** λίστα κατάταξης των προτάσεων που προκρίνονται για υλοποίηση.

Η Επιτροπή Επιλογής καταρτίζει λίστα κατάταξης όσων προτάσεων εγκρίνονται για υλοποίηση, με τον συνολικό προϋπολογισμό τους να είναι 400.000 ευρώ, με μικρό περιθώριο αύξησής του σε περίπτωση ισοβαθμίας προτάσεων.

Επιλέχθηκαν οι προτάσεις, πώς συνεχίζεται η διαδικασία

Όπως προαναφέρθηκε στόχος ήταν η επιλογή μίας πρότασης τουλάχιστον για κάθε δημοτική ενότητα εκ των έξι υφιστάμενων ενοτήτων, με τον μέγιστο προϋπολογισμό για κάθε πρόταση να είναι 50.000 ευρώ.

Μετά την επιλογή οι επικρατέστερες προτάσεις θα υποβάλλονται για συζήτηση στο Δημοτικό Συμβούλιο με στόχο στη συμπερίληψη στο Τεχνικό Πρόγραμμα του Δήμου, ενώ οι αρμόδιες δημοτικές υπηρεσίες έχουν την υποχρέωση δημοσίευσης «Εξαμηνιαίας Επισκόπησης Πορείας του Ετήσιου Προϋπολογισμού Πολιτών» με τη σχετική ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Η υποχρέωση για την δημοσίευση της «Εξαμηνιαίας Επισκόπησης Πορείας του Ετήσιου Προϋπολογισμού Πολιτών», θεωρήθηκε ως προϋπόθεση από τις αρμόδιες υπηρεσίες προκειμένου να ενισχυθεί ο δεσμευτικός χαρακτήρας υλοποίησης των επιλεγμένων προτάσεων από την εκάστοτε Δημοτική Αρχή και για να ενισχυθούν η διαφάνεια και η λογοδοσία.

Μετά την 1η πρόσκληση για υποβολή προτάσεων η Επιτροπή Αξιολόγησης κατέταξε τις προτάσεις που υποβλήθηκαν, ενώ η Επιτροπή Επιλογής πρότεινε προς υλοποίηση οκτώ πρώτες προτάσεις συνολικού προϋπολογισμού 238.000 ευρώ (μικρή υπέρβαση του αρχικού ποσού των 200.000 ευρώ λόγω ισοβαθμίας των τελευταίων τριών προτάσεων).

Αναλυτικά οι πρώτες οκτώ προτάσεις⁸³ που προτάθηκαν είναι:

A/A	Πρόταση	Π/Υ	Μέσος όρος Βαθμολογίας
1	Κινητικότητα για όλους	49.965,10	78,00
2	Διεξαγωγή Εθνικού Τουρνουά Καλαθοσφαίρισης με αμαξίδιο και δημιουργία τοπικής ομάδας	26.500,00	76,67
3	Δημιουργία της πρώτης ανοιχτής – ελεύθερης βιβλιοθήκης στα Γιάννινα μέσα σε ένα πάρκο, ζωντανό κύτταρο πολιτισμού.	37.500,00	75,00
4	Διαμόρφωση αυτοδιαχειριζόμενου χώρου δημιουργικότητας και ψυχαγωγίας νέων.	18.090,00	72,33
5	Διαμόρφωση – ανάπλαση δημοτικού ακάλυπτου χώρου στον κόμβο των Δώδεκα Αποστόλων, περιοχή Αμπελοκήπων ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ “Η ΚΑΛΛΙΘΕΑ” ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	30.000,00	71,67
6	Διαμόρφωση Κοινόχρηστου Χώρου – Χώρος Αναψυχής – Μέλανδρα	50.000,00	70,00
7	Εκπαιδευτικές Βιωματικές Δράσεις Ευαισθητοποίησης: ένα μικρό ενεργειακό πάρκο στο Γενικό Λύκειο Πεδινής	12.200,00	70,00
8	Διαμόρφωση λειτουργία Πνευματικής στέγης	13.750,00	

Ακολουθώντας τη διεθνή πρακτική των εφαρμοσμένων συμμετοχικών προϋπολογισμών ο Δήμος Ιωαννιτών είναι ο μοναδικός Δήμος στην Ελλάδα που αξιοποίησε αυτήν την τεχνογνωσία και ανέπτυξε τον δικό του συμμετοχικό προϋπολογισμό, εφαρμόζοντας κατά αυτόν τον τρόπο έναν συμμετοχικό τρόπο διακυβέρνησης σε επίπεδο Τ.Α.

⁸³Βλ.σχετικά: www.diavouleusi.eu,

Ενίσχυσε την πληροφόρηση των δημοτών μέσω των νέων τεχνολογιών της Ανοικτής Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης χρησιμοποιώντας την πλατφόρμα www.diavouleusi.eu, η οποία από μόνη της ως μέσο πληροφόρησης δεν θεωρείται επαρκές. Η συμμετοχή των πολιτών σε τέτοιες πρωτοποριακές για την Τοπική Αυτοδιοίκηση διαδικασίες επαφίενται στη βούληση της εκάστοτε δημοτικής αρχής.

Σημαντικό είναι το γεγονός πως υπήρξε πρόθεση από την πλευρά της δημοτικής αρχής για την ενδυνάμωση της κουλτούρας της συμμετοχής των πολιτών με δεδομένο το υφιστάμενο πλαίσιο.

Μετά από τηλεφωνική επικοινωνία με τον κο Φλούδα Βασίλειο Προϊστάμενο της Δ/σης Προγραμματισμού του Δήμου Ιωαννιτών, εξαιτίας της υφιστάμενης κατάστασης που έχει προκληθεί από την πανδημία της Covid-19 η εκτέλεση της 2^{ης} Πρόσκλησης Υποβολής Προτάσεων για τον Συμμετοχικό Προϋπολογισμό στον Δήμο Ιωαννιτών έχει αναβληθεί μέχρι νεωτέρας. Το μοντέλο που υιοθετήθηκε για την εφαρμογή του ΣΠ βασίστηκε στο πρότυπο της πόλης του Παρισιού, χωρίς όμως να καθίσταται δυνατή μεγαλύτερη προσέλευση - συμμετοχή από τη μεριά των πολιτών και των εμπλεκόμενων φορέων και αυτό εξαιτίας της αδυναμίας ευαισθητοποίησης των πολιτών πάνω σε δημοσιονομικά ζητήματα και της αδυναμίας ενημέρωσης και εκπαίδευσης των πολιτών σε δημοσιονομικά θέματα.

Σημαντικό ζήτημα που προκύπτει για την εφαρμογή του εργαλείου του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού, σύμφωνα με την γνώμη του κου Φλούδα, είναι η έλλειψη εμπιστοσύνης από την πλευρά των πολιτών αλλά και η έλλειψη κουλτούρας για την ενεργό συμμετοχή.

Εξίσου σημαντικό είναι το ζήτημα της σύνταξης των μελετών από την Διεύθυνση Τεχνικών Έργων. Υπάρχει μεγάλη καθυστέρηση στην υλοποίηση των σχετικών προτάσεων λόγω έλλειψης προσωπικού και φόρτου εργασίας, αλλά και της αδυναμίας συντονισμού μεταξύ των Υπηρεσιών . (Σύνταξη Μελέτης – Εκκίνηση Διαγωνιστικής Διαδικασίας –Ανάδοχος- Χρονοδιάγραμμα Υλοποίησης εργασιών-έργων).

4.3.3 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στον Δήμο Αθηναίων.

Ο Δήμος Αθηναίων⁸⁴ μέσω της διαδικασίας αυτής επιχειρεί να ενισχύει τη συμμετοχή των δημοτών στην επίλυση των τοπικών προβλημάτων.

Σε πρώτη φάση μέσω αυτής της ηλεκτρονικής πλατφόρμας επιχειρείται σε πρώτη φάση να γίνει καταγραφή των σημαντικών προβλημάτων που σχετίζονται με το σύνολο της πόλης και όχι μόνο συγκεκριμένες περιοχές. Οι απόψεις και τα προβλήματα θα κατατεθούν για κάθε δημοτική ενότητα ξεχωριστά.

Βασική μέριμνα είναι μέσα από τα προβλήματα και τις απόψεις που θα καταθέσουν οι πολίτες να διαφανούν και να αναδειχθούν τα κρίσιμης σημασίας ζητήματα που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης και επίλυσης από την Δημοτική Αρχή.

Για τον λόγο αυτό ένας ειδικός διαμορφωμένος ιστότοπος, φιλικός για τον χρήστη, θα περιμένει όλους τους πολίτες της Αθήνας να καταγράψουν τη γνώμη τους για τα καίρια προβλήματα. Θα δίνεται επίσης η ευκαιρία να προταθούν δράσεις για την αναβάθμιση και ανάπτυξη της εκάστοτε δημοτικής ενότητας.

Λαμβάνοντας υπόψη τις πραγματικές ανάγκες η Δημοτική Αρχή μέσω των Υπηρεσιών της θα μπορέσει να καταρτίσει ένα επιχειρησιακό πλάνο προκειμένου να επέμβει και να δώσει αποτελεσματική επίλυση των ζητημάτων συμβάλλοντας κατά αυτόν τον τρόπο στην ουσιαστική βελτίωση της ποιότητας της καθημερινότητας των πολιτών.

Αυτή η ηλεκτρονική πλατφόρμα απευθύνεται τόσο στους δημότες της Αθήνας όσο και στους επισκέπτες της πόλης, από τους οποίους ζητούνται προτάσεις για θέματα που αφορούν αποκλειστικά αρμοδιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Αυτή η διαδικασία φιλοδοξεί να ενισχύσει την κοινότητα και τη συμμετοχή. Αναμένεται ότι οι ενεργοί πολίτες θα συμπαρασύρουν το σύνολο των πολιτών να συμμετέχουν ώστε να λυθούν θέματα που σχετίζονται με τη βελτίωση της καθημερινότητας της πόλης.

⁸⁴ Βλ. σχετικά <https://m.cityofathens.gr>

Σχήμα 4.3 Κύκλος ΣΠ στον Δήμο Αθηναίων

Πες μας την πρότασή σου

Έχετε μια πρόταση για τη βελτίωση του Δήμου μας; Προσθέστε την εδώ και δείτε την να υλοποιείται!

Μέσω αυτής της πλατφόρμας όλοι οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στην αναδόμηση του Δήμου Αθηναίων.

Διαδικασία Αξιολόγησης

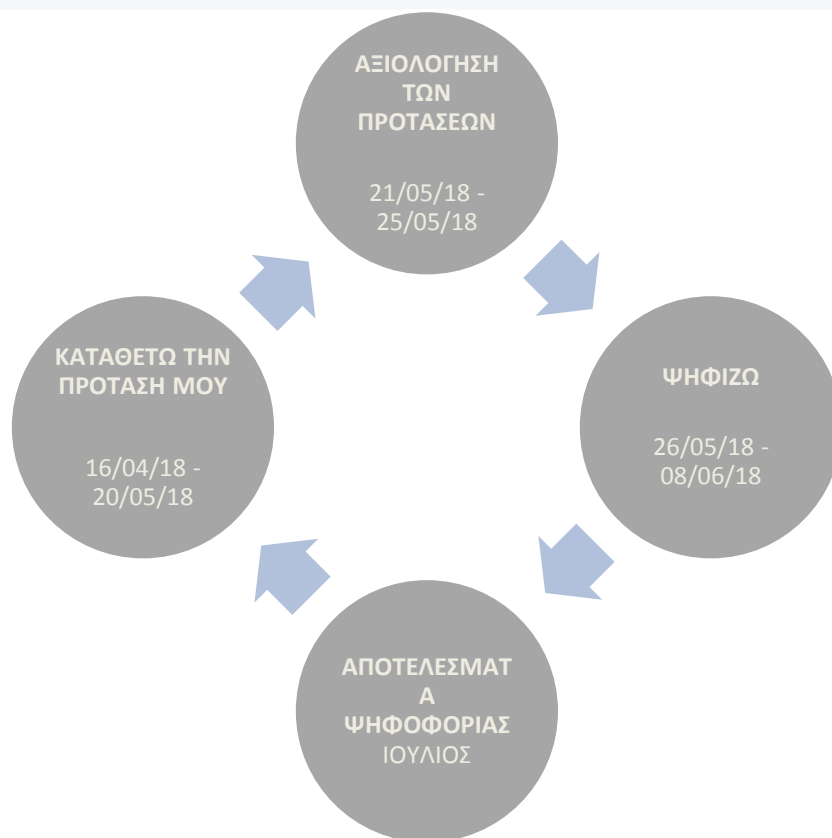
Όλες οι προτάσεις των πολιτών θα αξιολογηθούν με ισάξια κριτήρια και θα δημοσιευτούν στη σελίδα αυτή.

Θέλουμε να δώσουμε σε όλους εσάς τη δυνατότητα να ακουστούν οι προτάσεις σας και να γίνουν πραγματικότητα.

Ψήφισε

Όλες οι προτάσεις που θα εγκριθούν, θα είναι διαθέσιμες να ψηφιστούν από τους πολίτες του Δήμου μας. Ψηφίστε και βοηθήστε μας να βελτιώσουμε το Δήμο μας με βάση τις δικές σας προτιμήσεις.

Πέρα από τη σχετική πλατφόρμα του Δήμου Αθηναίων στο διαδίκτυο δεν υπάρχει το αντίστοιχο «follow up» για το χρονοδιάγραμμα και την εξέλιξη της πορείας των υποβληθέντων και αξιολογημένων προτάσεων καθώς και για το ποσοστό υλοποίησής τους.

4.3.4 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στον Δήμο Κηφισιάς.

Ο Δήμος Κηφισιάς είναι δήμος του Βόρειου Τομέα Αθηνών της Περιφέρειας Αττικής που συστάθηκε με το πρόγραμμα Καλλικράτης από την συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων Κηφισιάς, Νέας Ερυθραίας και Εκάλης.

Στον Δήμο Κηφισιάς⁸⁵ διατέθηκε το ποσό των 250.000 ευρώ από τον Προϋπολογισμό του 2016⁸⁶, το οποίο ισόποσα δόθηκε στις τρεις δημοτικές ενότητες, για μικρά και πρωτότυπα τεχνικά έργα καθώς και για υπηρεσίες, που οι ίδιοι οι δημότες επιθυμούν να υλοποιηθούν στην περιοχή τους. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε ήταν η εξής:

⁸⁵Βλ. σχετικά: <https://amarysia.gr/kifisia>

⁸⁶Βλ. σχετικά: <https://www.kifissia.gr/el/StratigikesProtereotitesProipologismos>

Σχήμα 4.4 Κύκλος ΣΠ στον Δήμο Κηφισιάς

ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΚΗΦΙΣΙΑΣ

Η Άμεση Δημοκρατία
γίνεται πράξη

ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ 2016

ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΜΑΣ
(250.000€ συνολικά για Κηφισιά, Νέα Ερυθραία, Εκάλη)

Πάρε μέρος σε
Επιτροπές Ενεργών Πολιτών
Πρότεινε Έργα, Δράσεις και
Υπηρεσίες για τη συνοικία σου

ΕΣΥ
ΣΥΝΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙΣ
ΕΣΥ ΜΠΟΡΕΙΣ
ΝΑ ΑΛΛΑΞΕΙΣ
ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΑΣ

Έλα στις
Συνοικιακές
Συνελεύσεις

Συμμετέχω Συζητώ Συναποφασίζω

Το πρόγραμμα προβλέπει την υλοποίηση μικρής κλίμακας έργων ή υπηρεσιών που αφορούν στην αναβάθμιση των γειτονιών και τα οποία έχουν προτείνει οι δημότες μέσω των Συνοικιακών Συνελεύσεων και των εκλεγμένων Συνοικιακών Συμβουλίων.

Στον Συμμετοχικό Προϋπολογισμό του 2020 ήδη έχει ολοκληρωθεί το μεγαλύτερο μέρος των προτάσεων των πολιτών που αφορά στην αντικατάσταση των παλαιών λαμπτήρων με τοποθέτηση λαμπτήρων φωτισμού νέας τεχνολογίας τύπου Led. Παρεμβάσεις φωτισμού πραγματοποιήθηκαν στις συνοικίες Αλωνίων, Πολιτείας, Άνω Κηφισιάς, Μορτερού, Συνοικισμού Νέας Ερυθραίας κ.α. Με τα έργα αυτά στις γειτονιές επιτυγχάνεται καλύτερος φωτισμός, μείωση του κόστους κατανάλωσης ηλεκτρικού ρεύματος ενώ είναι παρεμβάσεις με περιβαλλοντικό αποτύπωμα για τον Δήμο μας.

Οι πολίτες μέσω των συμμετοχικών διαδικασιών αιτήθηκαν παρεμβάσεις αποκατάστασης επικίνδυνων σημείων σε πεζοδρόμια και σημειακά σε οδοστρώματα. Τα τεχνικά συνεργεία του Δήμου ήδη έχουν προχωρήσει σε αποκαταστάσεις οδοστρώματος στην οδό Παλαιολόγου, στην κατασκευή πεζοδρομίου και κρασπέδων στην οδό Αγίου Σεραφείμ, την Τατοίου, την Όθωνος, Αχαρνών, την 1η Μάη, Μαρίνου Αντύπα, Αραβοσιτά κ.α.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνουν οι πολίτες, σύμφωνα με τις προτάσεις του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού 2020 και στους χώρους πρασίνου. Τέτοιοι χώροι έχουν ήδη συντηρηθεί όπως ο χώρος πέριξ του Γυμναστηρίου Πολιτείας, ή έχουν αναμορφωθεί όπως το τριγωνικό πάρκο στην συμβολή των οδών Ερυμάνθου και Κηφισού ή έχουν πραγματοποιηθεί μικρά έργα όπως η αντικατάσταση της ξύλινης πέργκολας στο Μορτερό Νέας Ερυθραίας.

Σύμφωνα με τον αντιδήμαρχο Τεχνικών Υπηρεσιών Αλέξιος Μακρής, τα αιτήματα των πολιτών που προέκυψαν μέσω των συμμετοχικών διαδικασιών ανήλθαν σε 79 και είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο ρυθμός υλοποίησής τους.⁸⁷

⁸⁷Βλ. σχετικά: <https://amarysia.gr/kifisia/>

4.3.5 Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός στον Δήμο Θεσσαλονίκης.

Σύμφωνα με τον Απολογισμό του Δήμου Θεσσαλονίκης μεταξύ των άλλων οι Δημοτικές Ενότητες είναι ήδη εξοπλισμένες με θεσμικά εργαλεία, τα οποία τους δίνουν δυνατότητες να ανταποκριθούν με επάρκεια στις νέες συνθήκες.⁸⁸

➤ Ο ψηφισμένος από το Δημοτικό Συμβούλιο (2015) «Κανονισμός Λειτουργίας Κοινοτικών Συμβουλίων», θεσμοθέτησε δυνατότητες εξωστρέφειας, δημοκρατικού προγραμματισμού και συμμετοχής του δημότη.

➤ Η λειτουργία και οι δράσεις των Θεματικών Επιτροπών των Κοινοτικών Συμβουλίων με τη συμμετοχή αιρετών και μη μελών ήταν και κατά τα έτη 2018/19 διαφοροποιημένες ανά θεματική ενότητα και ανά Κοινότητα ως προς το αντικείμενο, τη συμμετοχή και την αποτελεσματικότητα, ενώ υπήρξαν και Επιτροπές που δεν λειτούργησαν.

Με το σύνθημα **«Αγαπό την πόλη μου, υιοθετώ την γειτονιά μου»** προωθήθηκε η αλλαγή στην αντίληψη του ρόλου και της αποστολής των Κοινοτήτων και δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση της συμμετοχής των δημοτών μέσω της συγκρότησης τοπικών συνεργείων. Τα τοπικά αυτά συνεργεία συγκροτήθηκαν από αιρετούς εκπροσώπους, υπηρεσιακούς παράγοντες του Δήμου και τυπικούς ή άτυπους εμπλεκόμενους φορείς.

Παρά το γεγονός ότι σημειώθηκαν περιπτώσεις βελτίωσης και διάχυσης των δράσεων, το εν λόγω εγχείρημα δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Βασικότερες αιτίες εξακολουθούν να αποτελούν σύμφωνα με τον δημοσιευμένο Απολογισμό της Δημοτικής Αρχής,

- α) η έλλειψη συμμετοχικής κουλτούρας και η διάχυτη απογοήτευση των πολιτών.
- β) η απουσία θεσμοθετημένων διαδικασιών καθώς και η έλλειψη οικονομικών πόρων και υποδομών,
- γ) η απουσία «εργαλείων» διευκόλυνσης των συμμετοχικών διαδικασιών,
- δ) η έλλειψη ουσιαστικών αρμοδιοτήτων των Κοινοτικών Συμβουλίων λόγω του προσανατολισμού τους κυρίως σε δράσεις πολιτιστικού, ψυχαγωγικού, εκπαιδευτικού, αθλητικού και κοινωνικού χαρακτήρα.
- ε) η αντικειμενική αδυναμία των υπηρεσιών για την στήριξη της συμμετοχικότητας, λόγω του διαφορετικού χαρακτήρα της αποστολής τους (διοικητική μέριμνα).

⁸⁸ Βλ. σχετικά: <https://thessaloniki.gr/wp-content/uploads/2019/07/APOLOGISMOS-2018.pdf>

Με τον εντοπισμό των σχετικών αδυναμιών από την διοίκηση του Δήμου, επιχειρήθηκε να ενισχυθούν αφενός οι κοινότητες με εργαλεία και μεθόδους βελτίωσης της λειτουργίας τους και αφετέρου να προωθηθούν οι συμμετοχικές διαδικασίες. Αναφορικά με τον **Συμμετοχικό σχεδιασμό** και σε συνεργασία με στελέχη του Γραφείου Αστικής Ανθεκτικότητας του προγράμματος «ResilientThessaloniki» σχεδιάστηκε στην Ε΄ Δημοτική Κοινότητα πιλοτική δράση με θέμα **«Συν δημιουργώντας έναν δημόσιο χώρο χωρίς αποκλεισμούς»**. Η συνέχιση της προσπάθειας εκκρεμεί.

Παράλληλα έγινε σχετική προσπάθεια προκειμένου να τυποποιηθούν και να διευκολυνθούν οι διοργανωτικές διαδικασίες εκδηλώσεων αλλά και παρεμβάσεων στον δημόσιο χώρο από ομάδες δημοτών. Έτσι η ομάδα του «Resilient Thessaloniki» σε συνεργασία με αιρετούς και τις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου ετοίμασε έναν “βήμα προς βήμα” «Οδηγό Επεξεργασίας της αδειοδότησης **συμμετοχικής** δράσης στον δημόσιο χώρο της γειτονιάς με πρωτοβουλία πολιτών». Δυστυχώς, ο τελικός στόχος δεν επετεύχθη και η ολοκλήρωση της προσπάθειας εκκρεμεί.

Σχετικά με τον **Συμμετοχικό σχεδιασμό**, πραγματοποιήθηκε ένα αστικό πείραμα για τη συγκρότηση ενός δικτύου χώρων κοινωνικής συνεύρεσης και δημιουργικότητας στις Δημοτικές Κοινότητες του Δήμου Θεσσαλονίκης, γνωστό ως το πρόγραμμα “Δωμάτια της Γειτονιάς” (Απρίλιος 2017) το οποίο και αποτελεί μέρος της δωρεάς του Ιδρύματος «Σταύρος Νιάρχος». Η υλοποίηση του πραγματοποιείται από τον Δήμο Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με την ΑΜΚΕ «ΠΕΡΑ» και με την υποστήριξη του «Κέντρου Επιχειρηματικής και Πολιτιστικής Ανάπτυξης».

Σε αυτό το πρόγραμμα μπορούν να συμμετέχουν δωρεάν πολίτες της περιοχής, παρέχεται πρόσβαση στο διαδίκτυο, διατίθεται χώρος για εργασία και συνεργασία, υλικά και εργαλεία παραγωγής μικρών αντικειμένων και χειροτεχνημάτων, μικρό καφέ και σαλόνι κοινωνικής συνεύρεσης καθώς και υπηρεσίες συντονισμού, διαχείρισης και **οργάνωσης κοινών δράσεων**.

Διοικητική Αποκέντρωση και Συμμετογή του Πολίτη. Στον υπό τροποποίηση Οργανισμό Εσωτερικών Υπηρεσιών του Δήμου (Ο.Ε.Υ.) είχε προβλεφθεί η σύσταση Τμήματος Διοικητικής Αποκέντρωσης και Συμμετοχής του Πολίτη με στόχο την αποτελεσματική και αναβαθμισμένη λειτουργία των Δημοτικών Κοινοτήτων.⁸⁹

(Η πρόταση παραμένει προς αξιοποίηση).

⁸⁹ Βλ. σχετικά: <https://thessaloniki.gr/wp-content/uploads/2019/07/APOLOGISMOS-2018.pdf>

Συμπερασματικά :

Η τεχνολογική αναβάθμιση της αυτοδιοίκησης (ηλεκτρονική διακυβέρνηση-ψηφιακές υπηρεσίες), η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων των Κοινοτήτων και της αυξημένης αυτοτέλειας στη διαχείριση των πόρων τους προς την κατεύθυνση της ενδοδημοτικής αποκέντρωσης, θα μπορούσε να συμβάλλει καθοριστικά :

➤ στη διεύρυνση της αντίληψης αιρετών, υπηρεσιών και δημοτών για τον ρόλο και τις ευθύνες τους,

➤ στην ανακατεύθυνση μέρους των δράσεων τους από το κυρίαρχο μοντέλο των «πολιτιστικών εκδηλώσεων» σε άλλα πεδία βελτίωσης της καθημερινότητας και της ποιότητας ζωής

➤ στον εκσυγχρονισμό του διοικητικού μηχανισμού και, κατά συνέπεια στην προσφορά ποιοτικών υπηρεσιών προς τους δημότες με ταυτόχρονη μείωση της γραφειοκρατίας, του κόστους λειτουργίας και της ταλαιπωρίας των συναλλασσομένων με τις Κοινότητες πολιτών.

➤ Το πρόγραμμα «Κλεισθένης Ι» ενίσχυσε τις αποφασιστικές αρμοδιότητες και ενθάρρυνε την συμμετοχή των δημοτών.

➤ Επιχειρήθηκε από την Δημοτική Αρχή του Δ.Θ. κατά τα έτη 2018/19 να ενισχυθούν οι Δημοτικές Κοινότητες με εργαλεία, μεθόδους και υπηρεσίες που ενδυναμώνουν την αποκέντρωση και ενθαρρύνουν τη συμμετοχικότητα.

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης μέσω της Κοινοφελούς Επιχείρησης θεσμοθέτησε το Δημοτικό Συμβούλιο Νέων και τον συμμετοχικό προϋπολογισμό για την νεολαία Συμμετοχικός Προϋπολογισμός Νέων (ΣΠΝ).

Η αποστολή του έργου είναι να ενισχυθεί ο ρόλος και η υποστήριξη των νέων και των ομάδων που σχετίζονται με αυτούς στην ενεργό συμμετοχή στην τοπική κοινωνία και έτσι να προωθηθεί η αλλαγή της κοινωνίας μέσω μιας βιώσιμης, υπεύθυνης και χωρίς αποκλεισμούς πολεοδομικής διαδικασίας η οποία θα επιτευχθεί μέσω της αναδιανομής χώρου, πολιτισμού, και θα συνδράμει στην αντιμετώπιση καιρίων ζητημάτων.

Για να υλοποιηθούν με επιτυχία πολιτικές για τους νέους, θα πρέπει οι νέοι να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων για ζητήματα που τους αφορούν.

Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός Νέων (ΣΠΝ) αποσκοπεί ακριβώς σε αυτό καθώς αποτελεί μια ουσιαστική συμμετοχή στις αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου της ΚΕΔΗΘ και αναφέρεται στους στόχους και την κατανομή οικονομικών πόρων.

Η ενίσχυση της νεολαίας και του ρόλου της, η ενεργός συμμετοχή της στις κοινωνικές αλλαγές και μια βιώσιμη, υπεύθυνη διαδικασία χωρίς αποκλεισμούς αποτελούν στόχους του έργου. Διατίθεται ο χώρος αλλά και το όραμα, ο πολιτισμός και οι κοινές ευρωπαϊκές αξίες, και εργαλεία όπως η πληροφόρηση και ο δομημένος διάλογος έτσι ώστε να ενδυναμωθούν οι νέοι και να ενισχυθεί η συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων. Αυτό το ετήσιο πρόγραμμα στη Θεσσαλονίκη είναι μέρος της τοπικής στρατηγικής για τη νεολαία.

Οι νέοι συμμετέχουν ενεργά και αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, τόσο για θέματα νεολαίας όσο και γενικότερα, μέσα από το Δημοτικό Συμβούλιο Νέων. Έτσι γίνονται ενεργοί πολίτες, και σχεδιάζουν δράσεις σε διάφορους κοινωνικούς και οικονομικούς τομείς, ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσονται αξίες ζωής. Η πρωτοβουλία και η υπευθυνότητα ενθαρρύνονται και καλλιεργούνται. Το Δημοτικό Συμβούλιο Νέων είναι συμμετοχικό όργανο όπου συμμετέχουν νέοι ηλικίας 15 έως 30 ετών ισότιμα χωρίς διακρίσεις και εξασφαλίζεται η συμμετοχή στα κοινά.

Το Δημοτικό Συμβούλιο Νέων αναδεικνύει τα δυνατά σημεία της νεολαίας και βαθαίνει τη δημοκρατικότητα, τον ρόλο του υπεύθυνου και ενεργού πολίτη, ενώ οι νέοι μαθαίνουν καλύτερα την τοπική κοινωνία και έχουν τη δυνατότητα να μεταδώσουν τις ιδέες τους, τις προτάσεις τους, να έχουν θεσμική έκφραση, να ανταλλάξουν απόψεις και να διαμορφώσουν από κοινού την τοπική κοινωνία.

Προκειμένου να ενισχυθεί η συμμετοχή των νέων στη διαχείριση τοπικών υποθέσεων που σχετίζονται με τα ενδιαφέροντά τους ενεργοποιήθηκε ο θεσμός του **Δημοτικού Συμβουλίου Νέων**⁹⁰ στον Δήμο Θεσσαλονίκης. Κύριο έργο του ΔΣΝ αποτελεί ο εντοπισμός, η ανάδειξη και η παρακολούθηση των αναγκών και των προβλημάτων της νεολαίας σε τοπικό επίπεδο. Το ΔΣΝ καλείται να αναλάβει με την συνδρομή του οικείου Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρωτοβουλίες σχετικά με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας των νέων, ενώ παράλληλα μεριμνά για τη λήψη μέτρων με σκοπό την ενεργό και αποτελεσματική συμμετοχή των νέων στην τοπική κοινωνία και η ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας με αντίστοιχα Τοπικά Συμβούλια Νέων σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο

Μέσω της λειτουργίας του Δημοτικού Συμβουλίων Νέων αναδεικνύονται οι αρετές και τα όνειρα της νεολαίας. Επιτυγχάνεται η εξάπλωση των δημοκρατικών αρχών, η ευαισθητοποίηση σε συμπεριφορές που προάγουν τον ρόλο του υπεύθυνου και ενεργού

⁹⁰ Βλ. σχετικά: <https://thessaloniki.gr/wp-content/uploads/2019/07/APOLOGISMOS-2018.pdf>

πολίτη. Δίνεται η δυνατότητα στους νέους να γνωρίσουν καλύτερα την τοπική κοινωνία και τους θεσμούς της και να συμβάλουν ουσιαστικά στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας.

Η **Στρατηγική Αστικής Ανθεκτικότητας** που εφάρμοσε ο Δήμος Θεσσαλονίκης πραγματοποίησε μια σειρά δράσεων σε συνεργασία με τις υπηρεσίες του Δήμου.

Τον Ιούνιο του 2018, έλαβε χώρα το εργαστήριο Colab «Αστική Αναζωογόνηση με βάση τη δημόσια συγκοινωνία». Βασίστηκε στην επένδυση του μετρό για την αναζωογόνηση του άξονα της Εγνατίας οδού και είχε την υποστήριξη των 100 Ανθεκτικών Πόλεων, συνδιοργανώτρια τη Διεύθυνση Βιώσιμης Κινητικότητας και Δικτύων καθώς και τη βοήθεια έξι δημοτικών υπηρεσιών.⁹¹.

Το τριήμερο εργαστήριο κατέληξε σε μία έκθεση που παρουσιάζει τη Θεσσαλονίκη ως παράδειγμα ολοκληρωμένου προγράμματος ανθεκτικότητας, από άποψη σχεδιασμού και υλοποίησης, με βάση την αστική κινητικότητα και τη συλλογική συνεργασία. Σε δεύτερο χρόνο υποβλήθηκαν προτάσεις για χρηματοδοτικές πηγές με στόχο την ωρίμανση των μελετών.

Στο συνέδριο **«Smart transportation and mobility»**, το Colab κατέκτησε τη 2η θέση ανάμεσα σε 18 υποψήφιες προτάσεις, τόσο για τη συμβολή στον τομέα των μεταφορών όσο και για τη συμμετοχικότητα της διαδικασίας.

⁹¹ Βλ. σχετικά: <https://thessaloniki.gr/wp-content/uploads/2019/07/APOLOGISMOS-2018.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το τελευταίο τμήμα της παρούσας εργασίας αποσκοπεί διαμέσου της προηγούμενης ανάλυσης των περιπτώσεων εφαρμογής της πρακτικής του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού, στην απεικόνιση των βασικών συστατικών στοιχείων για την κωδικοποίηση ενός μοντέλου η εφαρμογή του οποίου δύναται να συμβάλει στην αποτελεσματική υλοποίηση πολιτικών που πραγματώνουν την ουσία της συμμετοχικής διακυβέρνησης.

Ειδικότερα σε ότι αφορά τον ρόλο και την λειτουργία των περιφερειακών και δημοτικών διοικήσεων, απαραίτητη κρίνεται η διαμόρφωση και υλοποίηση στρατηγικών, οι οποίες να καλύπτουν το πλήρες φάσμα της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης όλων των εμπλεκόμενων φορέων μέσα από τη χρήση όλων των διαθέσιμων εργαλείων επικοινωνίας τα οποία θα θέτουν σε πρώτη προτεραιότητα τα προσδοκώμενα οφέλη του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού.

Περαιτέρω, επιτακτική κρίνεται η θεσμική κατοχύρωση των δικαιωμάτων της πρόσβασης στην πληροφορία, και της συμμετοχής του κοινού στο πλαίσιο της κατάρτισης των Συμμετοχικών Προϋπολογισμών σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να συνοδεύεται με την θέσπιση ενός κατώτατου ορίου ποσοστού (%) επί των τακτικών εσόδων του υπό κατάρτιση προϋπολογισμού σε ετήσια βάση.

Επιπλέον, επιβεβλημένη πρέπει να θεωρείται η δημιουργία ανεξάρτητων περιφερειακών διοικητικών αρχών, οι οποίες θα εστιάζουν στον έλεγχο, την παρακολούθηση, την συλλογή στοιχείων, δεδομένων και καλών πρακτικών, αναφορικά με τον Συμμετοχικό Προϋπολογισμό και θα ασκούν επικουρικό ρόλο τόσο ως προς τις υπηρεσίες των Περιφερειών όσο και προς τις αντίστοιχες υπηρεσίες των Δήμων.

Ως πρώτο στοιχείο το οποίο θα πρέπει να αναδειχθεί είναι η προσπάθεια της εκάστοτε δημοτικής αρχής να αναπτύξει μια σχέση εμπιστοσύνης με την τοπική κοινότητα, βασισμένη στη διαφάνεια, το σεβασμό, την αξιοπιστία και την ουσιαστική ενημέρωση. Η συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων για την κατανομή των πόρων προϋποθέτει επαρκώς ενημερωμένους πολίτες για τα σχέδια και το προγραμματικό λόγο της δημοτικής αρχής, διασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την ορθότητα των αποφάσεων στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.

Ακολούθως, οι εκπρόσωποι των πλειοψηφικών παρατάξεων στους ΟΤΑ Α' και Β' βαθμού υιοθετούν μια προσέγγιση αποκέντρωσης σε τοπικό επίπεδο, αποδεχόμενοι τη διοργάνωση αμεσότερων δημοκρατικών διαδικασιών, δείχνοντας εμπιστοσύνη στις τοπικές κοινωνίες και διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα συμμετοχής τους για τη διαμόρφωση αποτελεσματικών τοπικών πολιτικών.

Εν κατακλείδι, αν οι τοπικές αρχές και οι εκπρόσωποί τους επιδιώκουν τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, διασφαλίζουν με αυτόν τον τρόπο μεγαλύτερη διαφάνεια, λογοδοσία ενώ παράλληλα ανταποκρίνονται αποτελεσματικότερα στην κάλυψη των πραγματικών τοπικών αναγκών.

Αρχικά συμπεραίνουμε ότι εφαρμόζοντας μια δημοτική αρχή τον θεσμό του ΣΠ ως ξεχωριστή δράση στους άξονες ενεργειών που υλοποιεί θα μπορεί να ενισχύσει τη συμμετοχή στα πλαίσια δράσεων χρηματοδότησης και ενημέρωσης, ενισχύοντας τη συμμετοχική δημοκρατία.

- Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός μπορεί να καταργήσει τα εμπόδια μεταξύ πολιτών και κυβέρνησης, βελτιώνοντας την αμοιβαία κατανόηση και την επικοινωνία;
- Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός μπορεί να ενισχύσει τις τοπικές ομάδες, οι οποίες μπορεί μακροπρόθεσμα να βελτιώσουν την τοπική διακυβέρνηση;
- Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της σχετικότητας των υποδομών και των υπηρεσιών στις κοινότητες που εξυπηρετούν;
- Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός μπορεί να αποτελέσει εργαλείο εξεύρεσης χρηματοδοτικών εργαλείων άρα πρόσθετων εσόδων για την τοπική ανάπτυξη;
- Ποια είναι τα αποτελέσματα -οφέλη από την εφαρμογή του ΣΠ στην Τοπική Αυτοδιοίκηση;
- Είναι έτοιμη η Ελληνική κοινωνία προκειμένου να δεχτεί την θέσπιση σχετικής νομοθεσίας και να υπερκεραστούν τα συστημικά εμπόδια;
- Ποιοι είναι τελικά οι λόγοι που η πρακτική του συμμετοχικού προϋπολογισμού, έχει περιορισμένη εφαρμογή στην Ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκηση;

5.1 Συμπεράσματα

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προκύπτει ότι ο ΣΠ είναι ένας νέος σχετικά θεσμός για τα ελληνικά δεδομένα, ο οποίος όμως τυγχάνει εφαρμογής από πολλές χώρες εντός και εκτός Ευρώπης. Εξετάζοντας τόσο το θεωρητικό πλαίσιο όσο και την πρακτική

εφαρμογή του φαίνεται ότι ο ΣΠ μπορεί να έχει ουσιαστικό ρόλο στην ενεργή και δημοκρατική συμμετοχή των πολιτών, καθώς και στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των δημοτών.

Στην Ελλάδα ελάχιστοι Δήμοι υιοθέτησαν τον θεσμό του ΣΠ. Πιο συγκεκριμένα αξιοσημείωτη είναι η προσπάθεια του Δήμου Ιωαννιτών, ο οποίος εφάρμοσε ΣΠ στα πρότυπα του μοντέλου του ΣΠ του Δήμου των Παρισίων. Επίσης εξίσου σημαντική είναι η προσπάθεια του Δήμου Θεσσαλονίκης και της Κοινωφελούς του Επιχείρησης. Αν και τα αποτελέσματα εφαρμογής του στους Δήμους διαφαίνονται θετικά αποτελεί ερωτηματικό ωστόσο γιατί δεν τυγχάνει της πλήρους αποδοχής και εφαρμογής από την Τοπική Αυτοδιοίκηση γενικότερα.

Οι κυβερνητικές αποφάσεις σχετικά με τον τρόπο συγκέντρωσης, διάθεσης και δαπάνης του δημόσιου χρήματος είναι ηθικές επιλογές - που αντικατοπτρίζουν τις αξίες και τις προτεραιότητες ενός έθνους. Ο προϋπολογισμός ενός έθνους καθορίζει ποιες υπηρεσίες είναι διαθέσιμες και σε ποιον.

Οι ανοιχτοί προϋπολογισμοί βοηθούν τις κυβερνήσεις να δημιουργήσουν μια πιο ασφαλή εντολή δημιουργώντας νέες οδούς για τη σύνδεση με τους πολίτες και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης.⁹²

Η συμμετοχική δημοκρατία δεν επιβάλλεται από τις πολιτικές ηγεσίες αλλά αναδεικνύεται και οικοδομείται από τους ίδιους τους πολίτες. Αυτό είναι ένα από τα βασικότερα κύρια χαρακτηριστικά της συμμετοχικής δημοκρατίας αλλά και ένα από τα βασικότερα διακυβεύματα της επιτυχίας της ως Θεσμού. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι ένα από τα βασικά κλειδιά επιτυχίας της συμμετοχικής δημοκρατίας είναι η οικειοποίηση από τους πολίτες - και όχι η επιβολή από τους πολιτικούς - των αξιών συλλογικής σκέψης και συλλογικής δράσης.

Η ιδέα της συμμετοχικής δημοκρατίας είναι εξόχως ελκυστική σε θεωρητικό επίπεδο αλλά η πρακτική εφαρμογή της στην καθημερινότητα είναι απαιτητική και δεν τυγχάνει εφαρμογής.

Περαιτέρω, η αποτελεσματικότητα της συμμετοχικής δημοκρατίας στην πράξη δεν είναι εκ των προτέρων εξασφαλισμένη, αλλά διασφαλίζεται μέσα από συνεχή και αδιάλειπτη προσπάθεια και αυτοπεριορισμό και εξαρτάται αποκλειστικά από την προσωπική και συλλογική ευθύνη των πολιτών.

⁹² Βλ. σχετικά: <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/call-open-budgets>

Τα εμπόδια της συμμετοχικής δημοκρατίας και του συμμετοχικού προϋπολογισμού δεν είναι τόσο τεχνικο-οικονομικής φύσεως αλλά είναι περισσότερο συνυφασμένα με την κουλτούρα και τις συνήθειες, με τις ανθρώπινες συμπεριφορές και με τον τρόπο σκέψης, δράσης και οργάνωσης της ευρύτερης κοινωνίας.

Η συμμετοχική δημοκρατία ανταποκρίνεται στην κοινωνική απαίτηση να τεθούν οι πολίτες στο επίκεντρο της λήψης των δημόσιων αποφάσεων. Πολλές Δημοτικές Αρχές ανέλαβαν την πρόκληση ορισμένες τοπικές πολιτικές να σχεδιάζονται απευθείας από τους πολίτες.

Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός ως μοντέλο συμμετοχικής δημοκρατίας περιγράφεται ως μηχανισμός αναδιανομής της εξουσίας αναφορικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και ξεχωρίζει ως μια πρωτοβουλία που εμπλέκει τους πολίτες σε έναν συνεχή κύκλο πρότασης, απόφασης και παρακολούθησης των δημοτικών προϋπολογισμών αναφορικά κυρίως με τις δαπάνες ενώ αναδύεται ταυτόχρονα ως μια δημοκρατική εναλλακτική και ως πρωτοβουλία που ενισχύει τους χώρους συμμετοχής και λήψης αποφάσεων.

Όπου έχει εφαρμοστεί ο θεσμός του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού, υπήρξαν θετικοί αντίκτυποι στη διαφάνεια, στη λογοδοσία και τον κοινωνικό έλεγχο των δημόσιων πολιτικών, δόθηκε μεγαλύτερη προσοχή στις απαιτήσεις της περιοχής και των πολιτών και παρατηρήθηκε αύξηση της κοινωνικής και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας της τοπικής ανάπτυξης.

Αυτό που διαφαίνεται ξεκάθαρα είναι η δυσπιστία απέναντι στους πολιτικούς εκπροσώπους και ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάζονται οι δημόσιες πολιτικές γεγονός που συντέλεσε στη δημιουργία νέων δημοκρατικών εναλλακτικών λύσεων, υιοθετώντας ολοένα και περισσότερο νέους μηχανισμούς και τύπους ανοικτής διακυβέρνησης μέσα από τους οποίους μπορούν να συμμετέχουν οι πολίτες.

Γενικά, οι συμμετοχικοί προϋπολογισμοί τείνουν να περιλαμβάνουν μια σειρά θετικών στοιχείων όπως για παράδειγμα ότι η εφαρμογή τους θα διευρύνει τη συμμετοχή των πολιτών στη δημόσια ζωή, ότι θα αυξήσουν τη διαφάνεια στη διοίκηση και τη λογοδοσία. Από μια ευρύτερη προοπτική, η αξιοποίηση του συγκεκριμένου εργαλείου συμβάλλει καθοριστικά στον εκδημοκρατισμό της ίδιας της δημοκρατίας. Φυσικά, όπως έχει ήδη λεχθεί, υπάρχουν πολλές τυπολογίες που ποικίλλουν ανάλογα με την προέλευση κάθε πρωτοβουλίας, τον σχεδιασμό της ίδιας της διαδικασίας και τη συμμετοχή των μερών. Αξίζει να αναφερθεί ότι ονομάζοντας μια διαδικασία διαβούλευσης «συμμετοχικό προϋπολογισμό», δεν σημαίνει ότι είναι συμμετοχική. Οι

πολίτες πρέπει να συμμετέχουν από το αρχικό στάδιο του σχεδιασμού της ίδιας της διαδικασίας ενώ οι Δημοτικές Αρχές θα πρέπει να αναλαμβάνουν ξεκάθαρα τη δέσμευση για την υλοποίηση των αποφάσεων.

Οι βασικές πρώτες χώρες που εφάρμοσαν τον θεσμό του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού βασιζόμενες στο πείραμα των χωρών της Λατινικής Αμερικής ήταν οι της Γαλλίας, της Ισπανίας και της Ιταλίας. Στην Ισπανία, για παράδειγμα, ο συμμετοχικός προϋπολογισμός μπορεί σε μεγάλο βαθμό να θεωρηθεί ως ο ιδανικός τύπος «Porto Alegre προσαρμοσμένος για την Ευρώπη». Ωστόσο, σε άλλες πόλεις, ο αντίκτυπος του βραζιλιάνικου παραδείγματος ήταν πιο έμμεσος, όπως στις περιπτώσεις στις οποίες η συμμετοχή δεν απευθύνεται σε μεμονωμένους πολίτες. Σε αυτόν τον τύπο, συγκαταλέγονται διάφοροι εμπλεκόμενοι φορείς, ΜΚΟ, συνδικάτα και άλλες οργανωμένες ομάδες ως κύριοι παράγοντες. Αυτό το μοντέλο βασίζεται σε μια νεο-εταιρική λογική και ονομάζεται «*Συμμετοχή οργανωμένων συμφερόντων*»

Μια άλλη διαφορά είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι προτάσεις των πολιτών. Στο μοντέλο «*Porto Alegre προσαρμοσμένο για την Ευρώπη*» υπάρχει μεγάλη πίεση για την υλοποίηση των προτάσεων που προκύπτουν κατά τη διαδικασία συμμετοχικού προϋπολογισμού, επειδή η τοπική αυτοδιοίκηση δεσμεύεται για την αποδοχή τους. Αν και το δημοτικό συμβούλιο λαμβάνει την τελική απόφαση, εντούτοις οι πολίτες μπορούν να θεωρηθούν ότι έχουν de facto (συν-) αρμοδιότητα στην λήψη αποφάσεων. Στο μοντέλο «*Συμμετοχή οργανωμένων συμφερόντων*», οι κανόνες μπορεί να είναι πιο ανεπίσημοι από ό, τι στο μοντέλο Porto Alegre και μπορεί να οδηγήσουν σε μια απλή συμβουλευτική διαδικασία.

Ενώ παραδείγματα του μοντέλου «*Συμμετοχή εγγύτητας*» βρίσκονται κυρίως στη Γαλλία, το μοντέλο «*Διαβούλευση για τα δημόσια οικονομικά*» είναι χαρακτηριστικό των συμμετοχικών προϋπολογισμών στη Γερμανία. Και τα δύο έχουν από κοινού ότι περιλαμβάνουν απλώς συμβουλευτικές διαδικασίες. Στη Γερμανία και σε ορισμένα γαλλικά πειράματα, οι συμμετέχοντες κινητοποιούνται (συμπληρωματικά) βάσει τυχαίας επιλογής από το μητρώο των εκλογέων.

Το μοντέλο «*Διαβούλευση για τα δημόσια οικονομικά*» μπορεί να διατηρήσει κάποια επιρροή από το Porto Alegre, αλλά είναι de facto περισσότερο προερχόμενο από τις συμμετοχικές τάσεις στις νέες στρατηγικές δημόσιας διαχείρισης. Στη Γερμανία, εισήχθη από την πόλη Christchurch της Νέας Ζηλανδίας. Το μοντέλο «*εγγύτητα*» περιλαμβάνει κυρίως γειτονιές και σχετίζεται με επενδύσεις σε αυτό το επίπεδο. Σε γενικές γραμμές, ο όρος «*εγγύτητα*» έχει δύο σημασίες. Αφενός αναφέρεται σε μια

γεωγραφική εγγύτητα, με την έννοια, για παράδειγμα, της διοργάνωσης πολλών συναντήσεων εντός γειτονιών και όχι μόνο μιας συνάντησης στο δημαρχείο. Από την άλλη πλευρά, ο όρος σημαίνει στενή επαφή μεταξύ της δημοτικής ηγεσίας ή της διοίκησης και των πολιτών.

Η δεύτερη παραλλαγή στοχεύει στην εξισορρόπηση του ελλείμματος του προϋπολογισμού. Στις πόλεις της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, για παράδειγμα, η συμμετοχική διαδικασία προϋπολογισμού βασίζεται σε επιλογές για έναν ισορροπημένο προϋπολογισμό: περικοπές στο κόστος προσωπικού και λειτουργικά έξοδα ή αύξηση φόρων και τελών. Αντίθετα, με το μοντέλο «Συμμετοχή εγγύτητας», η ποιότητα της συζήτησης μπορεί να είναι καλύτερη, επειδή οι πολίτες μερικές φορές εργάζονται σε μικρές ομάδες που συναντιούνται επανειλημμένα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Το μοντέλο «*Διαβούλευση για τα δημόσια οικονομικά*» είναι ενδιαφέρον υπό την έννοια ότι αποτελεί μέρος ενός συνολικού εκσυγχρονισμού της τοπικής γραφειοκρατίας, παρόλο που μια συζήτηση που περιορίζεται σε μία ή δύο συναντήσεις το χρόνο δεν μπορεί να παράγει τεράστια αποτελέσματα. Επιπλέον, η συμμετοχή των πολιτών αποτελεί μόνο «προσάρτημα» αυτής της διαδικασίας εκσυγχρονισμού, χωρίς άμεση σχέση με τα κοινωνικά προβλήματα και με την ανανέωση της πολιτικής. Το μοντέλο «*Συμμετοχή εγγύτητας*» μπορεί να προκαλέσει μια συζήτηση μεταξύ των πολιτών και των μελών της διοίκησης / του συμβουλίου, αλλά δύσκολα παράγει αποτελέσματα εκσυγχρονισμού σε επίπεδο πόλης. Και στα δύο μοντέλα, η λογοδοσία είναι χαμηλή όσον αφορά την υλοποίηση των προτάσεων και η αυτονομία της κοινωνίας των πολιτών είναι αδύναμη.

Το βασικό αίτημα του συμμετοχικού προϋπολογισμού έχει να κάνει με περισσότερη διαφάνεια. Μέχρι στιγμής, ωστόσο, η διαφάνεια δεν ήταν επαρκής για να δώσει τη δυνατότητα στους πολίτες να ελέγχουν τα οικονομικά της πόλης. Πέρα από τη διαφάνεια, με την εφαρμογή του εργαλείου του συμμετοχικού προϋπολογισμού έχει παρατηρηθεί βελτίωση των δημόσιων υπηρεσιών βάσει των προτάσεων των πολιτών, καλύτερη συνεργασία μεταξύ επιμέρους διοικητικών υπηρεσιών, επιτάχυνση των εσωτερικών διοικητικών λειτουργιών και μεγαλύτερη ανταπόκριση από μέρους της δημόσιας διοίκησης. Αντίθετα, η μείωση του κόστους και οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις της διοίκησης μέσω του συμμετοχικού προϋπολογισμού τείνουν να αποτελούν την εξαίρεση.

Για παράδειγμα, στην Ισπανία, ο συμμετοχικός προϋπολογισμός έχει περιορίσει τη διοίκηση να περιγράψει την απόδοσή της δίνοντας απλά αποτελέσματα, να βελτιώσει

τον συντονισμό των υπηρεσιών και επίσης να παρουσιάσει τις διοικητικές δραστηριότητες με διαφανή τρόπο, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά. Παρ' όλα αυτά, φαίνεται πολύ εύλογο ότι ένα σημαντικό κριτήριο της επιτυχίας του συμμετοχικού προϋπολογισμού είναι η σύνδεση μεταξύ της συμμετοχής και μιας ολοκληρωμένης διαδικασίας εκσυγχρονισμού.

Σε πολλές περιπτώσεις, ο συμμετοχικός προϋπολογισμός συνέβαλε στη βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ πολιτών, της διοίκησης και της τοπικής πολιτικής ελίτ. Η αυξημένη προσέλευση ενδεχομένως να είναι το αποτέλεσμα μιας συμμετοχικής προσέγγισης που η τοπική αυτοδιοίκηση έχει υιοθετήσει γενικά. Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός μπορεί να έχει θετικές επιπτώσεις στην πολιτική κουλτούρα και τις ικανότητες των συμμετεχόντων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οδηγεί σε καλύτερο συντονισμό της κοινωνίας των πολιτών, ιδίως σε περιπτώσεις όπου πραγματοποιούνται τακτικές συναντήσεις για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα αντί να υπάρχει μία και μόνο ετήσια εκδήλωση. Ωστόσο, τα δημοτικά συμβούλια σπάνια χρησιμοποιούν τις συγκεκριμένες προτάσεις των πολιτών ως «πτυξίδα» για τις τελικές αποφάσεις τους (με μερικές εξαιρέσεις στην Ισπανία και την Ιταλία). Αυτό οφείλεται, μεταξύ άλλων, στο γεγονός ότι οι κεντρικές πτυχές του προϋπολογισμού συχνά δεν συζητούνται στη συμμετοχική διαδικασία.

Η αντίθεση μεταξύ της κατάστασης στην Ευρώπη και τη Βραζιλία είναι ακόμη πιο έντονη όσον αφορά την πτυχή της κοινωνικής δικαιοσύνης. Προκειμένου να επιτευχθούν πιο παγκόσμια αποτελέσματα από την άποψη της κοινωνικής δικαιοσύνης, ο συμμετοχικός προϋπολογισμός πρέπει να περιλαμβάνει τη συμμετοχή διαφορετικών ομάδων και διαφορετικών κοινωνικών στρωμάτων (π.χ. μέσω κατάλληλων διαδικασιών και διανεμητικών κριτηρίων).

Υπάρχουν, ωστόσο, «επιτυχημένα» παραδείγματα συμμετοχικού προϋπολογισμού (ειδικά στην Ισπανία και την Ιταλία), όπου μια σοβαρή διαδικασία με σαφείς κανόνες, οδήγησαν σε σημαντικά αποτελέσματα.

Ένα άλλο ζήτημα αφορά στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης. Προκειμένου να αμφισβητήσει τις νεοφιλελεύθερες τάσεις που προσανατολίζονται στα κριτήρια της αγοράς, ο δημόσιος τομέας πρέπει να αποδείξει ότι μπορεί να είναι αποτελεσματικός και να παρέχει καλές υπηρεσίες στο κοινό, αλλά δεν μπορεί να το πράξει χωρίς να αλλάξει τις εσωτερικές δομές και τις διαδικασίες διαχείρισης και χωρίς να δώσει στο κοινό φωνή σε αυτήν τη διαδικασία.

Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός μπορεί να είναι μια ισχυρή διαδικασία για την επίτευξη περισσότερης δημοκρατίας, κοινωνικής δικαιοσύνης και διαφανούς διοίκησης, αλλά σίγουρα δεν είναι η μόνη.

Ποια είναι τα οφέλη του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού για την Τοπική Αυτοδιοίκηση; Καταρχήν η εμπάθυνση της άσκησης της δημοκρατίας μέσω του διαλόγου των τοπικών αρχών με τους πολίτες τους. Περαιτέρω, συμμετέχοντας ενεργά στη διαδικασία συμμετοχικού προϋπολογισμού, οι πολίτες καθορίζουν τις προτεραιότητές τους και έχουν την ευκαιρία να βελτιώσουν σημαντικά την ποιότητα ζωής τους. Εξάλλου οι εμπειρίες από την εφαρμογή μοντέλων ΣΠ όπως στην Γαλλία και την Πορτογαλία αποκαλύπτουν ότι οι πολίτες συμμετέχουν αποτελεσματικά όταν ερωτηθούν τι επιθυμούν για τις πόλεις τους. Επιπλέον, έχουν τη δυνατότητα να ελέγχουν και να παρακολουθούν την εκτέλεση του προϋπολογισμού, ενώ προωθούνται παράλληλα διαδικασίες διοικητικού εκσυγχρονισμού και τροφοδοτείται η διαδικασία στρατηγικού προγραμματισμού του Δήμου.

5.2 Προτάσεις

Είναι σαφής η πεποίθηση: η Δημοκρατία πρέπει να εξελιχθεί, πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ανθρώπων μέσω της άμεσης συμμετοχής τους σε καθημερινά ζητήματα, πρέπει να εκπαιδεύσει τους πολίτες για να ασκήσουν το ρόλο τους ως ηγετικοί παράγοντες στον χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και εν γένει της Δημόσιας Διοίκησης. Ξεκινώντας από αυτήν την πεποίθηση πρέπει να ενθαρρύνουμε και να συνεργαστούμε για την ανάπτυξη εμπειριών Συμμετοχικής Δημοκρατίας, ειδικά μέσω του εργαλείου του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού, που είναι μια από τις πιο σχετικές και αποτελεσματικές εκφράσεις της.

Μέχρι τώρα, κανένας συμμετοχικός προϋπολογισμός δεν φαίνεται να έχει επιτύχει τους στόχους του χωρίς οι υποστηρικτές του να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή όχι μόνο στα συγκεκριμένα αποτελέσματα (όσον αφορά τον μετασχηματισμό της δομής δαπανών, τη διανομή δημόσιων πόρων, την ενίσχυση της λαϊκής δημιουργικότητας στην κατασκευή εναλλακτικές λύσεις στα προβλήματα, κ.λπ.), αλλά και πώς αντιλαμβάνονται και «αφομοιώνονται» από τους κατοίκους αυτής της περιοχής. Στην πραγματικότητα, επιπτώσεις μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα μιας διαδικασίας εξαρτώνται από την εικόνα που παράγουν τα άμεσα αποτελέσματα τόσο στους συμμετέχοντες όσο και στο ευρύ κοινό. Το αν αυτή η εικόνα είναι θετική ή αρνητική εξαρτάται, εν μέρει, από το προσδοκίες του πολίτη. Ανεξάρτητα από το αν οι

προσδοκίες είναι σαφείς ή σιωπηρές (δεν διατυπώνονται δημοσίως, παραμένουν σε μια οικεία σφαίρα κάθε ατόμου ή μιας ολόκληρης κοινότητας), εναπόκειται στους υποστηρικτές της συμμετοχικής διαδικασίας να τις αξιολογήσουν και να τις διαχειριστούν, για να αποφευχθεί μια επικίνδυνη αναντιστοιχία μεταξύ της πραγματικότητας που επιτεύχθηκε και της αναμενόμενης πραγματικότητας.

Η μεγάλη συμβολή ενός νόμου είναι η εγγύηση της νομιμότητας της διαδικασίας παρά τις εναλλαγές των προσώπων όσον αφορά στους εκλεγμένους αιρετούς εκπροσώπους. Παρέχει επίσης στους πολίτες ένα πλαίσιο εγγύησης, γεγονός που σημαίνει ότι τους επιτρέπει να απαιτήσουν από τις εκάστοτε Δημοτικές Αρχές να συμμορφωθούν με την ισχύουσα νομοθεσία. Η απουσία του νόμου θα μπορούσε να δημιουργήσει αστάθεια και έλλειψη βιωσιμότητας στη διαδικασία.

Οι συμμετοχικοί προϋπολογισμοί δύσκολα μπορούν να γίνουν αντιληπτοί ως πανάκεια για την επίλυση των πολλών προβλημάτων που χαρακτηρίζουν τις τοπικές μας περιοχές και τις κοινωνίες τους, αλλά, τις τελευταίες δύο δεκαετίες, οι πρακτικές εμπειρίες έχουν δείξει ότι μπορούν να προσφέρουν πολύτιμη συνεισφορά στην εκ νέου αποδοχή τρόπων διαχείρισης της δημόσιας χρηστής διακυβέρνησης:

- Πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία
- Ενεργός συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων
- Κοινωνικός έλεγχος και λογοδοσία
- Αντιμετώπιση απάθειας και αποξένωσης από την πολιτική διαδικασία και κοινωνική ζωή
- Χρήση τεχνολογίας και καινοτομίας για δημόσια αξία
- Εξοικείωση με τη δημόσια διοίκηση

Σε μια προσπάθεια συστηματοποίησης άλλων στοιχείων που αντιπροσωπεύουν τις προϋποθέσεις εκκίνησης που είναι απαραίτητες για την καλή εφαρμογή μιας συμμετοχικής διαδικασίας προϋπολογισμού, ανεξάρτητα από τους στόχους προτεραιότητας, εάν δεν πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις, γίνονται εμπόδια στη διαδικασία και ενδέχεται να την αποτρέψουν παρά την ύπαρξη εθνικού νόμου όπως είναι:

- Βιώσιμη πολιτική βούληση η οποία προέρχεται από τη δέσμευση της πολιτικής ομάδας.
- Ενδιαφερόμενος κοινωνικός ιστός. Η προώθηση και η υποστήριξη μιας συμμετοχικής διαδικασίας απαιτεί, τουλάχιστον εν μέρει, τη συμμετοχή του ενεργού κοινωνικού ιστού που υπάρχει ήδη στην περιοχή. Η επαφή γίνεται συνήθως με

εμπλεκόμενους φορείς και ενώσεις, τυπικές και ανεπίσημες, κάθε είδους, που διαθέτει ο Δήμος.

- Βούληση για την εκπαίδευση όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Αυτός ο νέος τρόπος άσκησης πολιτικής απαιτεί εκπαίδευση για όλους τους παράγοντες: πολιτικούς, τεχνικούς διοίκησης και πολίτες. Το ενδιαφέρον για την κατάρτιση των εμπλεκόμενων φορέων εξαρτάται επίσης από το πολιτική θέληση δεδομένου ότι, υφίσταται μία μόνιμη μάθηση καθ' όλη την ανάπτυξη της διαδικασίας.

- Ενημέρωση και πληροφόρηση: Η πληροφόρηση έχει ως στόχο να ενημερώσει το κοινό για τους συμμετοχικούς προϋπολογισμούς και πώς μπορούν να εκτελεστούν. Αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, καθώς θα εξαρτηθεί, σε μεγάλο βαθμό, το μέγεθος της συμμετοχής και η ποικιλομορφία της. Μια συμμετοχική διαδικασία για την επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης και δημοκρατικής αξίας απαιτεί τη συμμετοχή των τομέων που αντιπροσωπεύουν τις διαφορετικές κοινωνικές πραγματικότητες ενός τόπου. Με άλλα λόγια, οι αναλύσεις που δημιουργούνται στους χώρους διαβούλευσης, πρέπει να εμβαθύνουν στην ποικιλία των θέσεων καθενός από τους εμπλεκόμενους φορείς. Διαφορετικά, μια συμμετοχική διαδικασία μπορεί να ενισχύσει τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες. Αυτή η κατάσταση εξαρτάται επίσης, σε μεγάλο βαθμό, από την πολιτική βούληση, ιδιαίτερα στα αρχικά στάδια της διαδικασίας.

- Σχέση συμμετοχικών προϋπολογισμών και Διοίκηση: Κύριο λόγο έχει η κυβερνητική πρωτοβουλία, αλλά το βασικό στοιχείο είναι η διαδικασία του συμμετοχικού προϋπολογισμού να έχει σχεδιαστεί μαζί με τους συμμετέχοντες, οι οποίοι μπορούν να προτείνουν τροποποιήσεις και να αλλάξουν εν μέρει τη λειτουργία των συμμετοχικών προϋπολογισμών. Η προσέγγιση αυτή έχει να κάνει με το γεγονός ότι όσο πιο βαθιά ριζώνεται η συμμετοχική διαδικασία στη διοίκηση, τόσο μεγαλύτερη είναι η ικανότητα ελιγμών και επηρεασμού της λειτουργίας της διαδικασίας.

- Κανόνες της διαδικασίας: ρύθμιση ή / και αυτορρύθμιση. Για να διασφαλιστεί η λειτουργία της διαδικασίας, είναι απαραίτητο να προσδιοριστούν κανόνες με τέτοιο τρόπο ώστε να συλλέγονται οι ευθύνες των μερών και να ρυθμίζονται οι σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων. Ανάλογα με το αν οι κανόνες λαμβάνονται από τη διοίκηση μόνο, τους πολίτες (οργανωμένους ή μη) αποκλειστικά ή τη διοίκηση και την πολίτες, ονομάζεται ρύθμιση ή αυτορρύθμιση. Σε κάθε περίπτωση, οι κανόνες πρέπει να αναθεωρούνται περιοδικά για να διασφαλίζεται η ορθή λειτουργία της διαδικασίας και να τροποποιούνται οι αδυναμίες που εντοπίστηκαν. Ο ρόλος των κανονισμών ή των

αυτορρυθμίσεων είναι επομένως η ρύθμιση της διαδικασίας για να διασφαλιστεί η διαφάνεια της.

- Διαβούλευση: νοείται ως μια διαδικασία συζήτησης και εποικοδομητικού διαλόγου μεταξύ διαφορετικών θέσεων για τη συλλογή συλλογικών προτάσεων όσο το δυνατόν πιο ικανοποιητικών. Η συνειδητοποίηση είναι η βάση για κριτική σκέψη για αυτό, είναι απαραίτητο, η διαβούλευση να αφορά σε όλους κοινωνικούς τομείς και να αποφεύγεται η ομαδική πόλωση.

- Λήψη απόφασης: Στη λήψη αποφάσεων υπάρχουν δύο κεντρικές πτυχές που πρέπει να επισημανθούν: η ιεράρχηση των προτάσεων και το κατά πόσον συνδέονται ή όχι και δεύτερον αν έχει ένα δεσμευτικό ή συμβουλευτικό χαρακτήρα. Αυτό συνεπάγεται στην πρώτη περίπτωση υποχρεωτική συμμόρφωση από την κυβερνητική ομάδα, ενώ ο συμβουλευτικός χαρακτήρας σημαίνει ότι οι πολίτες ακούγονται, αλλά ότι το όργανο δεν υποχρεούται να κάνει ό, τι προτείνουν οι πολίτες. Οι συμβουλευτικές διαδικασίες χρησιμεύουν για να ανοίξουν την πόρτα για τη συμμετοχή των πολιτών και να νομιμοποιήσουν τη λήψη αποφάσεων από την κυβερνητική ομάδα, αλλά δύσκολα μπορούν να οδηγήσουν στην ενδυνάμωση των πολιτών. Οι δεσμευτικές διαδικασίες έχουν συχνά έναν ορισμένο βαθμό συζήτησης, ενώ οι συμβουλευτικές διαδικασίες είναι λιγότερο συχνές.

Η Ελλάδα δεν έχει ακόμη υιοθετήσει μια ανάλογη προσέγγιση ως προς τη δημοσιονομική διαχείριση. Η συμμετοχή των πολιτών στην χάραξη πολιτικών έχει λάβει μόνο τη μορφή διαβουλεύσεων μέσω του “opengov.gr”, ενώ παραμένει ισχνή σε θέματα που αφορούν τις επιλογές δημοσιονομικής διακυβέρνησης. Ωστόσο, η ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών αποτελεί άλλωστε και θεσμική δέσμευση της χώρας στα πλαίσια της προσχώρησης στην πρωτοβουλία Open Government Partnership.⁹³

Ένα από τα βασικά πλεονεκτήματα είναι ότι οι πολίτες αλλάζουν ιδιότητα, από δέκτες ή μεταρρυθμιστές εκ των υστέρων των ειλημμένων αποφάσεων γίνονται πομποί, συντελεστές και κύριοι πρωταγωνιστές των αποφάσεων στην πόλη τους και για αυτήν. Είναι γνωστό, από πολλές μελέτες που έχουν γίνει στον εργασιακό χώρο, ότι η δημιουργικότητα και η απόδοση του εργαζόμενου αυξάνεται όσο αυξάνεται η πρωταγωνιστική συμμετοχή του στην λήψη αποφάσεων και στην θέσπιση κανόνων. Παράλληλα με τον πολίτη, αλλάζει και η πόλη και η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Οι

⁹³ Βλ. σχετικά: <http://www.opengovpartnership.org/country/commitment/boost-public-engagement>

εμπειρικές εφαρμογές της συμμετοχικής δημοκρατίας σε πολλές πόλεις ανά τον κόσμο έδωσαν και δίνουν απτά, θετικά και πολύπλευρα αποτελέσματα που αφορούν, ταυτόχρονα με την οικονομική, κοινωνική, οικολογική, πολιτιστική και αισθητική βελτίωση της πόλης, την βελτίωση της ποιότητας της καθημερινής ζωής των κατοίκων (υγεία, καθαριότητα, ασφάλεια, παιδικοί σταθμοί, εκπαίδευση).

Όλες αυτές οι βελτιώσεις της ζωής της πόλης και των πολιτών συμβαδίζουν και με τις βελτιώσεις σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης: βελτίωση της οργάνωσης των δημοτικών υπηρεσιών, βελτίωση της προσέγγισης των αναγκών, των προβλημάτων και των μέσων επίλυσης, βελτίωση της ποιότητας των σχέσεων πολίτη-δήμου.

Προτεινόμενες δράσεις⁹⁴ προκειμένου να υιοθετηθεί ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός ως εργαλείο ενίσχυσης της Συμμετοχικής Δημοκρατίας στην Τοπική Αυτοδιοίκηση συνοψίζονται στις ακόλουθες:

- Βελτίωση των διοικητικών πρακτικών δημοσιοποίησης δημοσιονομικών πληροφοριών και κυρίως βελτίωση της μορφής και της παρουσίασης των δημοσιονομικών πληροφοριών προς το ευρύ κοινό.
- Εναρμόνιση του ελληνικού δημοσιονομικού πλαισίου με τις διεθνώς αναγνωρισμένες καλές πρακτικές. Να γίνεται χρήση απλής γλώσσας, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες του ευρύτερου κοινού.
- Βελτίωση της ενημέρωσης και εκπαίδευση των πολιτών σε δημοσιονομικά θέματα. Η ενίσχυση της διαφάνειας και προσβασιμότητας του προϋπολογισμού, με τρόπο αποτελεσματικό και κατανοητό από τους απλούς πολίτες, προκειμένου να ενισχυθεί ο δημόσιος διάλογος.
- Η ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών στις δημοσιονομικές διαδικασίες. Η κινητοποίηση για την ενίσχυση της γνώμης των πολιτών στις δημοσιονομικές διαδικασίες αφορά μια αμεσότερη μορφή δημοκρατίας, τον λεγόμενο συμμετοχικό προϋπολογισμό. Ο συμμετοχικός προϋπολογισμός, λοιπόν, αποτελεί μια διαδικασία λήψης αποφάσεων μέσω της οποίας οι πολίτες διαβουλεύονται και διαπραγματεύονται την διανομή των δημόσιων πόρων⁹⁵. Με τη διευκόλυνση της πρόσβασης των πολιτών σε πληροφορίες που αφορούν τα έσοδα και τις δαπάνες, ενισχύεται η διαφάνεια της δημοσιονομικής πολιτικής

⁹⁴ Βλ. σχετικά: <https://obs.ellak.gr/2015/09/28/meleti-gia-tin-diafania-ke-anichtotita-tou-proipologismou-stin-ellada/>

⁹⁵ Βλ. σχετικά: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6640/39498.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

και η αποτελεσματικότητα της διαχείρισης και βελτιώνεται κατ' επέκταση η αξιοπιστία της κυβέρνησης και η εμπιστοσύνη των πολιτών. Η Παγκόσμια Τράπεζα χαρακτηρίζει τον συμμετοχικό προϋπολογισμό ως μια ολοκληρωμένη μεθοδολογία για την προώθηση της κοινωνικής μάθησης, της ενεργούς συμμετοχής στα κοινά και της κοινωνικής λογοδοσίας, η οποία συμπληρώνει τις παραδοσιακές μορφές αντιπροσωπευτικής διακυβέρνησης⁹⁶.

Η συμμετοχική δημοτική δημοκρατία έχει και έναν άμεσο παιδαγωγικό χαρακτήρα και ρόλο στη διάδοση και μετάδοση των Δημοκρατικών Αξιών και του εποικοδομητικού διαλόγου. Επομένως, τα πλεονεκτήματα της συμμετοχικής δημοτικής δημοκρατίας έγκεινται όχι μόνο στην εναλλακτικότητα των μεθόδων της αλλά κύρια και πρωταρχικά στην ικανότητα των πρωταγωνιστών της να επιτύχουν αυτήν την πολυπόθητη συνάφεια μεταξύ Ιδέας, Πράξης και Αποτελέσματος.

Εν κατακλείδι, ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός αποτελεί μια εξαιρετική ευκαιρία για την οικοδόμηση ενός πολιτικού σχεδίου συμμετοχής των πολιτών η οποία βασίζεται κυρίως στην πολιτική βούληση για την επίτευξη συνειδητής και ενεργού συμμετοχής των πολιτών, γιατί η συμμετοχική διάσταση δεν περιορίζεται μόνο στην συμμετοχή των πολιτών αλλά εσωκλείει και την συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να χαρακτηριστεί αποτελεσματική εφόσον ενισχύσει την εκπαίδευση των πολιτών και ταυτόχρονα βελτιώσει την ποιότητα των διαδικασιών συζήτησης, έχοντας βασικό γνώμονα την χρηστή διακυβέρνηση και τον διοικητικό εκσυγχρονισμό.

Ο Συμμετοχικός Προϋπολογισμός αναμένεται να προσθέσει δύο βασικά στοιχεία στην όλη συμβατική διαδικασία του προϋπολογισμού. Το πρώτο σκέλος αφορά στην κατανομή των δημοσιών δαπανών και αναμένεται να δημιουργήσει ένα καθαρά ενημερωτικό όφελος σχετικά με τις πραγματικές ανάγκες και προτιμήσεις των πολιτών. Το δεύτερο σκέλος έχει να κάνει με την ενίσχυση της πολιτικής λογοδοσίας, η οποία θα λειτουργήσει δεσμευτικά για τους αιρετούς αντιπροσώπους. Με τον Συμμετοχικό Προϋπολογισμό οι πολίτες θα γνωρίζουν τα ακριβή ποσά που πρόκειται να δαπανηθούν καθώς και τα ακριβή έργα ή τις υπηρεσίες που θα προκύπτουν από την δαπάνη αυτή.

Η Ελλάδα δεν έχει ακόμη υιοθετήσει μια ανάλογη προσέγγιση ως προς τη δημοσιονομική διαχείριση. Η συμμετοχή των πολιτών στην χάραξη πολιτικών έχει λάβει μόνο την μορφή διαβουλεύσεων μέσω του ιστότοπου “opengov.gr”, ενώ

⁹⁶Βλ. σχετικά: <http://goo.gl/23zHGD>

παραμένει ισχυρή σε θέματα που αφορούν τις επιλογές δημοσιονομικής διακυβέρνησης. Ωστόσο, η ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών αποτελεί άλλωστε και θεσμική δέσμευση της χώρας στα πλαίσια της προσχώρησης στην πρωτοβουλία Open Government Partnership⁹⁷.

Η ενδυνάμωση και η ενίσχυση της Δημοκρατίας ενός έθνους είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ενεργή συμμετοχή των πολιτών της στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Πρέπει η πολιτική ηγεσία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης να ανακτήσει την εμπιστοσύνη των πολιτών κάνοντας πράξη την ενεργό συμμετοχή αυτών στην λήψη αποφάσεων προκειμένου να είναι σε θέση να παρέχει αποτελεσματικές και ποιοτικές δημόσιες υπηρεσίες σε τοπικό επίπεδο.

Η μεγάλη χρησιμότητα του ΣΠ ως παράδειγμα θεσμοθετημένης συμμετοχικής δημοκρατίας, αναδεικνύεται σήμερα, περισσότερο από ποτέ. Σήμερα, σε μια εποχή όπου οι παραδοσιακές σχέσεις εκπροσώπησης ολοένα αποδυναμώνονται, η πόλωση παρατείνεται και οι ανισότητες διευρύνονται, ο συμμετοχικός προϋπολογισμός μπορεί να ενώσει, να κινητοποιήσει και να εμβαθύνει τις σχέσεις των πολιτών, να επαναπροσδιορίσει την έννοια του δημόσιου χώρου και του δημόσιου αγαθού, να υποστηρίξει τελικά μια νέα ταυτότητα του «πολίτη». Μέσα από την αναδιανομή των πόρων μπορεί να χαράξει νέους δρόμους για την αντιμετώπιση της οικονομικής και κοινωνικής ανισότητας. Επομένως, η επικοινωνία και η ανταλλαγή εμπειριών, γνώσεων και πρακτικών θα συμβάλει τόσο στην ενίσχυση της συζήτησης και την αναβάθμιση των διαθέσιμων εργαλείων, όσο και στην ανάδειξη της πολιτικής χρησιμότητας που μπορεί να έχει ο ΣΠ σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο.

Το πιο σημαντικό είναι ότι ο ΣΠ, μπορεί να αποτελέσει μέθοδο και εργαλείο για κάθε συλλογικότητα, ομάδα και πρωτοβουλία πολιτών που θέλει να προωθήσει πρακτικές άμεσης και συμμετοχικής λειτουργίας σε τοπικό επίπεδο και που θέλει να διεκδικήσει μια αλλαγή κουλτούρας στην ενασχόληση με τα κοινά.

⁹⁷ Βλ. σχετικά: <http://www.opengovpartnership.org/country/commitment/boost-public-engagement>.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Άρθρα- Συνεισφορές σε συλλογικούς τόμους

- Abers, R., "Inventing Local Democracy: Grassroots Politics in Brasil", Lynne Reinner Publishers, Inc., 2000, διαθέσιμο στο Participatory Budgeting", A. Shah (Edit.), World Bank, Washington,DC, 2007, σελ. 23
- Abers, R.; Brandao, I.; King, R.; Votto, D., "Towards a more equal city. Porto Allegre: Participatory Budgeting and the Challenge of Sustaining Transformative Change", World Resources Report, Case study, Washington, DC: World Resource Institute, 2018, σσ.19-20
- Allegretti, G., "Συμμετοχικός Προϋπολογισμός: Αποφάσεις των πολιτών στον "πυρήνα" της εξουσίας". (Δ. ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ, Επιμ.), 2011, διαθέσιμο στο <http://topikidimokratia.blogspot.com/2011/10/giovanni-allegretti.html>
- Berger, G., "Reflections on Governance: Power Relations and Policy Making in Regional Sustainable Development", *Journal of Environmental Policy and Planning*, Vol. 5, no.3, Routledge, 2003, σσ. 219-234
- Biaggio, C.D., "Bridging National Boundaries: How Networks of Local Actors Are Building the Alpine Region", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Vol.14, Elsevier Ltd., 2011, σελ.121-128
- Blanco, I.; Ballester, M., "Participar para transformar? La experiencia de los Presupuestos Participativos en la provincia de Barcelona.", *Management and Policy Analysis*, 2010, <https://cpa.uab.cat/index.php/en/research-results-blog/92-the-experience-of-participatory-budgeting-in-the-province-of-barcelona>
- Džinić, J.; Svidroňová, M.; Markowska-Bzducha, E., "Participatory Budgeting: A Comparative Study of Croatia, Poland and Slovakia", *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, Vol. IX, no.1, Sciendo, 2016, σσ.31-56
- Eckerberg, K.; Joas, M., "Multi-Level Environmental Governance: A Concept under Stress?", *Local Environment*, Vol. 9, no. 5, Carfax Publishing, 2004, σσ. 405-412
- Ganuza, E. and Nez, H. (2012) "Las paradojas de la participación: conflictos entre saberes en los nuevos dispositivos participativos [Paradoxes of participation: knowledge conflicts in new participatory devices]. *Praxis Sociológica* 16, pp. 79–98
- Friesecke, F., Public participation in urban development projects – a German perspective. *Fédération Internationale des Geometers*, 2011

- Goldfrank, B., “Lessons from Latin America’s experience with participatory budgeting”, in *Participatory Budgeting* (ed. A. Shah), The World Bank, Washington, D.C., 2007, pp.91–126
- Goetz, A., & J Gaventa, J. "Bringing Citizen Voice and Client Focus Into Service Delivery", Institute of Development Studies, Brighton, Sussex, 2001, διαθέσιμο στο *Participatory Budgeting*", A. Shah (Edit.), World Bank, Washington,DC, 2007, σελ. 133-134
- Fox, J., "Civil Society and Political Accountability: Propositions for Discussion.", presented at *Institutions, Accountability and Democratic Governance in Latin America*, The Helen Kellogg Institute for International Studies University of Notre Dame, May 8-9, 2000, σελ.10
- Koblowski, W., & Van Criekingenb., M., "Participatory Budgeting in Germany. Citizens as Consultants", στο *Hope for Democracy-25 Years of Participatory Budgeting Worldwide*, Dias, N., Ed., Loco Association, São Brás de Alportel, Portugal, 2014, σσ.369-377
- Krylova, E., "Civil Participation in Subnational Budgeting in Russia", στο "Public Sector Governance and Accountability Series. Participatory Budgeting", A. Shah (Edit.), World Bank, Washington,DC, 2007, σελ. 144
- McGee, R. et al, "Legal Frameworks for Citizen Participation: Synthesis Report", Learning Initiative on Citizen Participation and Local Governance, Logolink, Sao Paulo, 2003, σελ. 135
- Patterson, M.; Humphreys, D.; Pettiford, L., “Conceptualizing Global Environmental Governance: From Interstate Regimes to Counter-Hegemonic Struggles”, *Global Environmental Politics*, Vol.3, no2, 2003, σσ.2-3
- Rhodes, R.A.W., “The New Governance: Governing without Government”, *Political Studies*, Vol.44, Issue 4, Blackwell Publishers, 1996, σελ.657
- Röcke, A., "Framing citizen participation", Palgrave Macmillan, London, 2014, σελ. 45-56
- Ruesch, M.A. & Wagner, M., "Participatory Budgeting in Germany. Citizens as Consultants", στο *Hope for Democracy-25 Years of Participatory Budgeting Worldwide*, Dias, N., Ed., Loco Association, São Brás de Alportel, Portugal, 2014 σσ.287-298
- Santos, B., “Participatory budgeting in Porto Alegre: Toward a redistributive democracy”, *Politics & Society*, Vol.26, no.4, Stoneham, 1998, σσ.461-510
- Sgueo, G., "Participatory Budgeting: An Innovative Approach", European Parliamentary Research Service (EPRS), 2016, διαθέσιμο στο

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573894/EPRS_BRI\(2016\)573894_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573894/EPRS_BRI(2016)573894_EN.pdf)

- Sintomer, Y.; Herzberg, C.; Röcke, A., “Participatory budgeting in Europe: Potentials and challenges”, *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 32, no1, 2008, pp. 164–178
- Wampler, B., “A guide to participatory budgeting”, in *Participatory Budgeting* (ed. A. Shah), The World Bank, Washington, D.C., 2007, pp. 21–54

Ελληνική

- Παπαηλίας, Θ.; Αλεξόπουλος, Α.; Γασπαρινάτος, Κ., "Η έννοια του Συμμετοχικού Προϋπολογισμού στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι προοπτικές της. Η περίπτωση του Δήμου Κορυδαλλού", ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ: Ποιότητα, Αποτελεσματικότητα, Νομιμοποίηση, 3ο Συνέδριο Διοικητικών Επιστημόνων, Ρέθυμνο, 2009
- Χαραλάμπης Δ., Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου: Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/ti-einai-i-dimokratia-proypothesis-sigrotisis-kai-katefthidiries-arches/>

Νομοθεσία –Επίσημες Πηγές

- «Σύνταγμα της Ελλάδος» (ΦΕΚ Α' 85/18-04-2001)
- Ν. 2539/1997 «Συγκρότηση Τοπικής Αυτοδιοίκησης» (ΦΕΚ Α' 244/4-12-1997)
- Ν. 3463/2006 «Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων» (ΦΕΚ Α' 114/8-06-2006)
- Ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ Α' 87/7-06-2010)
- Ν.4270/2014 «Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/85/ΕΕ) –δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 143/28-06-2014)
- Ν.4337/2015 «Μέτρα για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων» (ΦΕΚ Α' 129/17-10-2015)
- Ν.4555/2018 «Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Εμβάθυνση της Δημοκρατίας - Ενίσχυση της Συμμετοχής - Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α. [Πρόγραμμα «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ Ι»]» (ΦΕΚ Α' 133/19-07-2018)

Διαδικτυακές Πηγές

- <https://www.buergerhaushalt.org/de/article/herzkatheter-spritzkuchen-und-buergerhaushalt-die-exportschlager-aus-eberswalde> Buergerhaushalt.org (Ανακτήθηκε 21-01-21)
- <https://www.southpole.com/publications/city-finance-lab> _ City Finance Lab, (Ανακτήθηκε. 21-03-21)
- https://www.in-loco.pt/upload_folder/edicoes/1279dd27-d1b1-40c9-ac77-c75f31f82ba2.pdf (From vision to action) (Ανακτήθηκε 21-01-21)
- <https://decide.madrid.es/presupuestos> _ Decide Madrid: portal de participación ciudadana del Ayuntamiento de Madrid (Ανακτήθηκε 25-01-21)
- <http://fiscaltransparency.net> _ Global Initiative for Fiscal Transparency (Ανακτήθηκε 31-01-21)
- <https://www.wa.de/nordrhein-westfalen/weniger-buergerhashalte-oder-mitmach-etats-nrw-8776937.html> _ Der Bürger als Kämmerer-Zahl der Mitmach-Etats in North Rhine-Westphalia sinkt (Ανακτήθηκε 25-01-21)
- <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/eesc-2011-10-el> European Economic and Social Committee (Ανακτήθηκε 25-01-21)
- <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/call-open-budgets> _ International Budget Partnership (Ανακτήθηκε 22-01-21)
- <https://lisboaparticipa.pt> _ Lisboa Participa-Participatory budgeting (Ανακτήθηκε 25-01-21)
- <https://www.climate-kic.org/news/lisbons-city-finance-lab-awarded-e5-million-budget/> _ Lisbon's City Finance Lab, (Ανακτήθηκε 03-02-21)
- <https://www.paris.fr/pages/the-participatory-budget-of-the-city-of-paris-4151/> _ Municipalité de Paris-Participatory Budget (Ανακτήθηκε 13-02-21)
- <https://www.opengovpartnership.org/> _ Open Government Partnership, (Ανακτήθηκε 15-02-21)
- <https://budgetparticipatif.paris.fr/bp/la-demarche-sommaire/charte.html> _ Paris Budget Participatif, (Ανακτήθηκε 03-02-21)
- <https://www.participatorybudgeting.org> _ PBP (Ανακτήθηκε 03-02-21)
- <https://beteiligung.heiligenhaus.de/index.php?brgerhaushalt/> _ Stadt Heiligenhaus- Participatory budgeting (Ανακτήθηκε 05-02-21)
- <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6640/39498.pdf?sequence=1&isAllowed=y> _ The WB, PB (Ed. Anwar Shah), 2007 (Ανακτήθηκε 25-01-20)

- <https://www.transparency-initiative.org/> Transparency and Accountability Initiative, (Ανακτήθηκε 25-01-21)
- <https://www.eesc.europa.eu/en/initiatives/european-citizens-initiative/> Συμμετοχική Δημοκρατία (Ανακτήθηκε 25-02-21)
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2010:083:FULL&from=EN> Συνθήκη Λισσαβόνας (Ανακτήθηκε 25-02-21)
- <https://hello.crowdapps.net/opendata-stereas-elladas/open-budget/> Ανοιχτός Προϋπολογισμός Περ. ΣΤ.Ελλάδας, (Ανακτήθηκε 25-02-20)
- <https://budget.ismart.gr/#home-banner/> Δ.Αθηναίων/_ΣΠ (Ανακτήθηκε 26-02-21)
- https://www.diavouleusi.eu/Δήμος_Ιωαννιτών_ (Ανακτήθηκε 20-02-21)
- <https://thessaloniki.gr/wp-content/uploads/2019/07/APOLOGISMOS-2018.pdf> Δήμος Θεσσαλονίκης – Απολογισμός 2018, (Ανακτήθηκε 25-02-21)
- <https://www.kifissia.gr/el/StratigikesProtereotitesProipologismos> Δήμος Κηφισιάς – Συμμετοχικός Προϋπολογισμός, (Ανακτήθηκε 25-02-21)
- <https://obs.ellak.gr/2015/09/28/meleti-gia-tin-diafania-ke-anichtotita-tou-proipologismou-stin-ellada/>, Μελέτη για την Διαφάνεια και Ανοιχτότητα του Προϋπολογισμού στην Ελλάδα, 2015, (Ανακτήθηκε 20-02-21)
- <https://amarysia.gr/kifisia/%ce%b4%ce%ae%ce%bc%ce%bf%cf%82-%ce%ba%ce%b7%cf%86%ce%b9%cf%83%ce%b9%ce%ac%cf%82-%ce%b1%cf%85%cf%84%ce%ac-%cf%84%ce%b1-%ce%ad%cf%81%ce%b3%ce%b1-%ce%b4%cf%81%ce%bf%ce%bc%ce%bf%ce%bb%ce%bf%ce%b3>, Εφημερίδα Αμαρυσία, (Ανακτήθηκε 20-02-21)
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%A7%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A4%CE%BF%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%91%CF%85%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82/ Ευρ. Χάρτης Τοπ. Αυτών. (Ανακτήθηκε 20-03-21)
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%AE_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82/ Αρχή Επικουρικότητας (Ανακτήθηκε 20-03-21)
- <https://pste.gov.gr/> Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, (Ανακτήθηκε 20-03-21)
- https://typos-i.gr/article/symmetoxikes-geitonies_ Τύπος Ιωαννίνων, «Συμμετοχικές γειτονιές», (Ανακτήθηκε 20-03-21)